

Vietnamští mluvčí a zkouška z českého jazyka pro trvalý pobyt

Interkulturní a metodická inspirace pro lektory

Kocourek Jiří a kolektiv autorů

Huková Petra, Pechová Eva, Nováková Kateřina,
Phung Thi Phuong Hien, Martínková Šimečková Šárka,
Vasiljev Ivo

Obsah

Předmluva	4
Úvod.....	5
1. Přírodní a kulturně-sociální zázemí Vietnamu a Vietnamců žijících v ČR	9
1.1 Geografie a podnebí	9
1.2 Státní zřízení, státní symboly a obyvatelstvo	11
1.3 Prameny kultury	12
1.4 Historická krize a ekonomická situace	13
1.5 Vybrané vietnamské svátky a oslavy	15
1.6 Česko-vietnamské vztahy	19
1.7 Závěr.....	27
2. Vybrané kulturně-společenské hodnoty a podmínky vzdělávání ve Vietnamu....	28
2.1 Vybrané hodnoty	28
2.2 Vztah k české společnosti.....	32
2.3 Vzdělávání ve Vietnamu a v ČR	33
2.4 Závěr.....	37
3. Faktory ovlivňující efektivitu komunikace a lektorskou práci s vietnamskými studenty	38
3.1 Komunikační styl.....	38
3.2 Faktory ovlivňující motivaci a způsoby učení	43
3.3 Další poznatky, které je možné v hodině využít	47
3.4 Jak se lze učit v Česku česky?	48
3.5 Výpůjčky slov a vybraná slova pro využití při výuce	50
3.6 Závěr.....	52

4. Srovnání češtiny a vietnamštiny.....	53
4.1 Vietnamská a česká latinka.....	53
4.2 Výslovnost, intonace a skladba slabik, slov a vět	58
4.3 Základní slovní zásoba vietnamštiny, rozeznávání slov ve větě, pozice slov ve větě.....	60
4.4 Morfologie a gramatické kategorie	62
4.5 Oslovování, jméno a příjmení	64
4.6 Myšlení a konverzační vzorce.....	67
4.7 Užitečná slova a fráze pro výuku	68
4.8 Závěr.....	69
5. Zkouška z českého jazyka pro trvalý pobyt cizinců na úrovni A1 a migranti z Vietnamu	70
5.1 Potenciál úspěšnosti při konání zkoušky před jejím uzákoněním.....	70
5.2 Zkouška A1 – bilance	72
5.3 Doporučení k pojetí přípravy migrantů na zkoušku A1.....	76
5.4 Zkouška A2 a B1	89
6. Zdroje a literatura	90
6.1 Zdroje autorských a pracovních textů	90
6.2 Použitá literatura	90
6.3 Doporučená literatura k další inspiraci.....	92
6.4 Cizojazyčná pedagogická literatura	93

Předmluva

Text s názvem Vietnamští mluvčí a zkouška z českého jazyka pro trvalý pobyt (Interkulturní a metodická inspirace pro lektory) vyplývá z úkolů uvedených v materiálu Postup při aktualizované Konceptci integrace cizinců – Ve vzájemném respektu (2017). Text, který byl zadán ke zpracování Národnímu ústavu pro vzdělávání, vychází z úkolu zpracovat metodickou podporu pro vybrané státní příslušnosti, rozumějme pro uchazeče o zkoušku z českého jazyka pro trvalý pobyt v ČR.

Národní ústav pro vzdělávání se od roku 2008 věnuje vývoji a správě Systému A1, který se váže ke zkoušce z češtiny pro trvalý pobyt. V posledních letech se pozornost systému postupně zaměřuje i na oblast přípravy na zkoušku.

V rámci výsledků zkoušky z češtiny pro trvalý pobyt v ČR vykazují Vietnamci dlouhodobě vysokou neúspěšnost (jejich celková úspěšnost u zkoušky je totiž pouze kolem 40 %).¹ Tento stav je velice neuspokojivý, zvláště s ohledem na fakt, že se zvažuje zvýšit obtížnost zkoušky pro trvalý pobyt na úroveň A2.

Autoři se ujali nelehkého úkolu popsat potřeby a obtíže vietnamské minority, co se týče osvojování češtiny, s tím cílem, aby vyučující a zadavatelé zkoušky byli schopni poskytnout adekvátní podporu k přípravě na zkoušku této početné skupině uchazečů o trvalý pobyt. Zároveň považovali za nutné poukázat na některé postoje těchto uchazečů k osvojování českého jazyka, které musejí učitelé a metodici vzít v úvahu.

Text je určen pro pedagogy a metodiky, kteří pracují s vietnamskými studenty, ale i pro širokou veřejnost, která s Vietnamci přichází do styku a potřebuje se zorientovat v otázkách stavby vietnamského jazyka či vietnamské kultury. Text by měl napomoci tomu, aby si veřejnost vytvořila reálnou představu o této významné minoritě v České republice, která zde žije už po několikátou generaci. Text poukazuje na některé vhodné postupy, jak překonávat kulturní a jazykové odlišnosti mezi majoritní společností a vietnamskou komunitou.

Národní ústav pro vzdělávání dlouhodobě pracuje na koncepci češtiny jako druhého jazyka, která je primárně zakotvena v publikaci Referenční popis češtiny pro účely zkoušky z českého jazyka pro trvalý pobyt v ČR – úroveň A1, A2 (2016) a zaměřuje se především na komunikativní přístup k výuce vycházející z konkrétních potřeb cizinců v každodenním životě. Zpracování tohoto textu bylo zadáno externím odborníkům, kteří se dlouhodobě věnují výuce Vietnamců. I když se některé závěry autorů této práce neztotožňují s výše zmíněnou koncepcí Národního ústavu pro vzdělávání, považujeme za nutné, aby práce byla zveřejněna, neboť obsahuje velmi cenné poznatky o vietnamské komunitě žijící v ČR a může v řadě aspektů významně napomoci k jazykové integraci této skupiny uchazečů o trvalý pobyt.

Kamila Sladkovská
Národní ústav pro vzdělávání

¹ Od roku 2008, tj. od začátku realizace zkoušky z českého jazyka pro trvalý pobyt v ČR, sleduje NÚV statistická data o uchazečích a jejich úspěšnosti v rámci zkoušky.

Úvod

V České republice se diskuse o pojetí a nástrojích integrace vedla intenzivně již od 90. let 20. století. Jedním z jejích silných motivů byla Evropská unie a implementace jejích pravidel do českého systému. Z realizovaných výzkumů² vyplývalo, že jazykové dovednosti jsou jednou ze základních, byť nikoli jedinou podmínkou úspěšné integrace do společnosti. Od té doby stát v oblasti vzdělávání cizinců v českém jazyce realizoval několik rozsáhlých opatření. Byla uzákoněna celostátní povinnost konat zkoušku z českého jazyka pro trvalý pobyt³, byly spuštěny informační webové stránky www.cestina-pro-cizince.cz, byly vytvořeny ukázkové testy pro uchazeče o zkoušku z českého jazyka pro trvalý pobyt, byla vydána publikace k přípravě na zkoušku z českého jazyka pro trvalý pobyt s ukázkovými úlohami a testy⁴, byl publikován překlad pravidel konání zkoušky, vyšlo také video s informacemi týkajícími se přihlášení na zkoušku i zkoušky samotné⁵, byla natočena výuková konverzační videa a vznikl referenční popis češtiny pro účely zkoušky z českého jazyka pro trvalý pobyt v ČR – úrovně A1, A2⁶.

Po určitých zkušenostech s tím, jak a s jakými výsledky cizinci zkoušku na úrovni A1 potřebnou pro získání povolení k trvalému pobytu skládají, se v kruzích, které zkoušku připravují a realizují, začalo intenzivně diskutovat o úspěšnosti jednotlivých jazykových skupin uchazečů o zkoušku. U vietnamských uchazečů byla konstatována výrazně nižší úspěšnost než u ostatních jazykových skupin. Diskutovalo se i o příčinách tohoto jevu a zmíněné diskuse se staly podnětem k vytvoření materiálu, který by měl být podporou lektorům pracujícím s vietnamsky hovořícími studenty kurzů češtiny a v důsledku by mohl vést ke zlepšení výsledků uchazečů při skládání zkoušky.

Spolupracovníci spolku South East Asia – liaison, z.s. (SEA-I)⁷, spoluautoři publikace, která se vám dostává do rukou, mají zkušenosti s výukou češtiny pro migranty přicházející z Vietnamské socialistické republiky již od počátku nového tisíciletí, někteří ještě déle. V České republice zavedli první odborné kurzy češtiny po roce 1989 určené speciálně pro vietnamské mluvčí. Spolek vyškolil několik úspěšných lektorů češtiny, vytvořil metodické materiály a v neposlední řadě také výukové materiály určené pro danou skupinu studentů. SEA-I dlouhodobě pořádá jak bezplatné kurzy pro vietnamské mluvčí, tak placené kurzy. Spolek rovněž zajišťuje výuku předmětu Kulturní dějiny zemí jihovýchodní Asie v rámci studia oboru Čeština jako cizí jazyk na Akcent College (v Praze). Kromě toho se spolek zabývá zprostředkováním informací o vietnamské a české kultuře a dále realizuje mnoho inovativních, metodických a integračních projektů v ČR a rozvojových projektů ve Vietnamu.

Výuka vietnamských mluvčích má v České republice dlouholetou tradici, ale její podmínky, zvláště během porevolučních let, se výrazně proměňovaly.

Před rokem 1989 vietnamští mluvčí studovali češtinu obvykle v organizovaných a většinou i povinných kurzech, kde učili buď čeští, nebo případně oboujazyční profesionální učitelé. Studenti kurzů byli zároveň v častém a přirozeném kontaktu s rodilými mluvčími – spolupracovníky v práci, spolužáky ve školách.

2 Například KOLEKTIV AUTORŮ. *Přístup imigrantek a imigrantů ke vzdělávání a na trhu práce v ČR*. Praha: GAC, s.r.o., 2007. 92 s.

3 Zákon č. 326/1999 Sb., o pobytu cizinců na území České republiky a o změně některých zákonů.

4 Publikace *Připravte se s námi na zkoušku z českého jazyka pro trvalý pobyt v ČR*.

5 http://trvaly-pobyt.cestina-pro-cizince.cz/index.php?p=instruktazni-video-2&hl=cs_CZ

6 http://trvaly-pobyt.cestina-pro-cizince.cz/index.php?p=referencni-popis-cestiny&hl=cs_CZ

7 www.sea-l.cz

Po roce 1989 došlo ke značné změně. Znalost češtiny nebyla žádným způsobem vyžadována a migranti se často pohybovali pouze v prostředí vlastní komunity, kde nebylo nutné češtinu používat. Proměnila se i skladba studentů a jejich sociální zázemí. Do České republiky začali jezdit migranti, kteří neprošli výběrem na základě výsledků práce či studia. Zprostředkovatelské firmy umožnily příchod komukoli, kdo si to zaplatil, a učení se češtině nebylo v popředí zájmu ani zprostředkovatelů, ani těch, kteří sem přijížděli pracovat převážně proto, aby zlepšili ekonomickou situaci rodiny ve Vietnamu. Vyučovat češtinu dospělé vietnamské studenty začali převážně Vietnamci, kteří se česky naučili v minulosti v ČR, ale češtinu, vietnamštinu nebo jazyk jako takový nikdy předtím nestudovali. Obvykle tří- až šestiměsíční, většinou placené kurzy vyučované těmito lektory však měly velmi nízkou efektivitu. Jedním z důsledků tohoto stavu bylo to, že ještě v roce 2006 byla jazyková znalost češtiny mezi vietnamskými migranty na relativně nízké úrovni.⁸ Do roku 2006 nepatřili vietnamští mluvčí běžně ani mezi účastníky kurzů neziskových organizací. V souvislosti se změnami realizace politiky integrace v ČR se nakonec podařilo větší počet studentů přesměrovat i na neziskové organizace, přesto je dodnes častou formou studia češtiny také samostudium, a to i pokud jde o přípravu na zkoušku A1, potřebnou k získání povolení k trvalému pobytu.

Výuka češtiny potřebná k úspěšnému složení zkoušky A1 může být realizována mnoha způsoby. Lze ji vést pragmaticky, tak, aby co největší počet studentů v co nejkratším čase složil zkoušku, nebo ji lze zaměřit tak, aby studenti v rámci kurzů získali vedle dovedností složit zkoušku A1 také pevné základy pro další studium jazyka. Autoři tohoto textu se přiklánějí spíše k dlouhodobému zaměření, a to i s ohledem na to, že například vyšší stupeň zkoušky na úrovni A2 již pro studenty není zdaleka tak snadno dosažitelný pouhým učením se, bez užívání jazyka v praxi.

Vzhledem ke zkušenostem, ze kterých autoři publikace vycházeli, se zde objevuje otázka výuky cílové skupiny ve smíšených či homogenních skupinách, a především užití mateřského jazyka studentů a využívání překladu v rámci výuky. Pro výuku bez zprostředkovacího jazyka mluví nemožnost studentů přiklánět se při jazykové produkci k vlastnímu jazyku a nutnost vnímat jazyk v reálných praktických kontextech. Na druhé straně, výrazná jazyková i kulturní odlišnost vietnamských studentů a jejich rozdílná zkušenost se studiem (všeobecným i jazykovým) vede v praxi často k odchodu vietnamských studentů z kurzu, který je veden pouze česky a jehož národnostní složení je různorodé.

Využívání zprostředkovacího (mateřského) jazyka v případě popisovaných skupin vietnamských studentů považujeme za užitečné minimálně v prvních třech měsících výuky. Protože je však zřejmé, že možnosti českých lektorů jsou v tomto ohledu omezené, nabízí publikace alespoň čtená vysvětlení a doporučení vztahující se k vietnamštině a snaží se zprostředkovat informace a podněty odrážející kulturní a jazyková specifika studentů, které mohou pomoci k vytvoření efektivnější metodiky výuky jak v kurzech s možností využití zprostředkovacího jazyka, tak při výuce bez této možnosti.

Publikace je určena profesionálním lektorům, lektorům – rodilým mluvčím, dvoujazyčným lektorem, tlumočnickům i asistentům jazykových kurzů a všem dalším zájemcům o tuto problematiku. Vzhledem k tomu, že různorodost lektorů češtiny jako cizího jazyka je z hlediska vzdělání i zkušeností velmi široká, a z důvodu maximální využitelnosti publikace různými typy lektorů jsou texty formulovány tak, **aby jim mohl porozumět i vyučující, který nikdy nestudoval český či vietnamský jazyk ani lingvistiku.**

8 KOLEKTIV AUTORŮ. *Přístup imigrantek a imigrantů ke vzdělávání a na trhu práce v ČR*. Praha: GAC, s.r.o., 2007. 92 s.

Většina textu je tvořena především s ohledem **na posluchače kurzů češtiny, kteří jsou u zkoušek A1 nejméně úspěšní**, tj. Vietnamce, kteří ve své vlasti dokončili spíše nižší stupně škol – první či druhý stupeň základní školy, kteří dosud nemají zkušenost s učením se cizímu jazyku, neabsolvovali studium vlastního jazyka a jejichž postoje, vnímání a jednání jsou významně ovlivňovány jejich tradičními socio-kulturními hodnotami. Proto jsou naše metodická doporučení formulována tak, aby byla aplikovatelná pro tuto skupinu studentů.

Cílem těchto textů není změnit a kompletně přestavět stávající způsoby výuky. Cílem je nabídnout podněty k doplnění již probíhající výuky, inspirovat. Nejedná se tedy o ucelenou metodiku výuky češtiny, ale o soubor informací a tipů, které mohou napomoci zefektivnění výuky dané cílové skupiny. Tyto informace by také měly lektorům posloužit jako podněty k zamyšlení a podklady k přizpůsobení výuky specifickým studentům.

K utřídění informací byla použita následující hlediska: kulturně-sociální, sociologické, jazykové a pedagogické.

Soubor textů vychází především z těchto zdrojů a zkušeností:

- zkušenosti s výukou češtiny pro vietnamské mluvčí od roku 2000;
- zkušenosti s výukou angličtiny ve Vietnamu;
- zkušenosti s vytvářením učebních materiálů (publikace, videa) češtiny pro vietnamské mluvčí;
- dříve publikované autorské materiály o výuce vietnamských mluvčích pro pedagogické pracovníky na školách;
- určitý vhled do problematiky metodiky výuky vzhledem ke znalostem autorů o vietnamštině;
- aktuální data výsledků zkoušek NÚV;
- dřívější metodické publikace a texty;
- zkušenosti s realizací výzkumů na téma integrace a jazykových dovedností cizinců;
- zkušenosti se školením lektorů češtiny pro vietnamské mluvčí;
- zkušenosti s realizací výuky českého jazyka pro děti rodičů-cizinců ve školách.

Příručka je členěna do následujících kapitol:

První kapitola nabízí popis prostředí, ze kterého k nám vietnamští studenti přijíždějí, a témata, o kterých lze se studenty hovořit při hodinách – základní informace o krajině a podnebí, zemi a obyvatelstvu, pramenech kultury, ekonomické situaci, historii, svátcích. Kapitola se dále stručně věnuje česko-vietnamským vztahům a Vietnamcům v ČR, tedy zázemí migrantů.

Ve druhé kapitole je uvedeno několik poznámek k současným hodnotám obyvatel Vietnamu, k tradicím a způsobům vzdělávání ve Vietnamu.

Třetí kapitola představuje vybrané faktory, které mohou ovlivnit efektivitu komunikace lektora a studenta. Popisuje odlišné znaky komunikačního stylu, jednání a způsobu učení studentů kurzů češtiny v ČR, poskytuje některé další vybrané informace o tom, jak se studenti v ČR učí česky, a další zajímavosti.

Čtvrtá kapitola se věnuje vybraným rozdílům mezi češtinou a vietnamštinou, které mají vliv zejména na funkčnost výkladu češtiny pro cizince a jeho výsledky.

Pátá kapitola se věnuje zkoušce A1 z českého jazyka pro trvalý pobyt v ČR, interpretaci zmíněné nízké úspěšnosti vietnamských uchazečů a také doporučením k přípravě studentů na tuto zkoušku.

Nelze ovšem opomenout, že komunikační styl, hodnoty, přístupy studentů i sociální jevy popsané v publikaci se mohou v praxi každého lektora projevat odlišně. Jejich interpretace je závislá na mnoha faktorech, které nelze v teoretické rovině všechny popsat. Publikaci je tedy třeba vnímat jako určitou redukci, která je provedena pro potřeby vzhledu do problematiky.

Mezi posluchači kurzů češtiny obecně můžeme nalézt zejména osoby příchozí z Vietnamu (nebo i jiných zemí Evropy, Asie atd.), jejichž rodný jazyk je vietnamština, ale výjimečně také občany České republiky vietnamského původu, kteří se dosud česky dobře nenaučili. Pro takové osoby se v publikaci volí termín „migrant“. Tímto termínem je podpořen důraz na kulturní změnu a výměnu, která v rámci migračního procesu probíhá. Ta také může být inspirativní pro práci lektora. Při popisu lektorské práce často volíme termín „student“ pro osobu, která navštěvuje či potenciálně navštěvuje kurzy češtiny. V materiálech vlády (konceptce integrace cizinců) i v legislativních materiálech (zákonu o pobytu cizinců) – ostatně zkouška z češtiny pro trvalý pobyt se požaduje právě na základě tohoto zákona – se používá pojem „cizinec“. Tento termín je legislativně zakotven a pojmenovává osoby, které nemají v ČR občanství, mají užší práva pobytu na území ČR.

Považujeme za důležité zmínit také to, že filozoficko-eticko-politické cíle výuky jazyků pro cizince, stejně jako určení smyslu zkoušek pro cizince, se stále vyvíjejí a proměňují a nejsou dosud zcela dodiskutovány. To v praxi realizace kurzů vytváří samozřejmě mnoho otázek, na které se bez jasných cílů těžko hledají odpovědi. Text vyplývá ze současné situace a daných podmínek, které se mohou kdykoli změnit.

Závěrem úvodu děkujeme především všem, kteří se podíleli na dlouhém připomínkování a úpravách tohoto textu. Patří mezi ně zejména doc. PhDr. Jiří Homoláč, CSc., Mgr. Tamah Sherman, Ph.D., PhDr. Jitka Cvejnová, Mgr. Kamila Sladkovská, Mgr. Marián Sloboda, Ph.D., Mgr. Ondřej Slówik a Mgr. Markéta Slezáková.

Doufáme, že pro vás budou naše myšlenky a informace inspirující.

1. Přírodní a kulturně-sociální zázemí Vietnamu a Vietnamců žijících v ČR

1.1 Geografie a podnebí

Kocourek Jiří, Nováková Kateřina

Rodiště studentů kurzů češtiny, kteří přicházejí z Vietnamu, bychom v našich atlasech světa našli v pravém dolním rohu mapy asijského světadílu. Vietnam (Việt Nam)⁹, Vietnamská socialistická republika, leží na východním pobřeží poloostrova Jihovýchodní Asie. Na severu Vietnam sousedí s Čínou, na západě s Laosem a Kambodžou, na východě a na jihu je obklopen Jihočínským mořem.

Svou zemi někteří studenti kurzů představují na mapě jako tvar písmene S, někteří jako draka či hada s hlavou na severu a ocasem na jihu. Hlavní město Hanoj (Hà Nội) pak tvoří oko tohoto draka. Jiní zase o své zemi rádi říkají, že se podobá vahadlu, na jehož koncích visí koše s rýží.

Vietnam je rozdělen na severní, střední a jižní Vietnam. Velmi podobně jako naše tři územní celky, Čechy, Morava a Slezsko, jsou i tři části Vietnamu podmíněny přírodními podmínkami, historicky, kulturně, jazykově i geograficky. Od východu k západu přechází krajina od mořského pobřeží k úrodným nížinám, ze kterých se zvedají horské hřebeny. V nejužším místě má Vietnam pouhých 50 kilometrů.

Vietnam se rozkládá na ploše 331 114 km², je tedy přibližně čtyřikrát větší než Česká republika. Z nejnižšího do nejsevernějšího bodu je to vzdušnou čarou 1 600 km. Podél mořského pobřeží je to více než 3 260 kilometrů.

Na severu a severozápadě se nacházejí rozlehlá pohoří porostlá džunglí. V jednom z nich, v pohoří Hoang Lien Son (Hoàng Liên Sơn), se nachází nejvyšší hora Vietnamu Phan Si Pan (Phan Si Păng) o výšce 3 141 m. Ani zde, v této nadmořské výšce, se několik centimetrů sněhu neudrží déle než pár dnů.¹⁰

Dominantou severního Vietnamu je Rudá řeka (Sông Hồng), která je jeho krajínotvornou, životodárnou i hospodářskou tepnou. Na řece leží hlavní město Hanoj s přibližně 7,5 milionu obyvatel¹¹. Celým středním Vietnamem se táhne pohoří Truong Son (Trường Sơn), které je v jižní části zakončeno náhorními plošinami Tay Nguyen (Tây Nguyên). Na jihu Vietnamu se rozkládá širá nížina, která je zčásti tvořena deltou řeky Mekong (Mê Kông). Řeky dodnes udávají rytmus života obyvatel Vietnamu. Rudá řeka pramení v Číně, protéká severním Vietnamem a vlévá se do Tonkinského zálivu. Před několika tisíci lety se zde usadilo pravěké obyvatelstvo a založilo zde raně zemědělskou civilizaci. V době povodní dosahuje hladina řeky v horních polohách až čtrnácti metrů. Záplavy jsou zde ničující. V hlavním městě v této době řeka dosahuje šíře až tří kilometrů. Před pohromou ho chrání vysoké hráze, budované dvě tisíciletí. Dnešní celková délka hrází dosahuje až 3 000 km.

9 U význačných názvů uvádíme i zápis ve vietnamštině v kulatých závorkách. Pro správnou výslovnost použijte příslušný výklad ve 4. kapitole.

10 Asi i proto, že se sněhem se vietnamské obyvatelstvo téměř nesetká, požádal jednoho z autorů jeho známý, aby mu z České republiky přivezl ukázat sníh.

11 „Dân số và mật độ dân số năm 2009 phân theo địa phương“. Tổng cục Thống kê Việt Nam. Počet obyvatel v roce 2009 podle jednotlivých lokalit. Generální statistický úřad Vietnamu. Vyhlášeno dne 1. 10. 2010 a průběžné odhady do roku 2015.

Mekong (Sông Cửu Long), tj. Řeka devíti draků, která zasahuje do jižního Vietnamu jen svou mimořádně úrodnou deltou, pramení v Tibetu a je 12. nejdelší řekou světa. S jejím povodím je životně spojeno až 90 milionů obyvatel. Naplaveniny na jihu Vietnamu vytvářejí výborné podmínky pro pěstování rýže. Při své rozloze 60 000 km² je delta Mekongu největším zdrojem rýže v celém Vietnamu. Nachází se zde také největší a nejlidnatější vietnamské město, Ho Či Minovo Město (Thành phố Hồ Chí Minh), dříve Saigon (Sài Gòn), dnes téměř osmimilionové město, přičemž sečteno s počtem osob, které zde žijí přechodně, dosahuje počet jeho obyvatel až 14 milionů.¹²

Je třeba zmínit ještě jeden z nejkrásnějších přírodních útvarů ve Vietnamu. Je jím Dračí zátoka (Vịnh Hạ Long), jejíž vznik je popsán v mýtu o drakovi, souvisejícím s napadením země nepřáteli. Drak na obranu rozbrázdil zemi, vytvořil skalní útesy, do kterých cizinecká flotila narazila.¹³ Zátoka je tvořena ostrovy vápencových skalisek s mnoha krasovými jeskyněmi a komíny, jimiž lze dojít přímo z mořské hladiny až na samotný vrcholek hory. Na těchto ostrovech dodnes žijí lidé.

Životní podmínky obyvatel Vietnamu jsou silně ovlivněny proměnlivostí podnebí. To se mění nejen s přechodem do jiného podnebného pásu, ale také s přechodem ze severu na jih země (4 a 2 roční období), s přechodem od mořského pobřeží do vnitrozemí a stejně tak s přechodem z údolí hor do vyšších poloh. Ve Vietnamu můžeme nalézt jak subtropické, tak tropické podnebí, můžeme zde najít pouště, deštné pralesy a mnoho dalších typů porostů. Rozmanité přírodní podmínky umožňují výskyt velkého množství rostlinných i živočišných druhů. V bohaté přírodě se dodnes daří objevovat druhy dosud neznámé.

Rytmus přírodních dějů i lidské činnosti udávají ve Vietnamu kromě jiného také monzuny. Zimní monzun sem přichází od severovýchodu v období od října do března solárního kalendáře. Na severu přináší chlad a vlhko. Díky tomuto monzunu se můžeme v horských polohách setkat na pár hodin i s chladným počasím přinášejícím sněh. Na jihu zimní monzun naopak přináší sucho a teplo. Letní monzun z jihozápadu v období od února až května do října solárního kalendáře vane přes Indický oceán, kde vstřebává tuny vody a následně zvlhčuje ovzduší silnými dešti po celém území Vietnamu. Léto je tedy horké a vlhké. Vývoj změn a charakteru počasí ve Vietnamu však nelze příliš zobecňovat.

Proměnlivé podnebí klade velké nároky na fyzickou zdatnost místních obyvatel. Vysokou vlhkost vzduchu v zimním období zvyšuje na severu a v horských oblastech nepříjemný chlad. Na jihu země se stále střídají teplá období sucha a období dešťů. Takovým podmínkám musí odolávat člověk bez ohledu na to, žije-li v moderním hlavním městě, nebo na vesnici nejchudší provincie.

Jaro může být velmi příjemné a slunné. Často však bývá provázeno tzv. krašany, tj. neustálým mrholením, kdy vlhkost vzduchu dosahuje až 100 %. Od července do října bičují Vietnam ničivé tajfuny, které zasahují hlavně pobřeží severního a středního Vietnamu. Dochází také k mnoha záplavám. Podzim na severu většinou netrvá dlouho a často přechází rovnou do sychravé zimy. Zimní teploty v severním Vietnamu v extrémních případech klesají až na 10 °C, což je při vysoké vlhkosti vzduchu velmi nepříjemné. Vietnamci navíc nemají topení a většinou ani utěsněná okna a dveře, před všudypřítomnou zimou se tedy nelze schovat.

12 H.Hiệp, H.Việt (15. 1. 2013). Prohlášení premiéra země „Trương Tấn Sang“, článek „Phân định rõ trách nhiệm từng cán bộ cơ sở“. Báo Sài Gòn Giải Phóng. Ze dne 12. 4. 2013.

13 Hạ Long-cảnh đẹp thần tiên trong cuốn Văn hóa Việt Nam tổng hợp (1989–1995), Ban Văn hóa Văn nghệ trung ương xuất bản, Hà Nội, 1989.

V období naší zimy je na jihu Vietnamu teplé období sucha, které trvá přibližně od prosince solárního kalendáře. Teplota se pohybuje okolo 25 °C. V dubnu ho střídá období dešťů, kdy teploty sahají k 30 °C. Prakticky každý den jsou krátké, ale zato velmi vydatné srážky. Často tak můžeme být svědky toho, jak jeden pořádný tropický déšť zaplaví během pár minut celé město až po kolena vodou, protože kanalizace není schopná příval vody naráz pojmout. Obyvatelé jsou na srážky a povodně připraveni. Z téměř každého obchodu se vždy vyvěsí pláštěnky, ve městech se začnou používat lodě apod.

1.2 Státní zřízení, státní symboly a obyvatelstvo

Kocourek Jiří, Nováková Kateřina

Vietnamská socialistická republika je státem s neomezenou mocí jediné strany – komunistické strany. Jsou zde vytvářeny legislativně liberální podmínky pro podnikání. V praxi je však úspěch podnikatelů často velmi těsně spojen se vztahy mezi podnikateli a vládním režimem. Úroveň sociálního systému zatím není příliš vysoká.

Vlajka země je tvořena žlutou pěticípou hvězdou v rudém obdélníkovém poli. Státní znak je tvořen žlutou hvězdou v rudém kruhovém poli obklopeném klasy rýže (symbol zemědělství), pod hvězdou je ozubené kolo (symbol průmyslu) a nápis Vietnamská socialistická republika. Před několika lety byl schválen nový státní symbol – růžový lotosový květ, který je ve Vietnamu hojně rozšířen a ve východní Asii je mu odedávna přepisováno mnoho symbolických významů.

Vietnam obývá téměř 93 milionů obyvatel. Odhady počtu obyvatel hovoří až o 105 milionech v roce 2025. Vláda VSR se již mnoho let snaží podporovat snížení rychlosti přírůstku obyvatelstva. Z uvedených 93 milionů obyvatel tvoří etničtí Vietnamci (Việt, Kinh) přibližně 86 %. Ostatní obyvatelé jsou příslušníky asi sedmdesáti dalších národnostních skupin, z nichž nejpočetnější jsou národnosti Tay, Thai, Kho-me, Muong, Hoa, Nung, H'mong a Dao. Část příslušníků národnostních menšin žije v horských oblastech. Horalové, obývající převážně hraniční oblasti Vietnamu, hráli historicky významnou roli při obraně země.

Průměrná hustota osídlení činí 248 obyvatel/km², v horách je ovšem hustota osídlení výrazně nižší, v některých oblastech je to pouhých 50 obyvatel/km². Naproti tomu v nížinách a deltách, které obývají především Vietnamci, dosahuje hustota obyvatel až 1200 obyvatel/km² (delta Rudé řeky). Městská populace tvoří čtvrtinu z celkového počtu obyvatel.

Jak již bylo řečeno, hlavním městem Vietnamu je Hanoj, historické centrum severního Vietnamu, rozkládající se dnes na obou březích Rudé řeky. Nejvýznamnější metropolí jižní části Vietnamu je vietnamské nejlidnatější město, Ho Či Minovo město (Saigon). Mezi další významná a známá centra patří především Hue (Huế, tzv. císařské město) ve středním Vietnamu, Da Lat (Đà Lạt, turistické centrum středního Vietnamu), Da Nang (Đà Nẵng, přístav), Hoi An (Hội An, historické obchodní centrum) nebo Hai Phong (Hải Phòng, přístav).

Úředním jazykem je vietnamština, zapisovaná upravenou latinskou abecedou. Původně byla vietnamština zapisována čínskými a vietnamskými znaky, ale pod vlivem francouzských kolonizátorů docházelo od 17. století k zavádění latinky a v polovině 20. století byla latinka zavedena do státní správy a veřejného života.

1.3 Prameny kultury

Kocourek Jiří

Původní tradici a kulturu starověku na území dnešního Vietnamu ovlivňovaly již od počátku osídlení území nejprve indická, později čínská civilizace. Nelze opomenout ani vliv kultury bývalé Čamské říše, která se rozkládala na území dnešního středního a jižního Vietnamu. Ta po sobě zanechala například pozůstatky pozoruhodných chrámových komplexů, stavěných z cihel už ve 2. stol. n. l. Proto je tato oblast někdy označována jako „křižovatka kultur“.

Vietnam je státem mnoha náboženství a mnoha rozličných tradic. Původní animistické a totemistické víry (uctívání přírodních sil: objektů a útvarů, zvířat apod.) jsou dodnes živé u části populace (především u příslušníků národnostních menšin). V průběhu historického vývoje byly často střídány a doplňovány buddhismem, který se do Vietnamu dostal dvěma cestami, severní cestou z Číny¹⁴ a jižní cestou přímo z Indie¹⁵. Dalším zdejším významným náboženstvím je taoismus. A za dobu jednoho tisíciletí, kdy Vietnam do roku 939 n. l. ovládala Čína, zde zakořenil rovněž konfucianismus.

V každém domě současné rodiny můžeme nalézt oltář nesoucí atributy tří náboženství, které byly spojeny v jednu lidovou víru Tam Giao (Tam Giáo) – „trojí učení“. Odráží prvky všech tří zmíněných náboženských, resp. filozofických systémů (buddhismu, konfucianismu a taoismu), které navázaly na původní animistické a totemistické víry a propojily se s nimi. S příchodem misionářů začalo být ve Vietnamu vlivným náboženstvím také křesťanství a dodnes zde nalezneme mnoho kostelů i křesťanských komunit. Na jihu země žijí i stoupenci islámu, který se ve Vietnamu rozšířil v době výše zmíněné Čamské říše.

Pradávným pojítkem mezi všemi vírami a náboženstvími Vietnamu zůstává stále „kult předků“. Je to pravděpodobně nejživější vietnamská tradice – vyznává ji téměř 100 % obyvatel. Téměř každá rodina i firma je vybavena oltářem, který kromě jiného nese nějakou formou vyjádřenou památku na zesnulé členy rodiny, rodu. Podle dávných tradic připadá povinnost udržovat kult předků a starat se o potřebné náležitosti synům, za určitých podmínek však mohou udržování „kultu předků“ zajišťovat i ženy.

Při hledání původního tradičního charakteru Vietnamu nemůžeme pominout rozvinuté kultury doby bronzové, tradiční národní legendy a mýty, vietnamská řemesla (produkce dřevořezů, hrnčířství, zpracování bambusu, rybářství...). Lidový charakter rozsáhlých rolnických krajů se ve Vietnamu a v myslích jeho obyvatel projevuje dodnes, stejně jako stále trvající spojení života mnohých obyvatel s divokou přírodou.

Vietnamský charakter byl formován také dlouhým obdobím francouzské kolonizace i válkou se Spojenými státy americkými, což mělo vliv i na hojně rozšíření lidové slovesnosti, která sloužila jako jeden z přirozených nástrojů udržování povědomí o vlastní identitě a k udržování naděje.

Velmi silné vlastenecké cítění obyvatel Vietnamu se vytvářelo na podkladě hrdosti pramenící z dávné historie (porážka Mongolů a Číňanů slavnými vojevůdci mnohem menšího Vietnamu) i hrdosti vycházející z vítězství nad Spojenými státy ve 20. století.

¹⁴ Mahájána – učení Velkého vozu.

¹⁵ Hínajána – učení Malého vozu.

1.4 Historická krize a ekonomická situace

Kocourek Jiří, Nováková Kateřina

Poslední dvě staletí doprovázely Vietnam války. Nestabilita země se projevovala také nízkou úrovní moderního hospodářství a průmyslu. Byla dána také negativním tlakem různých mocností na vietnamskou společnost a její přetrvávající a velmi podstatný základ – rod a rodové společenství. Na počátku 20. století byl Vietnam francouzskou kolonií a většina jeho zdrojů, ať už přírodních zdrojů, zvěře, plodin, nebo lidského potenciálu, byla vyčerpána pro potřeby koloniální mocnosti. Tento trend vyvrcholil v období 2. světové války (Vietnam byl okupován Japonci), kdy francouzská koloniální správa využívala Indočínu (Vietnam, Laos a Kambodžu – tři kolonie Francie v jihovýchodní Asii) k zásobování armády potravinami i surovinami. Na konci války tak v severní části Vietnamu (tehdejší Tonkinu) vypukl obrovský hladomor, který byl významným hybatelem dalšího vývoje. Z nepřehledné politické situace v koloniích, ale také zoufalé situace obyvatel a z jejich nespokojenosti se nakonec v srpnu 1945 zrodila nová etapa historie Vietnamu – severní Vietnam vyhlásil nezávislost.

Osobností světového významu byl a zůstává vietnamský prezident Ho Či Min (Hồ Chí Minh). Dodnes mu většina dětí neřekne jinak než „strýček Ho“ (bác Hồ). Byl to velmi vzdělaný člověk, hovořil několika jazyky. Ovládal i klasickou čínštinu, je autorem poezie a filozofických spisů. Podobně jako náš prezident Masaryk procestoval svět a zasloužil se o částečné uznání nezávislosti Vietnamské demokratické republiky dne 2. 9. 1945. Pod jeho vedením se Vietnam zbavil francouzské koloniální vlády, proběhla významná všeobecná pozemková reforma, při níž byla půda předána do rukou drobných rolníků. Ho Či Min také velkou měrou přispěl k rozšíření základního školství.¹⁶

V souvislosti s válkou ve Vietnamu ve 20. století se často hovoří o severním a jižním Vietnamu. Formálně bylo toto rozdělení ustanoveno Ženevskými dohodami roku 1954. Faktické rozdělení na sever a jih však nevzniklo až těmito dohodami. Severní a jižní Vietnam se lišily odpradávně. Území obývala jiná etnika, jiné kultury. Regiony se liší přírodními podmínkami i způsobem hospodaření. V době feudální společenské krize na každém z území vládla jiná dynastie (jedna z nich, jižní dynastie Nguyen/Nguyễn¹⁷, začala spolupracovat s Francouzi).

Vietnam byl rozdělen podle 17. rovnoběžky na severní a jižní. Jižní Vietnam byl orientován profrancouzsky a v severním Vietnamu se ujal vlády komunistický režim. Jižní Vietnam byl, zpočátku jen politicky a strategicky, poté i intenzivně vojensky, podporován USA. Lidový odpor, pramenící z dávných tradic samostatnosti jednotlivých rodových vesnic, z komunistické ideologie, ale také z touhy po boji proti koloniálním mocnostem, postupně vedl k organizovanému povstání lidu na severu i jihu země, ústícímu do války severního a jižního Vietnamu (1963–1975).

V roce 1975 válka ve Vietnamu skončila, severní Vietnamci dosáhli relativní nezávislosti na vlivu USA a sjednotili zemi s jihem, ale čekal je nelehký úkol: sblížení obou částí země, která byla po 20 let rozdělená. Každá část se vyvíjela pod zcela odlišnou správou a ideologií, navíc byly obě části znepřátelené vzájemnou válkou. Jednu věc však měly společnou, po válce byly značně zničené, a to jak po ekonomické, tak po společenské stránce. Velké části země byly zamořeny chemickými defolianty obsahujícími

¹⁶ Bùi Minh Hiền. *Lịch sử Giáo dục Việt Nam*. Hà Nội: NXB Đại học Sư phạm, 2014. 226 s.

¹⁷ Jméno dynastie se stalo předlohou pro nejčastější příjmení v dnešním Vietnamu. Ostatně mnoho dalších současných vietnamských příjmení známe jako jména vietnamských dynastií z historických spisů: Trần, Lê, Hồ atd.

mi ničující dioxiny. Téměř polovina porostu shořela nebo zanikla, země byla plná nevybuchlé munice a min. Lidé i země si odnesli těžké ekonomické, fyzické i psychické následky. V zemi panovala nedůvěra v budoucnost i vzájemná nedůvěra v rodinách, jejichž členové často bojovali na opačných stranách. Byl významně poničen i tradiční model výchovy v rodinách i ve školách.

Vláda sjednoceného Vietnamu, nové Vietnamské socialistické republiky (VSR), započala proces obnovy země. Na konci 70. let však země čelila konfliktu s Čínou a Kambodžou, který pohltil zdroje, které měly být vynaloženy na nákup potravin a hnojiv. V roce 1980 zničila série tajfunů velkou část úrody a vietnamská ekonomika se ocitla na dně svých možností. Vláda byla proto nucena urgentně vyřešit nastalou situaci.

VSR se stala jednou ze zemí RVHP a stát pokračoval v centralizovaném přidělovém hospodářství z dob války. Rostla zadluženost země, inflace přesahovala 700 %. V roce 1986 proto musela vláda přistoupit k rozsáhlým ekonomickým reformám, jejichž cílem bylo vyřešit ekonomickou krizi v zemi a zvýšit životní úroveň obyvatel. Byla zrušena zemědělská výrobní družstva, byly omezeny státní zásahy do sféry obchodu a země se otevřela zahraničním investicím. Tato hospodářská reforma, „Doi Moi“ (Đổi Mới, Nová přeměna), měla za cíl vytvořit ekonomicky silnější stát s tržním hospodářstvím řízeným komunistickou stranou. Přesto až do přelomu 20. a 21. století přetrvávaly závažné problémy v oblastech základní zdravotní péče i školního vzdělávání a sociální nerovnosti mezi regiony i mezi společenskými vrstvami se zvětšovaly. Země se zaměřovala především na vývoz exkluzivního zboží než na dodávky do vlastní země.

Lidé z vesnic byli připoutáni svou každodenní činností k půdě a jejich děti velmi často neměly prostředky na studium na vyšším stupni školy (základní školy jsou téměř v každé obci). Rolníci získali větší samostatnost a možnost realizace zvykového práva a postupně došlo k liberalizaci obchodu, rozšíření vývozních a dovozních trhů. Byl přijat nový zákon o zahraničních investicích, který stimuloval investory ke vstupu na vietnamský trh, byl reformován bankovní systém, došlo také k uvolnění zahraničních devizových omezení.

V roce 1995 byla VSR přijata do společenství ASEAN, což znamenalo, že se země rozhodla integrovat svou ekonomiku s ostatními zeměmi jihovýchodní Asie a světovým hospodářstvím. Vstup do ASEAN znamenal vstup do oblasti svobodného obchodování a seznámení s praktikami a normami mezinárodního obchodu.

V letech 1990–2000 vietnamské hospodářství zaznamenalo průměrný roční růst 7,6 %. Vietnam postupně reformoval finanční a bankovní systém, i když investoři museli zápasit s málo transparentní správou financí a investic, neefektivním státním sektorem, byrokracií, ideologií a mohutnou korupcí. Vláda na stagnaci ekonomiky reagovala snahou o zvýšení zahraničních investic, postupným uvolňováním dovozu, pokusem o integraci do mezinárodních ekonomických struktur. VSR se tak dnes stále více otevírá ostatním zemím a využívá jejich zkušenosti a potenciál. Dá se říct, že ačkoli se Vietnam stále potýká s řadou problémů, jako je korupce, nedokonalá legislativa, plýtvání přírodními zdroji či špatné hospodaření, zejména státních podniků, jeho ekonomika roste a zaznamenává značné pokroky.

Hlavní součástí vietnamského hospodářství stále zůstává zemědělství. Ačkoli jeho podíl na HDP ve Vietnamu v posledních letech postupně klesá, stále se jím zabývají téměř tři čtvrtiny obyvatelstva. Základem extenzivního vietnamského zemědělství jsou soukromě hospodařící rolníci, kteří využívají pracovní síly svých rodinných příslušníků a pouze příležitostně, v době sklizně, využívají i námezdní síly. Tito rolníci se sdružují do různých typů družstev, která jim pomáhají s nákupem osiva, hnojiv, ochranou plodin a zejména s odbytem jejich produkce.

V současné době země přejala, upravila a vydala mnoho nových legislativních změn, jejichž praktické provádění se mezi jednotlivými provinciemi a okresy a jejich lidovými výbory (Ủy ban Nhân dân) liší. V celém státě se díky výpočetní technice zahajuje proces centralizace matričního systému a dalších administrativních pochodů. Země velmi intenzivně zpracovává podněty pro modernizaci z celého světa, především z Japonska, Německa a dalších států Evropy, Austrálie apod. V zemi existuje početná potenciální kupní síla obyvatel, kterou se snaží motivovat a využít investoři z Japonska, Číny a jiných zemí. Vietnam koexistuje ve velmi intenzivním hospodářském soužití se svým sousedem Čínou. Mnoha lidem se zlepšily životní podmínky. Ekonomické změny však probíhají takovou rychlostí, že jejich míra pravděpodobně několikanásobně převyšuje kapacitu zdejšího obyvatelstva těmto změnám porozumět. Proto jsou témata jako základní ekonomická podpora zemědělců, rozvoj zdravotnictví a školství a výchova mládeže velmi důležitá pro další rovnovážný a sociálně udržitelný rozvoj země.

Dlouhou dobu žilo až 75 % obyvatel ve vesnických a přírodních oblastech. V současné době se města prudce rozvíjejí, přesto zhruba dvě třetiny obyvatel Vietnamu stále žijí na venkově. Ve městech se tradičně soustřeďovala státní správa a města byla centry řemesel, ale především obchodu. Tento charakter si Vietnam zachoval dodnes. Dříve byla města plná jízdních kol, tržnic a obchodů, dnes převažují obchodní řetězce, moderní výškové budovy a hypermarkety. Podobu měst dokreslují obrovské luxusní čtvrtě a vzhledem ke stále rostoucímu množství aut, nahrazujících kola a motocykly, také moderní dálnice a nadjezdy. Rozvoj měst probíhá tak rychle, že jsou některé části během jediného roku k nepoznání.

Rozvoj měst a růst podílu městského obyvatelstva má samozřejmě vliv i na životní styl Vietnamců. Hlavním zdrojem obživy ve městě je podnikatelská činnost. Velmi časté bývá to, že ve stejném domě rodina žije i podniká. Buduje se zde ale i mnoho průmyslových zón, kde rodiny spolu již žít nemohou. Obecně (na základě tradičních vietnamských hodnot) má rodina velmi často tendenci trávit čas celý den společně, ale v praxi to samozřejmě podmínky mnoha rodin neumožňují.

1.5 Vybrané vietnamské svátky a oslavy

Pechová Eva, Kocourek Jiří

Většina tradičních svátků ve Vietnamu se řídí lunárním kalendářem. Současné moderní kalendáře mají často ke každému dni v týdnu dvě data – datum podle solárního (evropského) i lunárního kalendáře.

1.5.1 Nový rok „Tet“ (Tết)

Tet je nejvýznamnější svátek v roce.¹⁸ Slaví se vždy na přelomu starého a nového lunárního roku (v lednu až únoru každého roku). Většina lidí se vrací z měst do svého rodiště, ke svým rodičům, prarodičům, za svými přáteli z mládí do vesnic ve vzdálených provinciích. Svátky Nového roku jsou původně oslavami nového zrození, příchodu nového hospodářského období. Zdobí se domácí oltář (bàn thờ). Na něm nesmějí chybět základní tradiční druhy ovoce a vonné tyčinky. Vedle oltáře často stojí dva stonky cukrové třtiny, dvě hole, které pomohou stařečkům z nebe sejít z výšky a potěšit se u prostřené tabule se svými potomky. Všechno jídlo se nejprve nabízí právě předkům, otevrou se láhve, připraví se misky a položí se na oltář, teprve po chvíli začnou všichni hodovat. Dům je zdoben větvíčkami broskvoně (cành đào)

¹⁸ Více viz PECHOVÁ, E. *Vietnamský lunární nový rok*. Praha: Muzeum hlavního města Prahy, 2010.

nebo stromečkem kumkvatu (cây quýt)¹⁹. Nejhezčí větvičky schovávají mládenci pro rodinu své milé. Lidé se chodí navštěvovat, navzájem se téměř permanentně hostí. Kupují si nové oblečení. Často se navštěvuje hřbitov, kde se také nechává jídlo, arekové oříšky s betelem, rýžová pálenka apod. Na oslavy Tetu vydají rodiny velké množství financí. Mezi pokrmy, které většinou nechybějí, patří sladkovodní i mořské ryby, maso v karamelu, polévky, zelenina a rýžové koláčky (bánh chung). Typickou atmosféru mají také novoroční květinové trhy (chợ hoa). Dětem se občas dávají drobné dárky, ale především nově vytištěné peníze ve zdobených obálkách. K Tetu patří mnoho dalších zvyků.

Vietnamci v České republice oslavy Tetu stále udržují. Konají se nejrůznější domácí a komunitní akce v regionech, které organizují místní komunity. Na tržnicích mohou Vietnamci koupit mnoho z tradičních předmětů: broskvoň, suroviny na balení tradičních koláčků nebo již hotový výrobek, různé ozdoby, náboženské obřadní předměty. Doma zdobí oltář a dávají si nové peníze jako dar pro štěstí. Tet je svátkem rodinného setkávání, to má společné s našimi Vánocemi, s Velikonocemi ho naopak pojí oslava jara a nové síly přírody, nákup nového oblečení a také určení data svátku podle lunárního kalendáře.

1.5.2 Dušičky

Při dušičkách se lidé scházejí, připravují lahodné pokrmy a připomínají si dávné tradice, uctívají mrtvé předky, nadpřirozené bytosti a síly.

Svátek 7. dne 7. lunárního měsíce (přibližně přelom července a srpna) se stále těší pozornosti. Podle buddhistické víry se v tento den navracejí duše zemřelých na zem, aby si užily pozemské radovánky. Každá rodina musí pro tyto duše připravit oblíbené pokrmy a obětovat papírové předměty, které zesnulí mohou potřebovat. Kromě jiného je smyslem vietnamských „dušiček“ také osvobození duší předků, kteří zemřeli nevhodnou smrtí (utonutím nebo sebevraždou), nebo těch, kteří po sobě nezanechali mužského potomka starajícího se o rodinný oltář. Tyto duše jsou totiž odsouzeny k bloudění v nadpřirozeném světě, nenalézají klid a škodí lidem. Je potřeba jim obětovat jídlo – sladké brambory, kukuřici, maniok, koláčky, ovoce, vývar z rýže. Tento svátek v ČR slaví především Vietnamci vyznávající buddhismus, a to návštěvou pagody nebo domácí vzpomínkou, oslavou před oltářem.

1.5.3 Svátek dětí

Vietnamské děti nemají svůj den 1. června, ale až na podzim, kdy 15. dne 8. lunárního měsíce (Tết Trung Thu, přibližně v září) oslavují spolu s rodiči svátek středu podzimu. V tento den, kdy je měsíc v úplňku, předpovídali kdysi lidé příští úrodu a obětovali dárky předkům a různým božstvům. Dnes patří tento svátek hlavně dětem. Oblečou se do veselých šatů, jdou s rodiči do města a jedí zvláštní druhy rýžových sladko-slaných koláčků plněných kombinací sladkého masa a ovoce, které symbolizují dostatek a dobrou úrodu. Oblíbeným dárkem jsou v tento den také různé druhy ovoce, papírové hračky a lampiony.

¹⁹ Citrus podobný malým mandarinkám.

V českém prostředí se přímo nabízí spojit svátek s lampionovými průvody či s Halloweenem, což se také často děje. Na veřejnosti děti bývají vyznamenávány před publikem za studijní výsledky. To se týká oficiálních komunitních oslav. Regionálně však slaví tento svátek i malé komunity, děti hrají různé hry, dostávají dárky, zpívají, obcházejí město s tancem lva, při kterém dva tanečníci přikrytí látkou ztvárňují hlavu a tělo lva.

1.5.4 Svátek Vu Lan

Svátek Vu Lan je velkým připomenutím buddhistické víry, uctívají se také matky, rodiče. V České republice jsou větší svátky v komunitě často doprovázeny i pouťovými atrakcemi, staví se pódium, kde probíhají proslovy, představení a vystoupení. Prostranství bývá vyzdobeno buddhistickými prapory. Často bývá uspořádán průvod. Na mnoha místech v České republice lze dnes nalézt buddhistické pagody, které postavila přímo vietnamská komunita, nebo pagody, které vystavěla česká buddhistická komunita, jejíž členové jsou i vietnamští mluvčí. V ČR ale existují i buddhistické skupiny vedené Čechy, jejichž členy jsou i Vietnamci.

1.5.5 Svátek ducha rodinného krbu – poslední svátek v roce

Podle lidových představ má každá rodina svého ochránce (bůžka), který po celý rok pozoruje život rodiny a zaznamenává všechny události. 23. dne posledního měsíce lunárního kalendáře odchází duch rodinného krbu ze země do nebes k Nefritovému císaři, nejuctívanější bytosti taoistického nebe, aby tam přednesl zprávu o skutcích rodiny. Vietnamci v tento den duchovi rodinného krbu věnují obětiny a upínají k němu všechny modlitby a prosby, aby o nich hovořil pozitivně. V aktu, kdy se tento duch zpovídá ze skutků své rodiny nadřazenému taoistickému božstvu, se názorně projevuje splnutí tradičních vietnamských lidových představ a pověr s filozofií a náboženstvím.

Kult ochránce rodinného krbu pochází pravděpodobně z Číny. Obecně kult vyznávání bohů a duchů není spojen pouze s rodinou, ale váže se k celé vesnici. Vietnamci tak uctívají i ochranné duchy vesnice nebo duchy půdy, řemesla, tržiště apod.

Při slavnostním obětování duchu rodinného krbu rodina zapálí vonné tyčinky a vykonavatel obřadu, kterým je podle tradice otec nebo po jeho smrti nejstarší syn, se modlí za blaho rodiny, za dostatek pokrmů pro příští rok, za zdraví a za klidný život rodinných příslušníků a prosí o ochranu domu před požáry. Modlitby mají také za cíl přesvědčit bůžka, aby na Nebesích mluvil o rodině co nejlépe a byl shovívavý k drobným přečinům, kterých se rodina během roku dopustila. Vyzní-li zpráva o rodině příznivě, dopřejí Nebesa jejím členům mnoho jídla a radostí, v opačném případě ji citelně potrestají – sešlou na ni nemoc, bídu nebo spory se sousedy. Tyčinky jsou po modlitbě zabodnuty do rituální nádoby a teprve v momentě, kdy celé dohoří, je obřad u konce. Podle lidové tradice přenášejí tyčinky svým dýmem do jiného světa všechna přání a modlitby.

Svátek ducha rodinného krbu uzavírá každoroční cyklus tradičních vietnamských svátků. Za týden začíná Nový rok. Tento svátek se slaví v ČR spíše v rámci rodin.

1.5.6 Oslava narozenin a úmrtí

Dnešní generace mladých Vietnamců běžně slaví narozeniny²⁰, ale tato oslava ve Vietnamu nemá dlouhou tradici. Tradičně Vietnamci slaví narozeniny ve věku jednoho měsíce. Nejslavnostnějším rodinným jubileem zůstává výročí úmrtí rodičů, respektive prarodičů. Tento zvyk je dodnes ve Vietnamu i mezi Vietnamci žijícími v zahraničí velmi živý a jen výjimečně není dodržován.

Uctívání předků až do čtvrté generace je ve své podstatě prodloužením vztahu dětí k rodičům za hranice jejich života. Oltář se většinou skládá z desky/stolu/police, na které jsou umístěny tabulky s nápisy vztažujícími se ke jménu a titulům zesnulého, v současnosti také fotografie mrtvých. Vpředu na oltáři se nacházejí rituální předměty. Velmi důležitá je porcelánová nádoba naplněná popelem, symbolizující mrtvé předky, do které se zapichují vonné tyčinky. Dále jsou na oltáři nádoby s obětinami, jako například miska s arekovými oříšky, sklenka s pálenkou a s čistou vodou, miska s rýží. Chybět nesmějí také dva vysoké svícny nebo olejové lampy a vázičky na květiny, přičemž velký důraz se klade na celkovou symetrii výzdoby. K oltáři by neměl přistupovat nikdo cizí. Oltář najdeme téměř v každé domácnosti či v obchodě.

Rodinní předci jsou pokládáni za důležité pomocníky při rozhodování v zásadních záležitostech rodiny. Členové rodiny se k nim modlí, oslavují je a prosí o požehnání a ochranu ve všech významných okamžicích života: narození, první (měsíční) narozeniny dítěte, nástup do školy, zkoušky, stavba domu, svatba, nemoc, smrt. Každá ceremonie se skládá ze dvou částí: oběť oznamovací a oběť díky. Aktérem celé ceremonie je nejčastěji nejstarší syn. Jakmile shoří první série vonných tyčinek, pokračuje v ceremonii děkováním, pálením symbolických papírových předmětů a sundáním obětí, které se pak většinou stávají součástí hostiny nebo se rozdají hostům k snědku.

V ČR si Vietnamci výročí úmrtí velmi často připomínají, sjíždějí se na něj celé rodiny přes celou republiku i Evropu. Největší účast bývá na výročí úmrtí nejstaršího zemřelého pokračovatele rodu.

1.5.7 Jak vypadala (vypadá) tradiční vietnamská svatba?

Vietnamská svatba začínala námluvami, pokračovala zasnubami, končila sňatkem. Dívka většinou odcházela po svatbě do rodiny svého manžela, kde často až do smrti rozhodovala tchýně. Tento úděl byl o to těžší, že dívky byly provdávány velmi mladé a často za muže, které neznaly. Celý svatební ceremoniál sestával z několika částí. První kroky se uskutečňovaly přes sjezdavače a jejich cílem bylo setkání snoubenců a souhlas rodičů se sňatkem. Další fází byly oficiální námluvy, kdy rodina snoubence přinesla do rodiny dívky rozličné tradiční dárky – arekové oříšky, čaj, vepřové maso, lepkavou rýži, tradiční koláčky z rýže, všechno zabalené do červeného papíru (červená je svatebním symbolem a symbolem štěstí) a naskládané do tradičních kulatých krabic nalakovaných na červeno. V domě snoubenky byla uskutečněna ceremonie obětování předkům a poté byla nepatrná část darů vrácena rodině snoubence.

Samotná svatba se tradičně uskutečňovala jeden až tři roky po zasnubách. Před svatbou si rodiny vzájemně vyměňovaly dopisy a rodina nevěsty předložila své požadavky: kolik šperků, zlata, rýže, betelu, alkoholu či masa musí rodina ženicha shromáždit, aby se svatba mohla uskutečnit. Tímto majetkem vlastně rodina ženicha „odkupovala“ nevěstu, která pak po zbytek života pracovala pro rodinu manžela. Závěrečnou ceremonií byl odvoz nevěsty do jejího nového domova. V den svatby přijížděla do domu budoucí tchýně, která přinesla balíčky betelu, požádala o svou snachu a oznámila jí přesný čas, kdy si

²⁰ Naopak jmeniny vietnamské děti ani dospělí často neznají.

rodina pro nevěstu přijde. V určenou hodinu dorazil svatební průvod, složený ze ženicha, tchána, sourozenců, členů rodiny a přátel, a po obřadu před rodinným oltářem odvezl nevěstu do ženichova domu, kde pokračovaly obřady a hostina. Většina svateb tak v zásadě probíhá dodnes, zejména na venkově.

V současné době se svatby ve Vietnamu často přesouvají do hotelových či restauračních prostor. Svatba, která dříve trvala od námluv po svatební noc, se nyní zredukovala na jeden svatební den a jeden den registrace u lidového výboru. Na rozdíl od svatby před rodinným publikem lidé často nepovažují formální svatbu za důležitou. V důsledku toho se ovšem Vietnamci mnohdy dostanou do problémů na českých úřadech, kdy jejich manželství bez úředního dokladu nemohou být uznána.

Svatební obřad probíhá podobně ve Vietnamu i v České republice. Ve vyzdobeném restauračním sále jsou přijímáni hosté, a ti odevzdají do krabice finanční dar v obálce. Tyto dary si organizátoři svatby zapisují do seznamů. Každý se snaží na svatbu pozvat hostů co nejvíce. Může se stát, že celou hostinu zaplatí hosté a svatebčané mají i nějaký zisk. Následně se všichni usadí ke stolům a začnou se podávat pokrmy. Když je hostů dostatek, je zahájen svatební obřad. Novomanželé projdou středem na pódium a jejich rodinní zástupci přednášejí proslovy. Následuje polibek, přípitek a zábava. Některé páry se snaží svatbu zpestřit kombinováním českých a vietnamských tradic. Na svatbě bývá velmi plno, hodně se jí, všude kolem pobíhají děti.

1.5.8 Vietnamský den žen

Den žen se ve Vietnamu slaví 20. 10. podle solárního kalendáře. Ve Vietnamu je tento den otevřeno mnoho „jednodenních“ stánků s květinami. Všude je velké množství chlapců a mužů, kteří kupují a darují květiny.

1.5.9 Vietnamský den učitelů

Den učitelů se ve Vietnamu slaví dne 20. 11., rovněž podle solárního kalendáře. Učitelé pravidelně dostávají nějaký dárek. Někteří studenti si na svátek vzpomenou i v ČR a svým lektorům také dají dárek. Někdy ale darují dárek lektorům o našich Vánocích, ve snaze brát v úvahu naše tradice. Učitel je dodnes ve Vietnamu velmi váženou osobou. Část tohoto povědomí se přenáší i do ČR.

1.6 Česko-vietnamské vztahy

Kocourek Jiří, Martínková Šimečková Šárka

1.6.1 Češi ve Vietnamu

První osobou českého původu, která Vietnam navštívila, byl ve 14. století františkánský bratr Oldřich. Ten byl mimo jiné i prvním z Evropanů, kteří navštívili a pro Evropu popsali Tibet. Oldřich o Vietnamu zanechal několik zmínek ve svém cestopisu, který je svým významem srovnatelný s cestopisem Marca Pola Milion. Píše zde o slonech, želvách, popisuje hojnost a bohatství země.

Stejnou cestou se vydal jeden z jezuitů českého původu, jenž v této zemi žil v sedmnáctém století. V 18. století pak přicházeli v rámci katolických misí další čeští jezuité. V tehdejším Tonkinu a Kočínčíně si díky svým znalostem lékařství, matematiky a astronomie mnohdy vydobyli vysoké posty u královského dvora. Jmenujme například Jana Köfflera, Jana Sieberta z Jihlavy či Karla Slamenského, řečeného Bohemus. Všichni vykonávali funkci dvorního lékaře a matematika na královském dvoře v Hue.

Po navázání diplomatických vztahů v roce 1950 přijížděla na základě bilaterálních československo-vietnamských dohod do Vietnamu celá řada československých odborníků technických i uměleckých oborů. Výsledkem takových misí jsou i různé cestopisné publikace o tehdejším Vietnamu. Vedle československého lékařského personálu v haiphongské nemocnici²¹ působili ve Vietnamu českoslovenští geologové, pivovarští experti, nejrůznější mechanici, odborníci v oblasti činění kůží či zpracování dřeva, pracovníci Technoexportu, instruktoři Svazarmu pro výcvik pilotů bezmotorových letadel a spousta dalších. V rámci kulturní spolupráce navštívilo Vietnam mnoho významných osobností z ČSSR. Od 50. let 20. století přijížděli na základě mezinárodních dohod do Československa vietnamští studenti a do Vietnamu odjížděli pracovníci a čeští odborníci. Do Vietnamu mířilo nejenom mnoho odborníků, ale také turisté. Turistický zájezd do Vietnamu dnes není žádnou zvláštností. Rozvoj vzájemných vztahů je dnes relativně intenzivní a existuje v mnoha oblastech. Na počátku 21. století realizovala Česká republika ve Vietnamu velké množství rozvojových projektů, které sem přivedly mnoho dalších českých manažerů a odborníků. Mnoho podnikatelů následovalo diplomatické mise a snažili se zde zahájit podnikání. Vzniká také mnoho smíšených manželství.

1.6.2 Hospodářská, technická a kulturní spolupráce

V roce 1954 oficiálně zahájil svoji činnost ve Vietnamu československý velvyslanec. Vietnamské velvyslanectví v Praze bylo zřízeno rok nato. Československá vláda vnímala Vietnam jako značně zajímavou zemi, a to nejen pro její velké nerostné bohatství, ale i jako odrazový můstek k získání dalších trhů v Asii. ČSSR se proto spolu s ostatními socialistickými státy aktivně zapojila do poválečné obnovy a výstavby Vietnamu. Vietnam měl naopak v plánu využít Československo jako základnu pro vzdělávání svých obyvatel, kteří by do země v těžkém období přiváželi potřebné know-how a dodávali kvalitní výrobky. Většina ze zmíněných migrantů byla tehdy, v důsledku politické situace, ze severu země. V šedesátých letech Československo odsoudilo americké vměšování do vietnamských záležitostí a směřovalo do Vietnamu nemalou pomoc. Od roku 1976 se nově vzniklá Vietnamská republika stala dalším socialistickým státem světa. O tři roky později vstoupila do Rady vzájemné hospodářské pomoci a členské státy, včetně ČSSR, měly za úkol pomoci Vietnamu v jeho opětném rozvoji.

První bilaterální dohody o hospodářské, vědecko-technické a kulturní spolupráci byly podepsány v září 1955. Od té doby jich bylo podepsáno mnoho dalších. Týkaly se například studentů medicíny, praxe v československých podnicích, vzdělávání na VŠ a SŠ, zaměstnávání, dovozu výrobků do VDR. Z Vietnamu k nám v tomto období jezdili lidé na doporučení nebo na základě vazeb na vládnoucí vrstvu. Museli absolvovat kurzy češtiny, vedené Čechy či vietnamsky hovořícími lektory češtiny, a to ve speciálních centrech pro příchozí cizince. Tehdy se migranti také intenzivně setkávali s českými kolegy v rámci

21 Do roku 1965 se zde vystřídalo přes 120 zdravotníků. Spolupráce pokračuje v této nemocnici do dnešních dnů. Česká republika se v oblasti zdravotnictví ve Vietnamu kromě toho podílela na výstavbě a provozu rehabilitačních center, zdravotnických stanic a na zdravotnických projektech (zajišťování preventivních plošných vyšetření, základní diagnostiky, zprostředkování zdravotnické péče apod.).

svých stáží či studií a museli hodně používat český jazyk. Z tohoto období vzniklo mnoho vzájemných přátelství a Vietnamci vracějící se z Československa si s sebou často odnášeli dovednosti, které mohli využít a díky kterým mohli ve své zemi získat i vysoké pozice. Československo vybavovalo Vietnamce velmi důležitým sociálním kapitálem. Mnoho z nich umí dodnes česky.²²

1.6.3 Situace těsně po roce 1989

Rok 1989 představuje zásadní předěl v československo-vietnamských vztazích, jakož i v charakteru vietnamské imigrace do naší republiky. Česká republika přerušila s Vietnamem téměř veškeré politické i hospodářské styky a v souvislosti s tím postupně odstupovala od vzájemných smluv. Mnoho Vietnamců tak muselo ČR opustit. Někteří z nich se sem nicméně později vrátili. Mnoho z nich v této době přišlo přes hranice z Německa nebo jiných evropských států. Skupina Vietnamců v ČR se však výrazně proměnila.

V letech 1990–1992 byly uskutečněny reformy českého politického systému, nastartován proces ekonomické transformace, vytvořeny migrační mechanismy a řada Vietnamců využila možnost v naší zemi zůstat a podnikat. Znali zdejší poměry i nedostatek některého zboží. Technicky tu byla šance založit firmu společně s českým občanem, získat živnostenský list, následně dlouhodobý pobyt a po něm trvalý pobyt. Vzhledem k velmi prudké liberalizaci české společnosti se migranti do České republiky začali dostávat díky různým organizovaným státním i nestátním sítím, v největší míře na základě povolení pobytu za účelem podnikání, což bylo v té době nejjednodušší. Dalším využívaným účelem bylo také sloučení rodiny.

Od roku 1994 se ale začínají vzájemné vztahy postupně obnovovat, a to i na základě původních politických i osobních kontaktů. Byly podepsány nové dohody. Do ČR opět přijíždějí, i když v daleko menších počtech²³, učňové a pracovníci na základě oficiálních vládních dohod, následovala spolupráce v oblasti práce, zaměstnanosti a sociálního zabezpečení, ekonomiky: dohody o vypořádání vzájemných pohledávek a závazků, smlouvy o zabránění dvojího zdanění a úniku daní z příjmu a z majetku, o podpoře a vzájemné ochraně investic. Zpočátku se jednalo o formální ujednání, teprve pak se hledaly konkrétní formy realizace. Ani v období ekonomické transformace nepřestávala Česká republika poskytovat Vietnamu rozvojovou pomoc. VSR byla v roce 2004 usnesením vlády ČR ze dne 31. března uznána za jednu z prioritních zemí pro ČR. V současné době již rozvojová pomoc z ČR nesměřuje, a to z důvodu velmi nespolehlivého zázemí realizace projektů ve VSR.

Po celou dobu postupně vznikaly také organizace, jejichž cílem bylo vytváření a rozvoj vzájemných vztahů. Ve Vietnamu byla založena Společnost vietnamsko-českého přátelství, jež sdružuje Vietnamce, kteří v naší zemi studovali. Pro setkání Vietnamců, které pojí vzpomínky na ČR, resp. Československo, byl v Ho Či Minově Městě založen Klub Praha. Klub sídlí v prostorách českého minipivovaru a členové klubu tam mají vedle piva přístup k českým knížkám, hudbě i filmům. Podle odhadů Svazu Vietnamců v České republice žije v současné VSR více než sto tisíc Vietnamců, kteří se na různé úrovni dohovoří česky. V ČR byly analogicky založeny také Česko-vietnamská obchodní a průmyslová komora ČR, Česko-vietnamská společnost, Klub Hanoi apod.

22 Občanské sdružení Klub Hanoi spolupracovalo při natáčení dokumentu o lidech, kteří žili v Československu (Kdo mě naučil pít z piva). V roce 2017 bylo ve Vietnamu organizováno veliké setkání, které mělo tisícovou účast. Na svůj život v Československu zavzpomínalo více než 1 500 lidí.

23 Řádově desítky ročně.

1.6.4 Četnost vietnamské komunity v ČR

Přes mírný pokles na počátku 90. let se odhady počtu vietnamských migrantů od 80. let pohybovaly kolem 35 000 – 40 000. Počet postupně po listopadu 1989 vzrůstal až k 70 tisícům a po zavedení přísnější legislativy a striktní vízové politiky opět poklesl. Vietnamci tvoří dnes třetí nejpočetnější skupinu cizinců s trvalým a dlouhodobým pobytem v ČR, a to po Ukrajincích a Slovácích. Podle zdrojů Českého statistického úřadu a cizinecké policie je zde legálně cca 59 000 vietnamských občanů.

Do 31. 12. 2015 bylo v ČR 47 000²⁴ osob s trvalým pobytem, 58 osob s uděleným azylem a cca 10 000 tisíc osob s dlouhodobým pobytem nad 90 dnů.²⁵ Podíl osob s trvalým pobytem, v jehož rámci cizinci nabývají podobných práv jako občané ČR, ale nemají například volební právo, se velmi rychle navyšuje oproti počtu cizinců s povolením pobytu nad 90 dnů. Na základních školách bylo ve školním roce 2016/2017 cca 4 000 žáků s vietnamským občanstvím.²⁶ V mateřských školách je jich celkem 2 500.

Informace Českého statistického úřadu ke dni 31. 12. 2016 ukazují následující rozložení počtu vietnamských občanů podle krajů.

Hl. m. Praha	12 212
Středočeský kraj	5 419
Jihočeský kraj	2 973
Plzeňský kraj	5 467
Karlovarský kraj	6 598
Ústecký kraj	7 819
Liberecký kraj	1 996
Královéhradecký kraj	1 640
Pardubický kraj	1 331
Kraj Vysočina	1 206
Jihomoravský kraj	4 662
Olomoucký kraj	1 568
Moravskoslezský kraj	4 326
Zlínský kraj	761

V současné době je vietnamské obyvatelstvo rozloženo po celé České republice, což je významný rozdíl oproti minulosti, kdy bylo koncentrováno v hlavním městě (Praze), v dalších velkých centrech (Brno) a pohraničních centrech (např. Teplice, Cheb, Karlovy Vary). Na důležitosti začínají opět nabývat centra zaměstnávající mnoho dělníků (Plzeň, Beroun, Louny, Chomutov a mnoho dalších). Známé komunity najdeme například v Železné Rudě, Aši, Jirkově, Potůčkách, Kladně, Mladé Boleslavi atd.

24 www.czso.cz

25 www.czso.cz

26 www.uiv.cz

1.6.5 Podnikání v ČR

Převážná většina vietnamských občanů podniká oficiálně na základě živnostenského oprávnění (volné živnosti na nákup a prodej zboží), a to bez ohledu na svou původní profesi či vzdělání ve Vietnamu. Podnikají u nás zástupci mnoha profesí, kteří zde kvůli jazykovým a dalším bariérám nemohou sehnat jiné zaměstnání.

Většina vietnamských podnikatelů prodávala nejprve levné textilní, obuvnické a elektronické zboží, tabák a lihoviny z Číny. Část z nich poté přecházela k provozování čínských a vietnamských restaurací, občerstvení a obchodů s potravinami. To zřejmě souviselo s rostoucí cenovou konkurencí na textilním trhu a na trhu levných výrobků (hypermarkety prodávají ve velkém stejné zboží od podobných výrobců za podobné ceny). Většina vietnamských podnikatelů na svých snižujících se výdělcích silně pociťuje nárůst konkurence. Zisky v porovnání se stavem v 90. letech 20. století v průměru klesají. Strategie podnikání běžných podnikatelů je často založena na dlouhé denní pracovní době, časté práci o víkendech, neochotě pustit do obchodu či firmy jinou osobu než člena rodiny a nízkých nákladech. Mnohdy nezbyvá příliš času na děti, na zábavu ani na výlet či dovolenou. V době po ekonomické krizi se bohužel mnoho osob bez obydlí a výdělku přiklonilo k ilegálním sférám podnikání. Tyto osoby měly nízký integrační potenciál a mnohdy dluhy, které vznikly kvůli nákladům na cestu do ČR.

V současné době zaznamenávají velký rozvoj služby jako nehtová studia, kadeřnictví a masáže, přičemž vietnamská komunita pokračuje v diverzifikaci svého podnikání.

Životní podmínky a podnikání vietnamských rodin se v ČR samozřejmě liší region od regionu. Někde je nabídka striktně odvozena od poptávky zahraničních turistů, jinde jsou vietnamští podnikatelé intenzivně zapojeni do komunitních struktur, někteří se od nich záměrně vzdalují a osamostatňují. Někteří se naučí česky a stávají se zaměstnanci českých firem či zakladateli a manažery vietnamských firem nebo zástupci mezinárodních korporací.

Mnoho úředních a dalších záležitostí spojených s pobytem cizince v ČR vyřizují vietnamští občané často pomocí podnikatele – prostředníka nebo prostřednictvím vietnamského (zprostředkovatelského) servisu právních, ekonomických a překladatelských služeb. Tento servis poskytují vietnamské i české firmy i jednotlivci, kteří podnikají ve výše uvedených oblastech.

Významným faktorem podnikání je také vznik nové generace, která již v ČR vystudovala vysoké školy a dokázala nalézt nové cesty podnikání či sociálního podnikání.

Specifické prostředí, pokud jde o vietnamskou komunitu, vytvářejí tržnice a zejména vietnamské velkoobchody a velkosklady, které se kromě toho, že tvoří obchodní centra, zároveň stávají správními, multikulturálními, mediálními a komunitními centry. Dnes zde můžeme nalézt také Pákistánce, Číňany, Čechy, Ukrajince, Rusy, Romy ad. Sídli zde významné vietnamské podnikatelské subjekty i neziskové organizace, které se starají o vietnamskou komunitu v ČR, cestovní kanceláře, restaurace apod. Pořádají a organizují se zde různé výukové kurzy (českého jazyka, přípravné kurzy na přijímací zkoušky na vysoké školy). Češi do nich mají neomezený přístup a společného obchodování se dnes také účastní. Mezi další komunitní akce, o kterých se zatím většinou Češi nedozvídají, patří například fotbalové turnaje, koncerty vietnamských umělců ze zahraničí, sjezdy, tábory pro děti, slavnosti při předávání ocenění za výborné studijní výsledky žáků a studentů. Účast Vietnamců na zmíněných akcích je vždy hojná.

1.6.6 Zaměstnání a jiné formy pobytu

Od roku 2004 se do ČR dostávají opět lidé na práci do různých továren a podniků. Jezdí sem také studenti, osoby za účelem sloučení rodiny. Zvyšuje se postupně počet turistů, kteří do ČR jezdí jen na návštěvu. V době platnosti nového zákona o pobytu cizinců se v určitém období hodně lidí snažilo legalizovat svůj pobyt žádostí o udělení azylu. Tato tendence se však zatím oslabila. Vzniká mnoho nových interkulturních manželství, takže migranti z VSR zde často působí také na základě povolení k přechodnému pobytu. Situace s vydáváním víz na velvyslanectví v Hanoji je značně nepřehledná a vydávání je často pozastavováno, je měněna aplikace jeho výkonu. Realitou stále zůstává, že za cestu do České republiky musí migrant vynaložit nemalé náklady. Celou historii příchodu migrantů z VSR do ČR výrazně ovlivňují ekonomické zájmy různých organizovaných skupin. České firmy mají velký zájem o nové pracovníky z Vietnamu. Obecně ve Vietnamu existuje velmi vysoká poptávka po cestě do ČR. Vietnamští občané, kteří již v České republice nově pobývají, jsou často fakticky po určitý čas odděleni od svých rodin.

Více než dvě třetiny migrantů z VSR již získaly trvalý pobyt. Mnoho migrantů získalo také občanství prohlášením. Někteří občané ČR vietnamského původu žijí v ČR již od doby před rokem 1989. Patří mezi ně lidé, kteří se z různých důvodů nevrátili do Vietnamu. Někteří Vietnamci získali po roce 1989 občanství na základě standardní žádosti a procedury. Dnes je možné žádost o občanství podat po 10 letech nepřetržitého pobytu v ČR. Je ovšem také možné požádat o udělení občanství prohlášením. To platí pro děti, které zde dlouhou dobu žily a studovaly v českém jazyce.

1.6.7 Běžný život a integrace

Jak vyplývá z různých výzkumů²⁷, většina vietnamských občanů žijících v ČR deklaruje, že v ČR jsou životní podmínky výhodnější a stálejší než ve Vietnamu. Vietnamci si na ČR většinou nejvíce váží příjemného podnebí, krásné členité krajiny, klidného života, příležitosti ke zlepšení ekonomické situace, příležitosti pro kvalitní vzdělání svých dětí, ochotnějších a velmi profesionálních úřadů, lepších ekonomických podmínek a lepšího fungování sociálních a zdravotnických sítí apod.²⁸

Za negativní aspekty života v ČR vietnamští občané podle výzkumů považují například byrokratické překážky v podnikání. Pokud jde o nesplněná očekávání od pobytu v ČR, v souvislosti se současnou ekonomickou situací respondenti v různých výzkumech často uvádějí, že dosud do ČR nemohli pozvat své rodiny, děti a že se příjmy snižují a konkurence roste. Stále jsou tu ovšem podle nich výhodnější a stabilnější podmínky pro podnikání a práci než ve Vietnamu. Platilo to zejména v období po roce 1989, které je samotnými migranty nazýváno obdobím „zlatého deště“ (mưa vàng). V zásadě však vietnamští občané veřejně nedeklarují žádné problémy, které by jim bránily v pobytu v ČR. V současnosti mnoho vietnamských rodin podporuje migranty z Vietnamu, a to jak finančně, tak materiálně, znamená to tedy, že finance nejsou jediným důvodem, proč lidé Vietnam opouštějí. Je to rozhodně i současná sociální a společenská atmosféra ve Vietnamu.

27 EZZEDINE, P., KOCOUREK, J., LOENTIYEVA, Y. *Participation in the Czech Labour Market: View of Vietnamese and Ukrainian Migrants*. Závěrečná zpráva z výzkumu. Praha: IOM, 2007. 105 s., KOLEKTIV AUTORŮ. *Přístup imigrantek a imigrantů ke vzdělávání a na trhu práce v ČR*. Praha GAC, s.r.o., 2007. 92 s.

28 EZZEDINE, P., KOCOUREK, J., LOENTIYEVA, Y. *Participation in the Czech Labour Market: View of Vietnamese and Ukrainian Migrants*. Závěrečná zpráva z výzkumu. Praha: IOM, 2007. 105 s.

Nové výzkumy z posledních let se týkají většinou rodinné situace, integrace migrantů do české společnosti, zaslání remitencí do VSR, sídelní koncentrace migrantů, identity mladších generací, problematiky drog, identity mladých migrantů apod.²⁹

Po několika krizových událostech, kterými bylo hromadné propouštění pracovníků z továren v období ekonomické krize, vstup České republiky do evropského hospodářského prostoru (snížení konkurenceschopnosti čínského zboží), krizové situace v některých tržnicích, se stát mimo jiné zaměřil i na sledování vietnamských migrantů. Přistoupil k důslednější kontrole dodržování pravidel podnikání, zacházení s nemovitostmi atd. Zpřísnily se také podmínky získávání pobytu v ČR a byla zavedena povinnost skládat jazykovou zkoušku z češtiny při podávání žádosti o trvalý pobyt. Tyto tendence a samozřejmě také působení již dospělé první a druhé generace vietnamských dětí způsobily výrazné přiblížení se sociálních sítí vietnamských migrantů české společnosti. Zhruba od roku 2005 dochází konečně k integraci i v jiných než ekonomických sférách společnosti. Rodiny začínají mít daleko blíže k neziskovým organizacím, dokážou dnes daleko více samostatně využívat služby poskytované centry na podporu integrace cizinců či služby poskytované v rámci projektů neziskových organizací a obcí / městských částí financovaných ze státního rozpočtu České republiky či z fondů EU. Majorita a její odborníci, zejména ve školství, začínají pracovat s reálnými informacemi a případy, které musejí migranti řešit při zařizování pobytu, prodlužování pobytu, překladech, u poradenství, daní, účetnictví, v turistickém ruchu, při pojištění, výuce jazyků apod.

Pokud jde o politickou participaci Vietnamců v ČR, lze hovořit o politické participaci zástupců vietnamských komunit v ČR. Znamé jsou především vietnamské organizace zajišťující chod komunitních aktivit v ČR, politicky odvozené organizace vedené také zastupitelskou organizací VSR v Praze, která často činnost krajských organizací koordinuje. Existují zde však i organizace a jedinci, kteří participují na jiné bázi.

Na počátku 21. století vznikají také první organizované formy přímé (jiné než ekonomické) participace Vietnamců v ČR, mezi kterými můžeme jmenovat zejména spolupráci obecních zastupitelských úřadů obcí s vietnamskými obchodníky a podnikateli, zástupci různých vietnamských organizací, účast zástupců vietnamské komunity na zasedání krajských výborů a komisí, účast v týmech organizujících výstavy či kulturní akce. Zastupitelský úřad v ČR a Svaz Vietnamců v ČR byly v poslední době mimo ekonomickou sféru aktivní zejména při jednáních o uznání vietnamské národnostní menšiny v ČR.

Vietnamské ziskové, neziskové i politické organizace v posledních letech rozšiřují pole své působnosti z hlavních ekonomických a interních aktivit i na aktivity komunitní, veřejné a sociální. Zdá se, že instituce, které původně vytvářely uzavřenost komunity, začínají v současné době naopak působit i ve směru k jejímu otevření. Kontakty s majoritou jsou díky působení různých vlivů (vstup ČR do EU, působení různých občanských sdružení a dalších občanských organizací, rostoucí nároky na životní standard vietnamské komunity, integrace vietnamských dětí apod.) daleko častější. S takovými projekty často začínají spolupracovat mladí Vietnamci.

Vznikají také organizace na podporu větší občanské participace komunity. Např. Klub Hanoi v České republice zavedl první akreditované kurzy vzdělávání česko-vietnamské mládeže, motivující pro výběr povolání v oblastech komunitního tlumočení, interkulturní asistence, interkulturní mediace, lektorování

²⁹ Realizátoři jsou například: Přírodovědecká fakulta UK, Sociologický ústav AV ČR, Klub Hanoi, Psychologický ústav AV ČR, Masarykova univerzita.

češtiny pro vietnamské mluvčí, interkulturní lektorské činnosti. Z řad vietnamské komunity se etablovaly již desítky lektorů interkulturního vzdělávání v různých organizacích (Inbáze, SIMI, Slovo 21, META, ICP Praha, PPI Ústí nad Labem, pražský a brněnský magistrát apod.). Kromě toho působí někteří Vietnamci samostatně jako tlumočníci či manažeři firem. Z nejrůznějších integračních projektů je doložena účast vietnamských rodičů na práci škol a při organizaci dětských akcí. Postupně byla díky spolupráci neziskových organizací, univerzit a ministerstev vytvořena nová profese – interkulturní práce, kterou vykonávají osoby se znalostí obou jazyků, kulturního zázemí a metod sociální a interkulturní práce.

V současné době vzniká mnoho mládežnických vietnamských organizací. O mladé generaci dávají také vědět velmi úspěšní jednotlivci, kteří získali své postavení v OSN, v médiích apod. Zástupci česko-vietnamské mládeže jsou módní návrháři, sociální podnikatelé, animátoři, režiséři, malíři, herci apod. Struktura oborů, které vietnamská mládež studuje, se výrazně diverzifikuje oproti původním ekonomickým oborům a právům. Díky změnám v rámci mladé generace vzniká početná skupina zástupců vietnamské minority, která je v České republice doma.

Integrační projekty se v současné době zaměřují nově i na zdravotní péči, výchovu a vzdělávání v rodinách a ve školách. Velmi se rozšířila také nabídka a účast na jazykových kurzech češtiny, zejména kvůli zkoušce A1, která byla zavedena zejména jako opatření podporující integraci cizinců. Kurzy pro dospělé jsou otevřeny v neziskových organizacích, integračních centrech, ve školách, ve firmách. Pro děti jsou na některých školách otevřeny přípravné třídy nebo v neziskových organizacích alespoň přípravné kurzy.

1.6.8 Bydlení a rodina

První příchozí z dané rodiny většinou přijíždějí s cílem lepšího výděлку, zabezpečení rodiny ve Vietnamu, případně dnes již vytvoření podmínek pro život celé rodiny v ČR. Setkávají se se všemi známými, rodáky ze stejné vesnice a příbuznými po celé Evropě. Po příjezdu do ČR běžně žijí v ubytovnách nebo společných bytech či u svých známých. Většinou se jedná o levné formy bydlení. V České republice většinu času tráví v práci, také proto, že za cestu sem zaplatili velmi vysokou částku a většinou ji stále ještě dluží. Ze svého příjmu tedy neplatí jen náklady na bydlení, ale právě také remitence do Vietnamu pro své rodiny a splátky dluhů, které mohou v případě nutných investic do podnikání ještě narůst.

V jiné situaci jsou lidé, kteří přijedou za již etablovaným partnerem či dokonce celou rodinou. V ČR existuje mnoho užších domácností (manžel, manželka, děti), ale stále také mnoho tradičních domácností, kde manželé bydlí s rodiči manžela (či manželky).

Rodiny, zejména v počátečních letech po příjezdu, tráví většinu času v práci, nejezdí na výlety, nevěnují se příliš dětem. Rodiče kvůli jazykové bariéře také příliš nechápou, co děti konkrétně umějí a co ne, protože často neumějí tak dobře česky, aby dětem porozuměli. Je pro ně náročná efektivní komunikace s dítětem. Později, když se situaci rodiny podaří ustálit, začínají rodiny vyjíždět na dovolené, dokonce i na lyže, trávit alespoň nějaký volný čas společně. Postupně se rodiny integrují i do zdravotního, školského a sociálního systému v ČR.

Rodiny mohou být dlouhodobě rozdělené, protože získat vízum do ČR pro rodiny není jednoduché. Situace se však mění z roku na rok. Mnoho osob si v ČR najde druhého partnera/partnerku. Partnerku Vietnamci nezdědka považují za druhou manželku. Vztahy bývají také velmi často ovlivněny intervencemi rodičů. Někteří lidé jsou v situaci, kdy musejí řešit rozvod, často s někým, kvůli komu se do ČR dostali.

Rodiny v ČR často řeší problémy také ve svém širším složení, tak jak je to zvykem ve Vietnamu, tedy nejen za účasti úzkého rodinného kruhu (děti, rodiče, případně prarodiče), ale za účasti většiny příbuzných, kteří se v ČR nacházejí.

1.7 Závěr

Potenciální studenti kurzů přicházející z Vietnamu pocházejí z odlišného civilizačního prostředí. Má-li na ně nabídka kurzů češtiny a výuka efektivně působit, musejí se nejprve hledat cesty, jak se s nimi seznámit, jak je k výuce motivovat. Pochopení způsobu uvažování, zvyklostí, překážek, se kterými se studenti v ČR setkávají, je klíčem k takové motivaci. Díky informacím o sociálním a kulturním prostředí studentů můžeme lépe chápat jejich reakce, jejich dotazy a odpovědi při hodinách češtiny.

Studenti z Vietnamu jsou při hodinách češtiny často v situaci, že se s českým mluvčím intenzivněji setkávají poprvé. Lektor se tak pro ně stává reprezentantem české kultury. Má tak možnost studenty v některých situacích vést.

Pokud chceme, aby studenti poznávali český jazyk i kulturu, je velmi užitečné znát některé věci o kultuře studentů, některé realie. Lektor zde může vlastním příkladem motivovat k vzájemnému poznávání.

Další možné využití uvedených informací se nabízí také pro rozšíření konverzačních témat při práci se studenty v hodinách. Při přípravách tematiky pro výuku češtiny se například ukázalo, že je málo zařazena problematika studentům z Vietnamu vlastní: prodej zboží, nákup zboží ve velkoskladech, zakládání firem apod. Ve většině materiálů se uvažuje spíše o tom, že studenti jsou zaměstnanci. Dalším tématem akcentovaným studenty je například návrat do Vietnamu v období Nového roku apod.

Tento text také představuje možnost, jak nejenom v rámci výuky vysvětlovat rozdílnost různých kultur, ale i hledat to, co nás spojuje.

Mezi studenty současných kurzů češtiny tak patří všichni zmínění: lidé, kteří v ČR žijí již desítky let, lidé, kteří přijeli po roce 1989, současní nově příchozí (první členové rodin), další členové rodin, nově příchozí studenti, nově příchozí děti ve věku prvního i druhého stupně, předškolního věku. Existuje tak široká poptávka po kurzech češtiny od počátku, ale také jsou zájemci o úroveň A1 a A2, i o B1. Nutné je dodat, že ne vždy je tento zájem spojen s nutností absolvovat zkoušku. Původní názory, že migranti nejsou zcela motivováni k učení se češtiny, lze možná poupravit, protože s rostoucí nabídkou kurzů, s rostoucí se zlepšující ekonomickou situací rodin a s vývojem ve VSR samotné roste počet osob, které se češtinu chtějí učit, aniž by potřebovaly zkoušku A1 skládat. To nakonec dokládá i zkušenost některých neziskových organizací, o jejichž kurzy byl velký zájem i v době, kdy ještě povinnost skládat zkoušku A1 nebyla.

První kapitola, doplněná o seznam základní literatury, může sloužit jako zdroj v případě hlubšího zájmu o vietnamskou kulturu.

2. Vybrané kulturně-společenské hodnoty a podmínky vzdělávání ve Vietnamu

2.1 Vybrané hodnoty

Kocourek Jiří

Významný vliv čínské kultury a sounáležitost Vietnamu s celým geograficko-kulturním kontextem Dálného východu mohou spolu se svébytností vietnamské kultury napovědět o jejích kulturních hodnotách. Ty jsou domácími obyvateli uznávány přinejmenším stejně silně jako u nás hodnoty evropské racionální vzdělanosti a křesťanské hodnoty. Vietnamština sama o sobě obsahuje více než polovinu slov čínského původu, přesto je čínštině zcela nesrozumitelná. Následuje pouze několik základních principů, na kterých je systém hodnot vietnamské společnosti postaven.

Rodina a rod

V životě většiny Vietnamců se stále uchovává povědomí o široké rodině. V mnoha provinciích lze nalézt vesnice, kde se v okruhu patnácti a více kilometrů setkávají téměř sami příbuzní. Široká rodina tvoří základní hospodářskou jednotku často i v České republice. Tradičně ji vede osoba s největší autoritou. Ve Vietnamu je tato autorita posilována věkem a úctou ke starším, v České republice často schopností uživit a udržet zde celou rodinu. Dnes není vůbec výjimkou, že takovou roli zastává žena, nemusí být ani nejstarší. Členové rodu se u autorit kromě jiného scházejí při svátečních příležitostech nebo řeší-li konkrétní problémy, pokud se rodina potřebuje na něčem dohodnout. Na vietnamském venkově se dodnes scházejí rodové soudy, i když je v každé obci přítomen již i policista. Ten je však často pod vlivem místních zvyků a je rovněž součástí rodu. Dříve se ve Vietnamu říkávalo: „I král, který vstoupí na území obce, se musí chovat podle zdejších pravidel.“ Dodnes je důraz na rodinu patrný. Rodiny více než jednotlivci rozhodují často o životě svých členů, o studiu, svatbě apod. Mezi členy rodiny existují živé ekonomické toky. Manželé společně často podnikají v jednom obchodě a tráví tak spolu mnoho času. Udržování pojetí široké rodiny je také živeno již zmíněnými tradicemi „kultu předků“.

Konfucianismus

Zjednodušená interpretace dnes již vzdálených tradic čínského konfucianismu silně posílila určitou roli muže a ženy v rodině. Muž je podle společenských norem hlavou rodiny a má na starosti její reprezentaci. Ženy mají obstarávat a řídit chod celé domácnosti. Stále typickým obrázkem dnešního Vietnamu je žena, která nese bambusové vahadlo, na kterém má třeba i šedesátikilogramový náklad, a směřuje k tržišti nebo domů. Mnoho žen se po svatbě stěhuje do domu rodičů manžela. Zdaleka to však nemusí znamenat, že by ženy nemohly vést domácnost a řídit muže. Také v rámci české komunity muži daleko častěji vstupují do obchodních vztahů a reprezentují rodinu navenek. Nemusí to ovšem znamenat, že mají v rodině větší vliv.

Konfucianismus posílil význam vzdělání ve společnosti. Jak si ukážeme níže, je dosud základem vietnamského vzdělávacího systému. Pro velkou část rodičů je nejdůležitější, aby děti dosáhly co nejvyššího vzdělání. Ne každá rodina si ho však může z finančních důvodů dovolit. Učitel je velkou autoritou, nikoli

však takovou, které by se děti automaticky svěfovaly, prokazují mu ovšem navenek velkou úctu. Učitel při každé příležitosti dostává dárky, květiny, je žáky navštěvován v době nemoci, žáci mu pomáhají i v jiných věcech apod. Paradoxně občas učitelé učí záměrně tak nekvalitním způsobem, že si žáci musejí doučování platit, protože jim běžná výuka nestačí.

Buddhismus a pověřivost

Buddhismus má ve Vietnamu delší tradici než konfucianismus. Pagody dodnes ovlivňují vietnamskou společnost velmi významnou měrou. Jsou aktivně duchovně, ale i společensky činné. Pagody jsou mnohdy centrem místních komunit, vzdělávání. Jsou podporovány mnoha věřícími také z bohatých vrstev. Z hlediska motivace k řešení problému může mít věřící buddhista mírný sklon k apatii vůči řešení problémů, neboť buddhismus hlásá, že život je náročný, že se mají nesnáze života trpělivě přijímat.

Lidé jsou stále do určité míry pověřiví. Proto není zdaleka tak neobvyklé, najdete-li u někoho pod polštářem nůž, který „přetne spojení člověka s obsahem snu“. K nemocnému se nesmíme přibližovat, abychom „mu nevydýchali vzduch“, děti se „nesmějí chválit, aby nebyly zkažené“ apod.

Svébytnost

V době čínské nadvlády nad Vietnamem většina Vietnamců odmítala téměř vše, co se týkalo Číny. Na druhé straně, po osamostatnění země byla sice státní správa v období vlády dynastií Pozdní Ly a Tran nezávislá na oficiální moci Číny, ale dobrovolně přejímala mnohé z jejího správního systému. Z toho důvodu se v průběhu historie ve Vietnamu rozvinul složitý státní aparát, jehož tradice rozhodně nepadla s obdobím francouzské kolonizace, trvala i po nástupu komunistické strany ve dvacátém století.

Vietnamská historie, zakořeněnost v dlouhodobě obývaném území, silný tradicionalismus, doposud ne příliš rozšířené kvalitní vyšší vzdělání a mnoho jiných faktorů udržují ve Vietnamcích pocit silné etnické sounáležitosti a svébytnosti.

V uvažování dnešní vietnamské společnosti mají silné kořeny právě „vzpomínky“ na čínskou nadvládu, na francouzskou kolonizaci a na válku s USA. Poslední ze jmenovaných historických etap je závažným mezníkem pro celou společnost, pro životy mnoha dnešních současníků. Vztahy s Čínou, ale i s evropskými zeměmi nadále hýbou politikou a atmosférou v zemi, zejména v souvislosti s obsazováním některých vietnamských území.

Válka, proměna a krize identity

Válka skončila ve Vietnamu až v roce 1979. Od té doby uplynulo zatím jen krátké období na zahlazení všech následků tohoto dlouhotrvajícího a fatálního konfliktu. Vietnam se potýkal s velkým nátlakem od roku 1858, kdy Francouzi útočili na přístavní město Da Nang (Đà Nẵng) na základě dříve vzniklých nároků za pomoc dynastii Nguyen při nástupu k moci. Vietnam potom bojoval nejen s Francouzi, ale i Japonci, Američany, Kambodžany, Číňany.

Vietnam byl také ve stavu občanské války severu proti jihu. Válečný konflikt i přes oficiální vítězství severního Vietnamu velmi silně ovlivnil i fungování vietnamské ekonomiky a společnosti. Vietnam za poslední období až dodnes přeskočil během několika let historický vývoj od silných rodově orientovaných sídel a společenství k počátkům moderní společnosti, k rozvinutým moderním městům a rozvíjející se ekonomice, která je dnes také pod vlivem silné mezinárodní ekonomiky a politiky různých států. Jeden

vzdělaný muž řekl: „Změny se ve Vietnamu dějí tak rychle, že lidé vůbec nechápou, co se děje, přijímají pouze vymoženosti technického pokroku.“

Lidovost a vlast

Díky svému způsobu života si Vietnamci zachovali silný charakter lidovosti a díky své historii poměrně silné vlastenecké cítění. Láska k vlasti je velmi silným vztahem u mnoha obyvatel Vietnamu. Vietnam je navíc země, kde se vystřídalo velké množství různých kulturních a etnických vlivů, je to země typická svým obrušováním velkých kulturních systémů a jejich přisvojováním.

Tradicionalismus

S trochou nadsázky se dá říci, že předkové dnešních občanů Vietnamu, s výjimkou různých etnických skupin, téměř vůbec nemigrovali, a to přibližně 2–3 tisíce let. Nejen z tohoto důvodu, ale i z důvodu, že si stále uchovávali svůj původní způsob života, se zde hodnota tradice drží možná výše než hodnota pokroku. Změna je pro mnoho lidí nebezpečím, ohrožením. Je žádoucí a dobré bez většího přemýšlení dodržovat to, co se již jednou povedlo, než vymýšlet něco nového.

Tradicionalismus a etnocentrismus často vedou k tomu, že migranti v nové zemi vidí vše svými „etnickými brýlemi“. O tom svědčí i mnohé otázky studentů na prvních hodinách kurzů češtiny: „Proč bych se měl učit češtinu, když je o tolik složitější než vietnamština? Proč to Češi neřeknou jednoduše jako my?“ „Když přijde zákazník do obchodu, nepotřebujeme moc mluvit, ukážeme na zboží a on si ho koupí.“ „K čemu Zápaďané malují ta vajíčka, to tedy opravdu nechápu.“ „Velikonoce Češi slaví tak, že chodí více nakupovat.“

Byla řeč o Vietnamu jako takovém, chceme-li však více porozumět Vietnamcům žijícím u nás, je dobré si uvědomit, že valná většina z nich nepřijíždí z těch nejbližších vesnic. Nejsou závislí přímo na pěstování rýže a mají více finančních prostředků, a nakonec mají také odvahu opustit svou vlast na dobu pěti a více let. Jedná se o specifickou skupinu lidí, podle níž se nedají obecně posuzovat Vietnamci jako takoví. To ovšem neplatí o těch, které sem dovezou sítě organizovaných osob, které zařídí vstup do ČR prostřednictvím svých a českých úřadů. Takoví lidé sem začínají přijíždět i z chudších oblastí.

Pragmatismus

Pravděpodobně také vzhledem k tomu, že Vietnam leží na jihu v subtropickém a tropickém pásu (není zde ničující zima), nejsou zdejší lidé příliš zvyklí realizovat konkrétní opatření, která by jim mohla pomoci dlouhodobě v budoucnosti, mají krátkodobý časový výhled. Raději vidí rychlý konkrétní výsledek než nejisté sliby o tom, jak by to vypadalo v budoucnosti, pokud se nyní na něco budou připravovat. Na druhé straně zde v důsledku krizových podmínek za války působí opačná tendence vytvářet si především finanční zázemí. Jistě to souvisí i s rodinnou a společenskou nejistotou, kterou rodiny zažívaly v průběhu těžkého válečného období. Výsledky učení chtějí studenti často bezprostředně, ne-li ihned. Když toto nenastane, je to pro ně demotivující. Rodiče občas očekávají, že jejich děti budou mluvit česky za tři měsíce návštěvy školy. Když tomu tak není, začnou si myslet, že s dítětem není něco v pořádku. Přitom se mnohdy oni sami nenaučili česky za dvanáct let svého pobytu v ČR.

Etnocentrismus

Stejně jako v české společnosti po otevření hranic v roce 1989 byly daleko silnější xenofobní tendence než dnes, je tomu tak i ve Vietnamu, který byl několik let ve válečném stavu. Hranice se začaly postupně otevírat až koncem 20. a počátkem 21. století. Když připočteme určitou nižší úroveň vzdělanosti ve venkovských oblastech, je přirozené, že lidé velmi často smýšlejí silně etnocentricky, a to i když na veřejnosti říkají opak. Nedokážou si před příjezdem do ČR představit, jak náročné pro ně bude učit se česky. Generace, které k nám přijížděly v 90. letech, zprvu češtinu vůbec neznaly. Z tohoto důvodu musíme počítat s určitým zpožděním integračních nástrojů. Teprve nyní se setkáváme s generací migrantů, kteří již při příjezdu do ČR vědí, že budou muset za pět let skládat zkoušku z češtiny. S etnocentrismem se také pojí nižší zájem o ostatní země a kultury. Etnocentrismus je určitým způsobem podpořen i poválečným étosem „vítězného Vietnamu“, který je dodnes patrný ve vietnamských médiích a politice komunistické strany Vietnamu. Bez přechodu přes hranice nemůže vzniknout sebereflexe, srovnání s něčím „jiným“. O to hůře se pak člověk vnitřně motivuje k tomu, aby se zajímal o jiné země.

Přístup k institucím

Jak jsme uvedli, ve Vietnamu existuje rozbujelý úřednický systém, který se vyvíjel po staletí. Vztah Vietnamců k státu se proto může lišit od toho, jaký mají vztah ke státu Češi. Migrant se často snaží navázat osobní vztah s někým konkrétním a pojem „loajalita“ ke státu vnímá poněkud jinak. Migrant potřebuje s úředníkem navázat osobní vztah, aby bylo možné mu důvěřovat, aby měl pocit, že celý proces dobře dopadne. To je jeden z faktorů, který vede ke klientelismu. K tomu přistupuje i fakt, že migrant chápe Českou republiku jako „cizí“ stát, ne „svůj“. Část migrantů proto považuje kurzy češtiny jen za splnění vnucené povinnosti. Dnes však naštěstí přibývá významně lidí, kteří se neučí češtinu kvůli zkoušce, ale protože sami chtějí. Chtějí se dorozumět, aby poznali své okolí.

Úcta k druhým a sebedůvěra

Témata sebedůvěry a uctivého chování k druhým jsou úzce propojena. Tam, kde chybí sebedůvěra, chybí i důvěra k okolí, kde chybí úcta k sobě samému, chybí také úcta k druhým. Ve Vietnamu je tradičně podporována úcta k výše postaveným, mužům, ženám, učitelům, bohatým.

Na druhé straně, méně sebevědomí a jazykově i obecně méně vzdělaní studenti mohou po první hodině, po nějakém zdánlivě malicherném prožitku (nepovedlo se vyřešit úlohu) začít šířit negativní zprávy, stěžovat si na všechny učitele a spolužáky i na okolí. Mnohdy se však za tím skrývá strategie raději zkritizovat ostatní, než aby o mně ostatní říkali, že mi to nešlo. Takové obavy mívají zvláště starší generace, které nemají tolik zkušeností se školní docházkou. Úcta k učiteli je ovšem za všech okolností zásadní.

Přístup k ženám, vztah mužů a žen

Ve vietnamské kultuře jsme díky dvěma silným odlišným civilizačním zdrojům svědky silně patriarchální (ze severu), ale také matriarchální kultury (z jihu a západu). To znamená, že žena může být velmi submisivní i velmi dominantní. Při výuce to může někdy znamenat, že muži nemusejí mít pozitivní vztah k ženě jako učitelce. Žena zpočátku nemusí mít velkou autoritu. Na druhé straně se ale ženy ve Vietnamu vzdělávaly velmi dávno i v komunitních vesnických školách. Ve třídě se stejně tak může velmi otevřeně projevit silná konkurence mezi jednotlivými studentkami. Často si ženy a muži mohou sedat na zvláštní místa.

2.2 Vztah k české společnosti

Kocourek Jiří

Vazby na Západ a Českou republiku

Za války se formovaly dva typy vazeb na Českou republiku. Mnoho migrantů si pamatuje tehdejší Československo jako spřátelenou zemi, na kterou má úžasné vzpomínky z období, kdy sem Vietnamci přijížděli v rámci vzájemných dohod, a jejíž know-how využívají dodnes. Mnoho migrantů ze středního a jižního Vietnamu však na Českou republiku nemělo tak silné vazby, proto Českou republiku spíše řadí mezi „Západany“ a má k nim stejné pozitivní i negativní pocity jako k těm, kteří jsou tak odlišní a mnohdy obávaní pro svou odlišnou kulturu.

Válka a vztah k cizincům jako kolonizátorům na jedné straně a sledování hospodářského pokroku evropsko-americké kultury na druhé straně určují zvláštní vztah Vietnamců k cizincům. Silné podněty k určitým postojům dává také rozmáhající se turistický ruch. Mnoho situací, kdy bohatý turista přijede plný nadšení s fotoaparátem a dolary v kapse mezi chudé rolníky, nekončí vždy jen vzájemnými sympatiemi. Jako v každé zemi se i ve Vietnamu postoje k Západu pohybují od negativních, kterých dnes ovšem zdá se výrazně ubývá, až po velmi pozitivní.

Sociální skupina klientů zprostředkovatelských služeb

Zprostředkovatelé se v ČR často rekrutovali z vedoucích nebo tlumočnicků, kteří měli v minulosti na starosti doprovody jednotlivých skupin pracovníků a stážistů do ČR, jsou ale mezi nimi i lidé, kteří se rekrutovali později, uměli trochu česky, měli známosti v ČR apod. V současné době se jedná i o některé česky mluvící zástupce mladší generace, kteří například vystudovali vysokou školu, nebo šikovné jedince, kteří se v některých zprostředkovaných procedurách vyznají. Také kvůli zmíněnému etnocentrismu a díky tomu, jak zprostředkovatelé podávali migrantům informace, začali Vietnamci zprostředkovatelské služby rozsáhlým způsobem využívat. Krajan často věřil bezdůvodně krajanovi více než cizinci. Zprostředkovatelský servis ale na druhé straně tvořil v určitém období jedinou podpůrnou instituci pro migranty v ČR.

Nízká informovanost a málo aktivní přístup u některých klientů vedly a často vedou k přesunutí plné odpovědnosti za některé činnosti na druhé osoby. Migranti občas platí své zástupce například za návštěvu lékaře, jednání na úřadě, cestu na poštu, výchovu dětí. Často si migranti prostě myslí, že stačí zaplatit a zprostředkovatelé či jiný příjemce peněz (úřad, nezisková organizace) jim vše zařídí.

Občas se může stát, že si lektor dohodne se studenty některé věci, například ohledně zkoušky, nebo lektor podá studentovi informace a tato dohoda je porušena. Může to být způsobeno tím, že se student poradil s některou z autorit nebo zprostředkovatelů a přiklonil se k jejich názoru. Naštěstí v poslední době narůstá počet osob, které se administrativním procesům snaží opravdu porozumět a nalézt na úřad vlastní cestu.

Slabé povědomí o české společnosti

Povědomí migrantů o české společnosti bylo donedávna velmi nízké. To ale neplatí o ekonomické sféře, kde se migranti integrují od počátku svého působení v ČR. Zdá se, že se tato situace začíná velmi silně měnit k lepšímu. Slabé povědomí o ČR mnohdy oslabuje motivaci k učení se češtině vůbec, což je způsobeno například neznalostí toho, jak a kde se češtinu naučit nebo jaké úsilí bude třeba ke studiu vyvinout. Lidé také často nevědí, jak by měli oslovit českého učitele, jak má dobrý učitel vlastně vypadat.

2.3 Vzdělávání ve Vietnamu a v ČR

Kocourek Jiří, Phung Thi Phuong Hien

2.3.1 Tři výrazné prameny dnešního vietnamského systému výchovy a vzdělávání

Pro snadnější chápání dnešního vzdělávání ve Vietnamu je užitečné zmínit se nejdříve o jeho tradici, jejíž vliv je ve vietnamských školách i v rodinách patrný dodnes.

2.3.1.1 Výchova na základě tradic konfucianismu (od 11. století do roku 1919)

Zakladatel konfucianismu, Konfucius (Khổng Phu Tử), žil v letech 551–470 př. n. l. Konfuciovo učení svou rétorikou na rozdíl od ostatních východních filozoficko-náboženských směrů akcentuje praktickou roli socializace člověka ve společenském systému vztahů jako aplikovatelnou metodu morální výchovy. Konfuciova nauka je v podstatě souborem zásad chování a mravních příkazů. Konfucianismus má ve Vietnamu dodnes velmi silný vliv. Z Konfuciova učení zanechává stopy v dnešním vzdělávacím systému nebo v rodinách například jeho pojem „ideální vládce“. Takovým by měl být i učitel, který má být natolik vzdělaný, aby vedl žáky k tomu, aby nelhali a neprovinili se vůči mravnímu chování. Ideální člověk se má sám neustále vychovávat, zdokonalovat, má být věrný státu. Konfuciánská výchova zaváděla do škol některé společenskovědní předměty, jako jsou literatura, hudba či mravní chování. Během staletí se vzdělávání ve Vietnamu jednostranně zaměřilo zejména na pozitivní vztah k učiteli, méně kladlo důraz na sebevzdělávání a aktivní přístup žáků a mnohdy se téměř vytratil i morální efekt. Tento později aplikovaný model výchovy poukazuje spíše na projevování autority učiteli a na morálku, méně pak na konkrétní schopnosti a dovednosti žáků. Jednostranné pojetí výchovy vedlo k omezení poznání, bránilo rozvoji vědy, zejména přírodovědy.

V rámci výchovného procesu aplikoval Konfucius na svou dobu mnoho pokrokových metod. Rozvíjel sebevýchovu, tvořivost a iniciativu svých žáků, vedl je od jednoduchého k složitému, zároveň od studentů požadoval aktivní myšlení vedoucí k pochopení problému. Kládl důraz na opakování, aby si žáci upevňovali znalosti, dovednosti a zároveň u nich vytvářel studijní návyky. Žáky motivoval tím, že žádal, aby neustále srovnávali poznatky se skutečností. Později z Konfuciova učení zbylo jednostranné zaměření na pamětně-verbální vyučovací metody, díky nimž žáci při zkoušce většinou jen reprodukovali naučené poznatky a ne vždy učivo chápali. Memorování a jednostranné naslouchání učiteli, opisování, přepisování je pro vietnamské školství charakteristické dodnes. Celých devět století byly vyučovány jen některé společenské předměty, jako například literatura, hudba, morální chování. Nevyučovala se matematika, fyzika, ekonomie či vojenství. Empirické či diskusní metody neexistovaly vůbec, dnes se teprve rozvíjejí a začínají aplikovat.

Některé filozofické a pedagogické myšlenky konfucianismu pronikly do povědomí Vietnamců, staly se součástí jejich tradice a kultury. Z konfuciánské tradice výchovy dodnes kromě Vietnamu a Číny čerpají i země, jako jsou Japonsko a Korea. Morální výchova a sebevzdělávání, stejně jako výchova k humanismu, vlastenectví a zodpovědnosti za svou rodinu a vlast, jsou předním cílem působení škol v současném Vietnamu. Lze samozřejmě diskutovat o efektivitě a ideálním nasměrování.

2.3.1.2 Vliv evropské tradice

V 17. století přišli do Vietnamu Francouzi a Vietnam se později stal francouzskou kolonií. Částečně proto, aby byly vychovány osoby loajální ke koloniálnímu režimu, ale také proto, že bylo třeba doplnit spektrum vyučovaných předmětů a rozšířit zaměření výchovy a vzdělávání, vznikal nový systém školství. V roce 1919 byla oficiálně zrušena konfuciánská výchova. Začal vznikat moderní systém školství, který měl více evropskou podobu a odpovídal osnovám tehdejšího francouzského školství. Ve škole se začaly vyučovat přírodovědné a také umělecké předměty (např. malířství). Hlavním jazykem byla francouzština. Vzhledem ke strategické úloze školství v období kolonizace však měly ke vzdělání přístup většinou jen bohaté kruhy nebo kruhy spolupracující s tehdejší administrativní správou země. Velká většina obyvatel zůstávala v důsledku historicko-spoločenské a kolonizační krize negramotná. Mnoho vietnamských učenců, členů komunistické strany proti takovému zavádění vzdělávacího systému také protestovalo. Přesto se ve Vietnamu začaly šířit ideje francouzské filozofie jako svoboda, demokracie, humanismus, poznatky z přírodovědných a společenských předmětů. Tento trend naopak podpořil vědomí vlastenectví, semknutosti a později i povstání proti Francouzům. V roce 1945 se Vietnamu podařilo získat samostatnost a s ní vznikl i nový systém školství Vietnamské demokratické republiky. Stejně jako celý Vietnam se i vietnamské školství začalo hlásit k heslu „Nezávislost – Svoboda – Štěstí“.

2.3.1.3 Vliv válečného období (do 80. let 20. století)

Tisíce obyvatel položily svůj život na frontě, ať už v jižním, či severním Vietnamu. Z těchto důvodů byly představy o ideálním člověku značně ovlivňovány ideami vlastenectví a revolučního heroismu. Vyzdvihovaly byly vlastnosti jako patriotismus, statečnost, ochota obětovat se za vlastní lid, vytrvalost, pracovitost. Do vzdělávacích osnov také výrazně zasahuje stranická ideologie.

2.3.2 Současný vzdělávací systém

Základní škola trvá 5 let (od 1. do 5. třídy) a žáci se zde učí od 6 let. Na konci 5. třídy pak skládají závěrečnou zkoušku. Povinná školní docházka je pět let. V některých lokalitách (včetně okolí hlavního města) se však rodiny stále rozhodují, zda své dítě poslat do školy, nebo na práci do ciziny či na poli. Vzdělávání se jen velmi omezeně věnuje rozvoji dovedností. Většina žáků po ukončení základní školy přechází na 1. stupeň střední školy, jen menší část z nich (v závislosti na lokalitě) školu navždy opustí.

1. stupeň střední školy (základní střední vzdělávání) přijímá žáky od jedenácti let věku, kteří absolvovali základní školu. Trvá 4 roky a na konci 9. třídy musí žák složit závěrečnou zkoušku. Po ukončení tohoto stupně pokračuje část studentů na 2. stupni střední školy, další část chodí do různých odborných středních škol, středních odborných učilišť a ostatní nastupují do práce. Na vesnicích ukončí svůj vzdělávací proces tímto stupněm většina žáků.

Po absolvování 1. stupně a úspěšném složení přijímací zkoušky žáci studují na 2. stupni střední školy (všeobecné střední vzdělávání). Studium na 2. stupni trvá 3 roky a na konci 12. třídy je zakončeno maturitní zkouškou. Vzdělává studenty ve všeobecných znalostech a připravuje je ke studiu na vysoké škole.

Střední odborné školy nabízejí ve Vietnamu tříletý nebo čtyřletý program, který mohou absolvovat studenti, kteří ukončili 1. stupeň střední školy. Ti, kteří mají maturitu, mohou nastoupit do programů na 1 nebo na 2 roky. Ve Vietnamu existují různé krátkodobé nebo dlouhodobé kvalifikační kurzy, které trvají od jednoho do tří let. Délka studia záleží na schopnostech a přáních učňů. Zmíněné dva typy odborných

škol jsou dostupné v každé provincii, jejich zaměření a obory jsou závislé na potřebách provincie a možnostech uplatnění absolventů.

Následují vyšší odborné školy, bakalářské a magisterské studium, doktorandské studium.

Lidé ve Vietnamu mají obrovský zájem o studium v zahraničí, a to jak na vyšších odborných školách, tak na vysokých školách.

2.3.3 Vývoj systému

Tradice ani charakter vietnamského vzdělávacího systému nejsou v českém jazyce dosud soustavně a uceleně zmapovány z pozice moderní pedagogiky.³⁰ Předkládáme jen několik vlastních poznámek k danému tématu.

Vzdělávání se původně realizovalo prostřednictvím konfuciánských učenců a učitelů v jednotlivých obcích, kteří zde působili, nebo je platil někdo bohatý. Vzdělávání začínalo od 7. roku věku. Již tehdy mohlo být ve třídách na základních úrovních 30 až 50 dětí. Existovaly zde i státní školy. Systém veřejného vzdělávání byl zaměřen především na výchovu učenců, kteří poté působili ve státní správě a hlásili se ke zkouškám učenců – mandarínským zkouškám. Systém byl spojen výkonem mandarínských funkcí. První taková státní škola Quoc tu giam (Quốc Tử Giám) vznikla v roce 1076 a lze ji považovat za první vysokou školu Vietnamu.

Významným způsobem byl systém vzdělávání reformován za dynastie Nguyen (Nguyễn). Jednalo se o nové stanovení funkcí ve školství, rozdělení učitelů do kategorií, systém stipendií, systém odměn a trestů. Systém vzdělávání byl vždy založen na výběru těch nejlepších prostřednictvím zkoušek. V 19. století se vyučovací předměty na školách posouvaly od všeobecně teoretických také k praktickým a konkrétním vědám, jako jsou například právo, mechanika, zeměpis a zemědělství.

Základy moderního školského systému byly ve Vietnamu položeny v roce 1945, kdy severní Vietnam získal nezávislost a samostatnost ve vztahu k jižnímu Vietnamu.

Proti nevzdělanosti obyvatel své země se velmi ostře postavil Ho Či Min a v rámci svého odporu proti kolonizaci stanovil tři cíle – nezávislost, boj s hladem a boj s nevzdělaností. Uváděl, že až 95 % národa je nevzdělaných a neumí pořádně psát. Již v roce 1945 zavedl povinnost obcí otevírat školy a vzdělávat lid. Třída měla mít alespoň 30 žáků. Od osmi let věku se měl každý naučit psát. Ho Či Min začal na vzdělávání klást obrovský důraz a v nedostatku vzdělanosti spatřoval příčiny oslabení celé země. Po revoluci v roce 1945 zdědil Vietnam po koloniální správě 6 491 veřejných a soukromých škol s 478 778 žáky. Z toho 92 % škol bylo škol s první a druhou třídou a 7,6 % s vyučováním do 4. třídy. Kládl se také obrovský důraz na vzdělávání učitelů. Později, za války byl systém několikrát reorganizován. Byl také zaveden systém doplňování vzdělávání dospělých, kteří nemohli v minulosti projít běžným vzdělávacím systémem a mohli si tak doplnit základní vzdělání v pozdějším věku.

Během několika let se celý systém školství a také pohled na vzdělávání velmi prudce měnil a vyvíjel. Pokud jde o mateřské školy, před rokem 1951 existovalo jen několik tříd pro děti předškolního věku. Do roku 1952 se mateřské školy velmi silně rozšířily po celé zemi. V roce 1956 byl založen nový sloučený systém zá-

³⁰ V části literatury uvádíme alespoň některé zdroje v angličtině a vietnamštině.

kladního vzdělávání o délce 10 let. Vietnam byl v roce 1975 politicky a vojensky sjednocen. Moderní vietnamské školství je tedy dosud relativně mladé. Od ledna roku 1979 se začala ve Vietnamu realizovat velká reforma systému školství. Do roku 1987 probíhala jen v rámci obecného vzdělávání a výchovy (tedy na základních a středních školách). V roce 1986, kdy začala ve Vietnamu přestavba hospodářství doi moi, byla školská reforma přehodnocena podle nových politických strategií a její realizace byla rozšířena na celý školský systém. V prosinci 1998 vláda schválila nové školské zákony s účinností od 1. 6. 1999.

Vietnamské školství vznikalo a rozvíjelo se ve složitých podmínkách, a proto se ještě dnes potýká s mnoha problémy. Ty byly způsobeny kromě jiného nízkou úrovní moderní vědy, pedagogiky i ekonomickým omezením systému. V současné době se Vietnam mírně přiklání k obecným světovým vzdělávacím trendům.

Ačkoli vietnamské školství dosáhlo velkého pokroku, stále řeší mnoho problémů týkajících se optimalizace vzdělávací struktury a kvality. Vzdělávací výsledky neodpovídají současné poptávce společnosti. Nejaktuálnějším problémem je výběr učiva, stanovení osnov a vyučovacích metod.

Učivo podle některých kritiků obsahuje příliš velké množství někdy zbytečných teoretických poznatků. Ostatní působení školy na studenty – praktické, tělesné a kulturní – není dostatečně zdůrazňováno. Obsah učiva také nepromítá všechny oblasti vědění, na gymnáziu se například vůbec nevyučují předměty jako psychologie, filozofie, náboženství či sexuální výchova, které obsahují velmi důležité praktické znalosti pro budoucí život žáků a pro všestranný rozvoj jejich osobnosti.

Dodnes ve školách převládá tradiční výuka, při které se používají verbálně-pamětní metody. Žáci se ve škole učí převážně teoretické poznatky, a to nazpaměť. Od 80. let 20. století proto vyvstala naléhavá potřeba modernizace vyučovacích metod.

Otázka morální výchovy je dalším ožehavým problémem ve školách. V zemi se objevují známky agrese studentů a žáků. Výchova konfucianismu, ve které hraje důležitou roli morální výchova, měla a má ještě velký vliv, záleží však hodně na tom, do jakého společenského a rodinného kontextu je zasazena. Volný ekonomický trh přináší na jedné straně prudký rozvoj ekonomiky, na druhé straně mnoho negativních vlivů na mládež, pro kterou začínají být důležité ekonomické a materiální hodnoty. Škola by měla žáky připravovat na útok tržních principů, konkurence, peněz jako prostředku k dosažení cílů. Měla by přispívat k záchraně a rozvoji kulturní tradice země.

Současné školství se především v současné době potýká s nedostatečnou přípravou žáků a studentů pro efektivní aplikaci získaných poznatků pro život. Přesto vše urazil vietnamský systém vzdělávání neuvěřitelnou cestu. Mění se výukové programy a metody, získávají se zkušenosti z Austrálie, Německa, České republiky a mnoha dalších zemí.

2.4 Závěr

Ve skupinách, které přijíždějí do ČR, se občas můžeme setkat s někým, kdo neumí dobře číst a psát. Životní osobní motivace ke vzdělávání může být velmi slabá. Obecná hodnota vzdělání může být velmi nízká. Mezi vietnamskými migranty jsou obrovské rozdíly ve vzdělání.

To se může samozřejmě přímo odrážet i v přístupu ke vzdělávání v ČR, o ČR a vzdělávání v češtině. Vzdělávání v českém jazyce může být v některých případech bráno velmi utilitárně bez širšího společenského kontextu, bez motivace pro osobní rozvoj. Někteří lidé považují nová témata za něco, co narušuje integritu jejich osobnosti, protože se učí na první pohled nesrozumitelné věci a jsou účastníky trapných situací, kde se ukazuje, že nic neumějí. Musejí se měnit, protože spolu s češtinou poznávají zcela nový způsob uvažování. Někteří studenti ovšem naopak zvládnou látku běžně probíranou tři měsíce za jeden či dva měsíce.

Výše jsme popsali některá základní odlišná či pro české prostředí na první pohled možná i nepochopitelná východiska migrantů, jejich zkušenost se školstvím a se Západem. Pokusili jsme se představit několik vybraných důvodů, proč se někdy může zdát, že je vietnamská komunita „uzavřená“, jak uvádí i pan Brouček³¹, a to v návaznosti na některé odlišné kulturní hodnoty. Není divu, že někteří migranti nepřijíždějí do ČR s příliš otevřeným přístupem. Každý den totiž narážejí na problémy, kterým nerozumějí a musejí je postupně řešit. Kromě toho nemají příliš mnoho potřebných informací a dovedností. Informovanost migrantů se však v posledních letech začíná mírně zvyšovat, a to zejména díky mladé generaci Vietnamců, ale také mnohočetným informačním materiálům, internetovému tisku apod. Motivace k učení se češtiny začíná narůstat, ať už je to způsobeno povinností skládat zkoušku, nebo vzrůstajícím povědomím migrantů o dění kolem a zájmem o své okolí. Mnoho migrantů se učí v současnosti češtinu, aniž by museli zkoušku A1 skládat, a někteří z nich se vypracovali nově i na post tlumočnicka.

31 BROUČEK, S. *The Visible and Invisible Vietnamese in the Czech Republic. The problems of Adaptation of the modern-Day Ethnic Group in the Environment of the Czech Majority*. Praha: Etnologický ústav AV ČR, 2016.

3. Faktory ovlivňující efektivitu komunikace a lektorskou práci s vietnamskými studenty

Kocourek Jiří

3.1 Komunikační styl

Zejména při vytváření prvních vazeb mezi učitelem a žákem mají na vzájemnou komunikaci vliv tradiční prvky jejich komunikačních stylů. Důsledkem toho může snadno dojít ke špatné interpretaci sděleného, k nedorozumění či neporozumění – účastníci komunikace nevědí, kdo co jak myslí, zda to myslí vážně, či nikoli, zda to myslí pozitivně, či negativně, zda odpovídá ano, či ne, zda rozumí, či nikoli apod. Pokud lektor neví o možných příčinách jednání a reakcí studentů, jsou jeho možnosti značně omezeny, a to zejména pokud jde o ověřování toho, zda studenti porozuměli předávanému obsahu.

V textu uváděné příklady interkulturních rozdílů v komunikačním stylu a jejich důsledků jsou buď přímo příklady vietnamsko-české komunikace nebo příklady komunikace Asiatů a Evropanů, které je možné vztáhnout i na komunikaci Vietnamců a Čechů. Ve třídách vietnamských studentů se s nimi často setkáváme. Rozdíly, na které poukážeme, nejsou v žádném případě nepřekonatelné, ale kladou na obě strany určité nároky. Pro názornost někde uvádíme i citace konkrétních dialogů či konkrétních zdrojů, doplněné vysvětlujícím komentářem. Při práci s těmito informacemi je však dobré si uvědomit, že uvedené příklady nejsou všeobecně platné a nepokrývají celou rozmanitost komunikační reality. Některé z nich mohou být typické pro většinu Vietnamců, některé pouze pro určité skupiny z Vietnamu, některé naopak mohou být typické i pro jiné státy a kultury.

3.1.1 Neverbální komunikace a další projevy

3.1.1.1 Přímý/nepřímý pohled do očí

Respondent³² (Čech/učitel): „Mluvil jsem s paní Ha. Zrovna když jsem jí říkal to nejdůležitější, přestala mě poslouchat a dívat se mi do očí, sklopila zrak. Jako by nechtěla slyšet, co její syn ve škole provedl, jako by mě ignorovala.“

Respondentka (Vietnamka/lektorka): „Na vysoké škole mě v ČR učili, že se mám při komunikaci s dětmi dívat dětem také do očí, to je ale u nás velmi neslušné.“

Jestliže student při rozhovoru s vámi sklápí oči častěji, než jste zvyklí, dívá se k zemi, nebývá to známka nezájmu či neupřímnosti, ale naopak slušného skromného chování. Toto chování je často doprovázeno mírným sklopením hlavy. Může to však být také známka toho, že nerozumí nebo nechce odpovědět.

Naopak přímý a dlouhý pohled Evropana do očí může být pro Vietnamce nepříjemný, mohou si ho vysvětlit jako příliš sebevědomé chování mluvčího, jako urážku.

32 Zdroj citátů uvozených slovem „respondent“: interní rozhovory realizované v rámci sbírání zkušeností s interkulturní komunikací od různých respondentů Klubu Hanoi.

3.1.1.2 „Více tváří úsměvu“

„Typickým příkladem může být pro nás téměř absurdně vyhlížející scénka, kdy šéf rozčileně plísňuje svou sekretářku a ona se mu do očí směje.“³³

Respondent (Čech/student): „Kamarád ke mně s úsměvem na tváři přišel a říkal: ‚Víš, moje sestra má něco v břiše.‘ Zaradoval jsem se a vyhrkl: ‚A kdy se to narodí?‘ Chuan mi vysvětlil, že je jeho sestra vážně nemocná.“

Respondent (Čech/podnikatel): „Dívali jsme se na televizní noviny. Japonský zástupce města vyjmenovával škody způsobené posledním zemětřesením. Petra se podivila a řekla: ‚On se tomu ještě směje?!‘“

Respondentka (Češka/učitelka češtiny): „Byla jsem jako učitelka nejprve velice pyšná na to, že když jsem něco řekla, vietnamské děti se usmívaly. Nakonec mi ale přišlo divné, že jsem stále nechápala proč – nic tak vtipného jsem neřekla. Nakonec jsem zjistila, že úsměv je výraz toho, že mi nerozumí, že mi vlastně naznačují, že si váží toho, co jim říkám, ale nerozumí tomu.“

Úsměv má ve Vietnamu mnohem více významů než u nás: radost a veselí, ale také pocit nepříjemné situace, smutku, rozhořčení, nepochopení, přitakání, nejistoty. Velice smutnou záležitost tedy rodič pedagogovi může sdělovat s úsměvem na tváři. Stačí, že se nepříjemnost dotkla mluvčího, proč s ní zatěžovat ještě posluchače. Často se tak stává, že si Čech vietnamský úsměv vysvětlí jako krutost či výsměch. Naopak Vietnavec si často nedostatek úsměvu na tváři Čecha může vysvětlovat jako hrubé a negativní chování. Jak napsal pan Vasiljev v jednom interním nepublikovaném textu: „U dětí, které nedávno přijely z Vietnamu a ještě neumějí česky, může mít Čech problémy s interpretací jejich úsměvu. Mohou se například usmívat provinile nebo omluvně, když něco provedou nebo nezvládnou, bylo by omylem chápat tento úsměv jako drzost nebo výsměch (nebezpečí takového nedorozumění je hlavně u starších chlapců).“

3.1.1.3 Doteky na veřejnosti

„V Indii, Etiopii, Indonésii i ve Vietnamu se muži běžně vodí na ulicích za ruce, spojení nejen radostí z přítomnosti přítele, ale i tělesným dotykem.“³⁴ Zejména u mladších osob to v žádném případě nemusí být známka homosexuální orientace. Oproti tomu je velmi neslušné, resp. tabu, dotýkat se studentů nebo osob opačného pohlaví, které příliš dobře neznáme. To platí i pro učitele ve třídě.

3.1.1.4 Smrkání

Respondent (Čech/student): „Včera večer jsem nastydl, když jsem vytáhl kapesník, najednou se na mě babička začala dívat s pozorovatelnou nechutí a odporem.“

Ve Vietnamu není slušné smrkat do kapesníku. V chladných dnech často zaslechneme popotahování.

3.1.1.5 Jídlo

Pro případ, že by byl lektor pozván na společnou večeři, mohou mu být následující řádky vhodné. Ve Vietnamu se jídlo tradičně podává ve společných nádobách, ze kterých si nabírají všichni. Jí se jídelními hůlkami, které se drží v jedné ruce. Hůlky není slušné křížit přes sebe ani křížit s druhým strážníkem, zabodávat do pokrmu, na někoho jimi ukazovat. Před jídlem nejprve mladší a níže postavení v rodině pozvou k jídlu ostatní, poté se přidají také. U jídla je možné srkat a mlaskat. Není slušné dojídat poslední

³³ Janoš, J. *Dokonale utajená Korea*. Praha: Libri, 1997, s. 37.

³⁴ Šnajder, B. *Zlatý trojúhelník*. Praha: Panorama, 1984, s. 36.

sousto ze společné nádoby, to je možné dojít až tehdy, když se dotyčný několikrát ujistí, že ostatní už opravdu nechtějí jíst. Jídlo a zbytky se ponechávají na ubrouscích nebo přímo na stole, po hostině se vše sklídí do čista. Je také zvykem, že si lidé vzájemně dávají do svých misek jídlo, resp. když vás chce někdo vybídnout a pohostit, vloží vám do misky nějaký pokrm podle svého výběru. Pokud někdo společně prostřené jídlo dělí hůlkami nebo ho jinak připravuje, používá k tomu druhou stranu hůlek, kterou si nedává při jídle do úst.³⁵

3.1.2 Hodnoty a vytváření celkového dojmu

3.1.2.1 Pozitivní chování a důraz na skupinu a společnost

Respondent: „Češi jsou velmi často zvyklí relativizovat a naznačovat, že je těžká doba, že mají hodně práce, často si stěžují: ‚Jak to jde? No, znáš to, nic moc...‘ Když pak učitel řekne vietnamskému rodiči, který se přijde zeptat na své dítě, že to s tou matematikou snad bude dobré, může to vietnamský rodič pochopit jako slušné vyjádření velkých pochybností o schopnostech dítěte, zbytečně bude nervózní. Učitel by měl nejprve naznačit, že se dítě snaží, že mu něco jde, teprve potom pokračovat s rozбором problémů. Učitel, který použije českou ‚negativní‘ formulaci (‚tentokrát se mu to moc nepovedlo, příště to bude určitě lepší‘) pro vyjádření naděje, může být pochopen jako ostrý a bezohledný kritik dítěte bez zájmu o ně.“

Ve Vietnamu se učitel zaměřuje spíše na chválení snahy studentů, daleko méně kontroluje správnost vyřešeného příkladu, úkolu.³⁶ Studenti tuto chválu také očekávají. Ve Vietnamu je také považováno za nevhodné mluvit otevřeně o svých problémech.

Základním motivem vietnamského chování na veřejnosti je klást důraz na dobré vztahy a fungování v rámci skupiny i veřejného prostředí. Za neslušné je často považováno takové chování, které by u nás bylo pokládáno za profesionální a sebevědomé, například efektivní racionální argumentace obhajující osobní cíle. Při diskusích a jiných rozhovorech je dobré vyjadřovat na prvním místě pozitivní vztah k druhému. Teprve na druhém místě jsou konkrétní problémy, které se podle velké části Vietnamců vyřeší lépe, pokud bude vztah lidí dobrý. Opět citujeme nepublikovaný interní text pana Vasiljeva: Třídní učitel by se neměl dát ukolébat vědomím, že dítě má výborný prospěch a ve třídě neexistuje šikana. Jeho svěřenci mohou žít ve stresu, který na sobě nedávají hned znát. Mohou mít bolesti nebo starosti, se kterými se neodvažují nikomu, ani rodičům svěřit.

3.1.2.2 Empatie a pocity v komunikaci

„Jak se zdá, v Koreji neplatí běžná logika. Na jejím místě je hluboká emotivnost, intuice a vcítění se do druhého.“³⁷

„Korejci se proto mnohem více než Evropané a Američané zaměřují na to, co si o nich myslí druzí lidé a jak na ně působí. ... Na druhé straně z toho vyplývá, že když dá Korejec i navenek průchod své zlosti a rozčilení, myslí to už opravdu velmi vážně.“³⁸

³⁵ Viz jedno z videí na www.sangu.eu.

³⁶ Podle tradice některých rodin se nemá chválit vůbec.

³⁷ Janoš, J. *Dokonale utajená Korea*. Praha: Libri 1997, s. 36.

³⁸ Janoš, J. *Dokonale utajená Korea*. Praha: Libri 1997, s. 36.

Vnímání doslovného významu projevu mluvčího je běžnější v evropské kultuře, založené kromě jiného na logické racionální argumentaci. Ve Vietnamu je zvykem častěji zapojovat do komunikace „vcítění“. Student nevnímá ani tolik přesný význam slov, ale přemýšlí o tom, co by mohla znamenat. Jestliže jsou význam slov a mimika mluvčího podle vietnamského studenta v rozporu, zdá se mu to podezřelé.

3.1.2.3 „Ztráta tváře“

„Jednání se nedá uspěchat, neboť neporozumí-li partner některému aspektu kontraktu, často kontrakt spíše podepíše, než aby se zeptal, neboť to by pro něj znamenalo ‚ztratit tvář‘. Při realizaci kontraktu se však bude řídit svým výkladem nepochopeného bodu a budete-li dodatečně prosazovat plnění podle skutečného (=vašeho) významu ustanovení, může to být považováno za pokus o obelstění partnera a mít za následek ztrátu jeho důvěry.“³⁹

Ztráta tváře je tradičním sociálním trestem za nevhodné porušení společenských norem slušného chování či za veřejné projevení nekompetentnosti. Jestli někdo ztratí tvář, ostatní ho alespoň po určitou dobu neposlouchají, odmítají s ním hovořit. Ztratit tvář můžeme i proto, že druhého na veřejnosti přímo zkritizujeme nebo se k němu zachováme nevhodně. Tvář ztrácíme, pokud se zachováme tak, jak nám společnost nedovoluje. Proto například evropský otevřený přístup a kladení otázek může ve vietnamských posluchačích vyvolat dojem, že mluvčí není příliš kompetentní, že nemá dostatečné znalosti, že se neumí rozhodnout – to vše může vést ke snížení důvěry.

3.1.2.4 Navázání kontaktu

„I přes postupnou změnu mentality Vietnamců, kdy písemná či elektronická komunikace s partnerem začíná nabývat na významu, je osobní jednání klíčové pro úspěch zamýšleného projektu. Osobní setkání, zvláště první, umožní účastníkům vzájemně se odhadnout a ujistit se o serióznosti partnera a jeho projektu. Proto je zachování místní etikety obchodního jednání pro úspěch projektu stejně důležité jako správná kalkulace věcného záměru.“⁴⁰

Ve Vietnamu je zpočátku téměř nemožné cokoli závažnějšího vyřídit prostřednictvím telefonu. Ve Vietnamu se vzájemné vztahy navazují delší dobu bezprostředním osobním kontaktem. Jestli chceme něco s lidmi vyřešit, je dobré je vždy pozvat k osobnímu jednání. Vyplácí se být trpělivý a třeba několikrát dokázat, že nám na schůzce opravdu záleží.

3.1.2.5 Jednání přes prostředníka

Řešení konfliktů ve vietnamské společnosti často probíhá přes prostředníky. Lektorovi se tak může stát, že student nepřijde na hodinu nebo bude chtít zpět peníze za kurz, ale řekne to buď pouze svému nadřízenému, nebo svému spolužákovi ve třídě a oni budou s lektorem problém řešit. Lektor pak může snadno nabýt dojmu, že s ním student nejedná na rovinu. Naopak, když se lektor snaží problém řešit přímo s dotyčným člověkem, může to na ostatní studenty nejprve působit přinejmenším velmi neohrabaně. Pokud taková situace nastane, určitě je užitečné ji společně ve třídě pojmenovat.

³⁹ Pelikán, M. *Obchodní jednání ve Vietnamu*. Dostupné z: www.klubhanoi.cz

⁴⁰ Pelikán, M. *Obchodní jednání ve Vietnamu*. Dostupné z: www.klubhanoi.cz

3.1.2.6 Témata při navazování první komunikace

Než v rozhovoru přejdeme k meritu věci, bývá ve Vietnamu zvykem zeptat se na věk osoby (podle odpovědi volí Vietnamci vhodnou hladinu společenské komunikace). Pokud chcete být pozorní k vietnamské dámě, není příliš taktické chválit její mladý vzhled, uctivější by bylo poukázat na její delší životní zkušenost. Dalším úvodním nezávazným tématem je rodina a zdraví. Vhodným tématem ovšem nejsou osobní či rodinné problémy, finanční situace rodiny, podrobnosti o zaměstnání nebo politika.

Vietnamský mluvčí není zvyklý reagovat na otázku: „Co je nového?“. Je to kvůli tradicionalismu celé východní civilizace a také tradicím venkovských společenství, kde se lidé mohou i lekhnout: „Co by proboha mělo být nového? Doteď bylo vše fajn.“

Ve třídě studenti často odpovídají na základní konverzační otázky („Odkud jste?“, „Co snídáte?“; „Co děláte?“) velmi monotónně. Většina studentů odpoví: z Vietnamu, rýži a maso, podnikatel. Abychom dokázali studenty zaměřit na jiné než memorovací návyky, je užitečné jim nabídnout různorodé odpovědi. Například: Jsem z Vietnamu, z města Nam Dinh. Vařenou rýži a vepřové maso se zeleninou. Mám obchod a prodávám tam. Odpověď na poslední otázku (podnikatel) vyplývá pravděpodobně z faktu, že v kontaktu s úřady je tato odpověď dostačující a další podrobnosti Vietnamci nechtějí uvádět. Je proto dobré studentům vysvětlit, že mohou odpovídat jinak úředníkům a jinak známým – pro známého informace, že podnikají, nemá výpovědní hodnotu, většinou se ptá, aby získal konkrétnější představu.

Otázka „Jak se máte?“ se ve vietnamštině doslova řekne „Jste zdravý?“ („Anh/chị khỏe không?“). Proto ji nenecháváme z pochopitelných důvodů studenty doslova překládat. Tato otázka se používá ve Vietnamu běžně, na vesnicích, kde se lidé za den potkávají mnohokrát, je ale často nahrazována větou „Už jsi jedl?“. U každého jedince je tedy nutné vnímat jeho sociální kontext, abychom lépe chápali způsob a obsah jeho projevu.

3.1.2.7 Vyjádření záporu – jak těžko se překládá ANO nebo NE

V asijských kulturách je zásadou společenského chování pozitivní chování. Není žádoucí vyjadřovat negativní emoce, není vhodné vyjádřit přímý nesouhlas, přímé odmítnutí. Znamenalo by to opovržení. Proto často můžeme místo odpovědi NE slyšet „je třeba se nad tím ještě zamyslet“ apod. Proto často, byť ve velmi nepříjemné situaci, studenti mohou mít úsměv na tváři, kývat hlavou a říkat ANO.

Někdy Vietnamec odpoví explicitně ANO, nedává tím však najevo svůj souhlas s námi, ale skutečnost, že nás pozorně poslouchá.

Ve Vietnamu se často používá slovíčko „da“ právě v situacích, kdy někdo přitakává, vyjadřuje svou ochotu naslouchat nebo nechce hned odpovědět, nebo dokonce neslyší či nerozumí. Ve slovnících je ale toto slovo často přeloženo pouze jako „ano“ bez širšího kontextu, což pro Čechy znamená především souhlas, potvrzení.

Vietnamský mluvčí vycházející z překladu ve slovníku pak používá slovo „ano“ v nepatřičných situacích. Například na otázku „Rozumíte?“ odpoví „ano“ právě proto, že nerozumí.

3.1.2.8 Základní trojice: Dobrý den, prosím, děkuji

Někteří studenti nemají s Čechy vůbec žádný kontakt. Nejsou proto vlastně zvyklí ani zdravit. Většinou se i velmi stydí nebo se obávají, že udělají chybu. Ve Vietnamu se však zdraví důsledně. Proto je dobré se studenty důsledně trénovat pozdrav, prosbu a poděkování.

3.1.2.9 Dávání dárků

Lektor se často dostává do situace, kdy dostává dárky. Obecně si lidé ve Vietnamu s výběrem dárků nedělají tolik starostí. Buď darují peníze, nebo jen něco malého, něco, co se jako dar obecně dává. Kdyby se však lektor někdy dostal do situace, že dárky dává, například v rodinách, nemělo by ho překvapit, že například dárek putuje v rodině od jedné osoby k druhé. Daru si natolik vážíme, že ho darujeme dále. Rovněž smysl některých dárků může být nepochopen. Existuje několik názorných příkladů. Darujeme-li do Vietnamu české oblečení, může být velmi nepříjemné ho v tamním vlhkém a horkém prostředí nosit. Darujeme-li hostiteli jídlo, můžeme ho donutit k zamyšlení, jestli si nemyslíme, že neumí vařit nebo že má málo jídla, nemá na jídlo peníze. Darujeme-li někomu na vesnici křišťálovou misku, nikdy ji neuvidíme jako výzdobu domu, protože vlastníci se mohou obávat, že je natolik cenná, že ji někdo ukradne.

3.1.2.10 České jídlo z pohledu Vietnamců

Mnoho studentů má českou kuchyni rádo, patří mezi ně zejména ti, kteří ji znají. Na druhé straně, od některých studentů přicházejí velmi negativní reakce na českou kuchyni (hodně tuku, jídla jsou těžká a přesolená, nejsou dobrá). Nemusí to být nutně z důvodu, že ji ochutnali. Mnoho z nich totiž tohoto dojmu nabylo po jednom mastném řízku v restauraci. Seznámení se s českou kuchyní patří mezi základy poznání kultury vůbec. Vietnamci sami svou kuchyni velmi rádi propagují a vychvalují.

3.2 Faktory ovlivňující motivaci a způsoby učení

Uvedeme si zde několik často se vyskytujících faktorů, které mohou ovlivnit proces výuky. Uvádíme zejména ty, které lektorům ztěžují výuku.

3.2.1 Hodnota vzdělání

Vzdělání je tradičně velmi ceněno a lidé o něm často hovoří. Často si však neuvědomují, kolik úsilí a času, případně peněz je nutné do vzdělání investovat. U studentů proto někdy dochází ke zklamání a ztrátě motivace, když zjistí, jak je pro ně čeština obtížná a že se česky nenaučí hned (např. za dva týdny). Proto je strategické studenty kurzů informovat o nutném úsilí, o tom, co všechno vlastně učení se češtině obnáší.

3.2.2 Výchova v rodinách

Rodiny s bohatou tradicí vzdělanosti považují vzdělání za jednu z nejdůležitějších životních hodnot. V některých rodinách ve vzdálenějších oblastech však nejsou podporovány schopnosti dětí potřebné pro život v širší moderní společnosti, ale spíše pro plnění rolí v rámci úzkého kruhu rodiny. Některé rodiny raději nechají své děti pracovat na poli, ve vzdělání zatím nevidí dostatečnou naději pro zajištění života rodiny a dětí. Některé matky s dětmi dlouhou dobu po narození málo komunikují. Později rodiče

odjíždějí na celý den do práce, a tak dětem mnohdy chybí komunikace ve vietnamštině i v češtině. Lidé z takových rodin pak mají problémy se schopností rozumět jazyku obecně (včetně vietnamštiny), obsahu pojmů a mají také problémy s celkovou motivací k učení. Mohou mít i poměrně velké psychické bariéry v navazování sociálních vztahů.

3.2.3 Přístup k učitelí

Učitel je ve vietnamské kultuře tradičně velmi uctíván. Otázkou je, zda je tomu dnes kvůli jeho osobnosti, vyznávané ideologii, kulturnímu stereotypu, nebo ze strachu, že se bez pozitivního vztahu k učitelí děti nikam nedostanou. Ve Vietnamu také slaví svátek učitelů. Žáci se většinou chovají k učitelí navenek velmi uctivě. Právě to může učitel vhodně využít při motivaci studentů k učivu, které nemusí být zpočátku vnímáno jako důležité.

3.2.4 Jazyková zkušenost studentů

Český jazyk se od vietnamského velmi liší, například odlišnou intonací, frázováním, a výslovnost je zpočátku málo srozumitelná. Mnoho studentů zároveň není seznámeno se systémem vlastního jazyka, takže nedisponuje žádným aparátem pojmů pro chápání jazyka a práci s ním.

3.2.5 Práce s cíli učení

Ani práce v obchodech v ČR nemusí vést studenty k vyšším očekáváním od výuky češtiny, neboť mnohdy prostě stačí ukázat na zboží a říci cenu a obchod může být úspěšný. Komunikaci s majoritním okolím zažívají mnozí studenti málokdy. Studenti nemusejí být příliš zaměřeni na aplikaci dovedností, chybí jim k tomu efektivní trénink, brání jim v tom stereotypy jejich učení, nemají ani příležitost si věci vyzkoušet, často se ostýchají hovořit, i když česky umějí velmi dobře. Je proto velmi užitečné diskutovat se studenty o tom, proč se vlastně češtinu učí, na co ji potřebují, v čem jim může čeština pomoci, jak může ovlivnit jejich osobní rozvoj, případně vývoj jejich vztahu s vlastními dětmi, které v ČR vyrůstají, apod.

3.2.6 Řešení úkolů a chybování

Prvotní přístup k řešení úkolů bývá pasivní, studenti čekají, až učitel vše vysvětlí a udělá. Studenti nejsou zvyklí postupovat podle vzoru u cvičení. Chybí invenční přístup k řešení úkolu, studenti nezačnou úkol řešit sami. Někdy vyčkávají s řešením na učitele a opakují řešení až po něm. Příčinou je často to, že se bojí chybovat. Je tedy užitečné na začátku vysvětlit, proč lektor chce, aby studenti úkol nejprve vyřešili sami, proč je dobré v hodině chybovat před lektorem i spolužáky. Pokud student nedělá chyby při hodině, lektor ho nemůže opravit a v reálné komunikační situaci bude pak student chyby opakovat. Je také důležité vytvořit ve třídě atmosféru, ve které se studenti nebudou bát chybovat, budou cítit podporu ze strany lektora a budou pro ně vytvořeny podmínky, aby byly schopni odpovídat správně.

3.2.7 Abstrakce při řešení úkolů

Některé typy úkolů jsou pro studenty kvůli všem výše uvedeným okolnostem obtížně řešitelné. Problémy jim dělají například volné popisy obrázků, doplňování volněji zadaných úkolů, tvorba vlastní výpovědi, vlastního textu. Proto je důležité každé cvičení vždy důkladně vysvětlit, ukázat na vzor, případně mít připravenou kostru/osnovu odpovědi pro ty, kterým by neschopnost pracovat samostatně znemožnila cvičení vypracovat.

3.2.8 Samostatná/společná práce

Studenti jsou často zvyklí pracovat skupinově. Pokud někdo něco neví, skupina okamžitě začne radit a nedá prostor učiteli, aby hodinu vedl. Když student nezná odpověď, často se raději zeptá spolužáků než učitele. Ostatní studenti ho mají tendenci podporovat. Také se může stát, že skupina nesleduje práci ostatních, ale řeší své otázky. Studenti nejsou zvyklí využívat příležitost naučit se něco ze znalostí (a z chyb) spolužáků a komentářů učitele. Je vhodné, aby lektor vysvětlil smysl a přínos samostatné práce (v reálné situaci s vámi spolužáci nebudou a nepomůžou vám) i skupinové práce (příležitost pro učení se ze znalostí a chyb ostatních).

3.2.9 Zápis výkladu a práce s učebními materiály

Studenti mají často tendenci psát si vše, co učitel říká, nejsou zvyklí pracovat s učebnicí jako aktivní pomůckou. Zapisují si i to, co již v učebnici či materiálech mají, zároveň psaním ztrácejí pozornost a nedokážou sledovat, co vyučující právě říká. Naopak si nepišou nová slova a rozšiřující slovní zásobu, která jinde než ve výkladu učitele není. Je proto vhodné studenty od počátku upozorňovat na to, co najdou v učebnici a co je důležité, aby si zapsali.

3.2.10 Vytrvalost v nácviku

Studenti mohou být často již po prvním týdnu netrpěliví, že neumějí tolik, kolik si představovali, že jim studium „nejde“. Také mívají problém s ochotou opakovaně látku procvičovat, neboť mají pocit, že všechno chápou a že to je dostatečná znalost. Někdy pomůže vysvětlení, že k tomu, aby se člověk stal výborným řemeslníkem / mistrem svého oboru, musí danou věc nejen pochopit, ale i mnohokrát vyzkoušet, a že tedy i někdo, kdo se učí češtinu, musí procvičovat, zkoušet mluvit, dělat chyby a teprve poté bude češtinu ovládat. Nestačí jen naučit se nazpaměť určité informace nebo pochopit určité gramatické jevy, ale je nutné získané znalosti opakovat a procvičovat.

3.2.11 Memorování

Pro studenty z Vietnamu je nejobvyklejší způsob učení memorování. Výuka nejčastěji probíhá tak, že studenti opakují nějaký text či látku. Učí se ji nazpaměť a jsou z ní poté zkoušeni. Učí se tak i svůj rodný jazyk, slovní zásobu rodného jazyka apod. Studenti se učí rychle, ale nad danou látkou nepřemýšlejí, samostatně nerozebírají texty, neučí se z nich nová slova, nerozumějí významům slov ve frázích apod. Toho lze samozřejmě také využít, zejména zpočátku, kdy se studenti naučí alespoň několik základních frází, které mohou v praxi hned využít. Následně je však nutné cíleně rozšiřovat způsoby učení se a vést studenty k hlubšímu pochopení struktury jazyka, aby byli schopni s jazykem pracovat samostatně.

3.2.12 Učení se slovíček

Slovíčka se vietnamští studenti učí opakovaným opisováním, při kterém se snaží si slovo zapamatovat. Takto však studenti nenacvičují dovednost rychle si dané slovo vyvolat z paměti v praxi.

Často se studenti ptají na to, jak se vlastně mají učit nová slova. Základní slovní zásobu se sice při hodině bez problémů naučí, ale problémem je samostatně si slovní zásobu rozšiřovat. Při práci v hodinách se lektor může většinou spolehnout jen na tu slovní zásobu, která se při hodinách aktivně procvičuje. Proto je vhodné studentům navrhnout a názorně ukázat další možné způsoby učení se novým slovům: vylepování pojmenování v reálném prostředí, oboustranné kartičky, zakrývání slov ve slovníku apod.

Studenti také často používají Google slovník. Ten ale není příliš spolehlivý a neodráží kontext, ve kterém se studenti novou slovní zásobu učí. Bohužel je v současné době velmi obtížné mít k dispozici kvalitní střední slovník, který by mohli studenti používat.

3.2.13 Nedostatek příležitostí k tréninku a role učitele

Studenti často nemají příležitost vyzkoušet si své znalosti a dovednosti v reálných situacích. Pracují od rána do večera, starají se o rodiny a děti, řeší mnoho složitých problémů. V praxi se často velmi stydí hovořit. Nemají příliš motivaci samostatně hovořit, nevědí, k čemu by dané dovednosti a znalosti využili. Je velmi dobré, když lektor sám v hodině vytváří prostředí, ve kterém se pro studenty stává komunikačním partnerem. To je situace, kdy jsou studenti sami motivováni s lektorem mluvit, konverzovat, zažít určité osobní zaujetí. Může to být například káva na začátku či na konci lekce, „tréninkový“ rozhovor na úřadě, ale také vlastní vyprávění ze života.

3.2.14 Tabu témata

Témat, která většinou nepřinášejí pozitivní a konkrétní odezvy, není v kulturní rovině mnoho, ale dvě z nich jsou podle našeho názoru výrazná – politika a sex. O politice se lidé na veřejnosti baví málokdy, mnohdy mají i pocit, že to nemá žádný smysl. Mohou ale také pociťovat určité obavy z vyjádření svého názoru na veřejnosti. Otevřené sexuální narážky či vtipy, byť velmi jemné a úsměvné, nemusejí být vnímány jako slušné a mohou být studentům velmi nepříjemné. Pro některé studenty může být velmi nepříjemné hovořit například o smrti, nemoci, negativních jevech a nezdaru.

3.2.15 Otázka věku lektora a studentů a vzájemné oslovování

Učitel je tradičně chápán jako velmi úctyhodná osoba. Existují však skupiny obyvatel, u kterých převládá náhled na učitele podle tradičních rodinných a rodových vazeb. Pokud je tedy lektor mladý, je to žena, Vietnamka/Vietnamec, mají někteří studenti tendenci z pozice autority svého věku učitele vést, říkat mu, co je má právě nyní naučit. Někdy jejich aktivita může hraničit i s chováním, které může být lektorovi velmi nepříjemné. Rozhodně proto doporučujeme udržovat komunikaci na úrovni vykáni, i ta může být vedena ve velmi příjemném duchu. I když je lektor mladší, měl by se postavit do role učitele-autority, hodinu přirozeným způsobem vést, nenechat se vyvést z míry návrhy studentů. Na počátku mohou studenti vnímat demokratické chování lektora jako výraz nedostatečné profesionality, což může způsobovat ztrátu autority lektora.

3.3 Další poznatky, které je možné v hodině využít

3.3.1 Téma: jídlo

Toto téma může být zajímavé z několika důvodů, jednak proto, že mnoho studentů nezná téměř vůbec českou kuchyni, jednak proto, že se v ČR prodává mnoho vietnamských potravin (ovoce různých exotických názvů: kumkvat, pomelo, tomel, mango, papája; sója; omáčky: sójová, chilli, rybí; mnohé druhy nudlů, koření, instantních polévek apod.). Téma tedy může být velmi poučné pro obě strany.

3.3.2 Telefonický rozhovor, komunikace na dálku

Studenti se často do telefonu nepředstavují, nebo jen ohlásí: Vietnamec/Vietnamka. Proto je také vhodné vysvětlit, že může být efektivnější, když se rovnou představí jménem a nikoli etnický.

3.3.3 Práce s předsudky

Ve společnosti samozřejmě existuje mnoho předsudků Čechů o Vietnamcích a naopak Vietnamců o Čechách. Zde uvádíme výběr jen těch, se kterými jsme se občas při výuce setkávali (pozitivních i negativních) a které lze s opatrností využít při výuce. Každý stereotyp převádíme na téma, které může při hodině studentům umožnit lepší poznání českého prostředí. Domníváme se, že výuka češtiny může být rovněž jakousi preventivní činností proti xenofobii v procesu integrace.

Češi jedí většinou jen řízek, česká kuchyně není rozmanitá.

Češi jsou bohatí.

Češky jsou velmi těžko zvládnutelné partnerky.

Češi jsou velmi dobří partneři.

Češi si neváží rodiny a manželství, rozvádějí se.

Češi nemají širší rodinu a rodina si navzájem nepomáhá.

Češi se nestarají o své starší rodiče, prarodiče.

Češi nejsou dobří partneři.

Češi hned říkají vše přímo, nejsou moc chytří.

Češi umějí lépe vychovávat své děti.

Češi jsou líní, utrácejí zbytečně moc peněz.

Češi slaví Velikonoce tak, že více nakupují.

Češi jsou líní pracovat, pořád mají volno, sportují, mrhají časem.

Češi jsou velmi vzdělaní.

Češi poznávají cizí země.

3.4 Jak se lze učit v Česku česky?

Kocourek Jiří

3.4.1 Rozvoj jazyka

Zdá se, že v českém prostředí mají děti nově příchozích migrantů relativně těžké podmínky pro učení se jazyka. Rodiče totiž často tráví relativně málo času s malými dětmi, protože musejí pracovat. Dítě tak mnohdy nemusí mít dostatečně podnětů ve vietnamštině, natož v češtině. Nízká intenzita přirozeného náslechu vietnamštiny je ještě více umocněna výchovou dětí českými chůvami a tetami, které mají děti hlídat a naučit je česky. Tím, že jsou děti po narození poslány do Vietnamu a vracejí se těsně před začátkem školní docházky, může být rozvoj češtiny naopak velmi omezen.

Studenti starších generací jsou často zvyklí učit se jazyk osvojováním. V současné době je ale v ČR také mnoho velmi nadaných studentů, kteří mají již z Vietnamu zkušenosti s češtinou nebo alespoň s některým jiným cizím jazykem.

Mnoho studentů starších migračních vln absolvovalo určité kurzy češtiny pro Vietnamce od svých krajanů. Tyto kurzy však neměly valný výsledek. Mnoho ze studentů se učilo samostudiem, mnoho dnes dochází na jazykové kurzy různých organizací a úrovní, v reálu však netráví příliš mnoho času komunikací v češtině. Existují ovšem výjimky potvrzující pravidlo. Někteří studenti jsou schopni za rok a půl napsat plnou moc nebo svůj životopis.⁴¹

Někteří rodiče se učí od svých dětí, které ale nemají vždy dostatečnou trpělivost a autoritu, aby rodiče vedly.

V současné době lze navštěvovat komerční kurzy češtiny i bezplatné kurzy česky hovořících lektorů, oboujazyčných lektorů firem i neziskových organizací, městských částí, kurzy na univerzitách, kurzy na školách či bezplatné kurzy organizované centry na podporu integrace cizinců. Na některých kurzech se střídá česky a vietnamsky hovořící lektor. Některé kurzy jsou doplněny o sociokulturní minima v různých podobách: historická exkurze, videa, restaurace, natáčení videí s účastníky apod.

Učebnice, slovníky a další učební materiály

Před rokem 1989 existovalo několik učebnic češtiny určených přímo pro vietnamské migranty. Byl také vytvořen známý Česko-vietnamský slovník⁴², který se kvůli nedostatku nových materiálů používá ještě dnes.

V současné době mají dospělí studenti k dispozici velké množství učebnic češtiny. Z velké většiny ale neexistují jejich vietnamské mutace (které by obsahovaly didaktické a jazykové přílohy pro vietnamské mluvčí nebo které by byly vytvořeny česko-vietnamsky, resp. vietnamsky). Mezi učebnice ve vietnamské mutaci patří například:

- *Chcete mluvit česky?* (Remediosová, H., Čechová, E.);
- *Jak se naučit česky rychle a efektivně. 1. a 2. díl.* (Nguyen Viet Tien);
- *Začínám se učit česky* (Löwy, P.);
- *Základy komunikace v českém jazyce pro vietnamské mluvčí 1.* (Kocourek, J., Tran Van Sang);
- *Základy komunikace v českém jazyce pro vietnamské mluvčí 2.* (Kocourek, J.);
- *Žijeme v Česku, umíme česky. Vietnamština.* (Koczyková-Dobešová, V., Ta Duy Khai).

41 Výzkumu toho, jak se vietnamští migranti učí česky, se věnují například T. Sherman a J. Homoláč. Viz Zdroje a literatura.

42 Nguyen Xuan Chuan, Tran Xuan Dam, Bui Duc Lai a kol. *Česko-vietnamský slovník*. Praha, SPN, 1983. 526 s.

Některé materiály lze skutečně považovat za učebnice, některé spíše za přehledy gramatiky, učebnice a pracovní sešity zároveň, u některých je název učebnice problematický. Materiály se od sebe liší také způsobem využívání vietnamštiny. Některé jsou psané česky a vietnamsky, některé obsahují jen češtinu s občasným vietnamským překladem, některé jsou jen vietnamsky. V tomto případě ponecháváme plně na čtenářích, aby zvážili, který výše uvedený materiál je pro jejich studenty vhodný a který se hodí jen jako doplněk jiných vzdělávacích metod.

Ze slovníků lze v současné době doporučit dva ilustrované slovníky:

- *Česko-vietnamský ilustrovaný slovník 1*. (Dolanski, 2016), obsahuje slovní zásobu k tématům rodina, potraviny, zdravotnictví, zvyky a svátky;
- *1 000 vietnamských slovíček* (Slavická, B., Hlavatá, L., 2017).

K běžnému použití pro začátečníky lze doporučit také Malý česko-vietnamský slovník a Malý vietnamsko-český slovník, SLOVIET, Bratislava.

Kromě toho lze doporučit také stručný přehled gramatiky pro začátečníky, *Česká gramatika v kostce* od L. Holé, který je rovněž přeložen do vietnamštiny.

Z praxe víme, že studentům často v první fázi jejich pobytu chybějí materiály, které by je alespoň základním způsobem připravily na styk s úřady, lékařem a dalšími institucemi působícími na poli integrace cizinců. K tomu lze velmi dobře využít Česko-vietnamský slovník pro interkulturní práci, který vydala Inbáze a na kterém se podíleli tlumočníci ze spolku SEA-I. Slovník má ve skutečnosti více svazků, které jsou věnovány angličtině, arabštině, čínštině, mongolštině, ruštině, španělštině a vietnamštině.

Velký učební česko-vietnamský slovník 1–5 je akademickým slovníkem, se kterým je práce pro začátečníky velmi obtížná. Studenti velmi často přicházejí s tím, že se v něm těžko vyznají. Vydání některých dalších zajímavých slovníků se připravuje.

Existuje velké množství internetových a softwarových slovníků, obecně však platí, že se z nich studenti nemusejí vždy dozvědět správný vhodný výraz. Obecně máme za to, že internetové slovníky, jako je například Google Translator, nelze bez znalosti jazyka používat, protože jsou nepřesné, s chybami a také v nich chybějí komentáře, příklady, gramatický aparát apod.

Další zdroje a recenze na různé konverzace a slovníčky www.klubhanoi.cz, www.sea-l.cz.

Kromě výše uvedených materiálů lze dnes ve vietnamštině sledovat kurzy češtiny i na internetu a facebooku. Nejsou vždy kompletní, ale mívají vysokou sledovanost, například na stránkách www.sangu.eu a stránkách některých dalších vietnamsky mluvících bloggerů a lektorů. Někteří z nich učí češtinu také on-line. Kromě videí češtiny jsou dnes k dispozici i některá integrační dvoujazyčná videa, která seznamují migranty se základy práva, ekonomiky, kultury, historie, školského systému, zdravotnictví, výchovy, rodiny v ČR atd.

Pokud jde o informace o České republice (zákony, kultura, úřady, volný čas, školství, zaměstnávání, podnikání, sociální zabezpečení, integrace apod.), cizinci je dnes mohou nacházet na mnoha internetových stránkách v rámci různých neziskových organizací, center na podporu integrace cizinců. K integraci cizinců dnes výrazně přispívají také portály některých magistrátů (www.metropolevsech.eu) a městských částí. Ministerstvo vnitra České republiky ve spolupráci s neziskovými organizacemi vytvořilo například balíček

„Příští zastávka Česká republika“ a realizovalo projekt „Vítejte v ČR“, kde cizinci naleznou základní informace potřebné pro začátky v České republice (www.vitejtevcr.cz, www.mvcr.cz). Informace zde mohou početněji zastoupení cizinci v ČR často nalézt i ve svém rodném jazyce.

3.5 Výpůjčky slov a vybraná slova pro využití při výuce

Kocourek Jiří

3.5.1 Výpůjčky v češtině a ve vietnamštině

Pro studenty bývá poučné a také zábavné, když lektor uvede, „že jim ukáže, že mnoho slov z češtiny už znají“. Některá slova si zde pro představu a možné využití v hodině uvedeme. Studenty je možné nechat odhadnout významy následujících slov.

Příklady slov podobných v češtině i ve vietnamštině přejatých do vietnamštiny z jiných jazyků.

české slovo	vietnamské slovo
robot	rô bót
čaj	trà
anténa	ăn tên
krém	kem
auto	ô tô
vanilka	va ni
vesta	áo vét (vestông)

Příklady slov přejatých do vietnamštiny z češtiny (v ČR).

slova používaná ve vietnamštině	význam těchto slov
balkon	balkon
chleba	chleba
ahoj	ahoj, dobrý den
trvalý	povolení k trvalému pobytu
dlouho	povolení k dlouhodobému pobytu
rohlík	rohlík
houska	houska

Příklady slov přejatých z vietnamštiny do češtiny.

česká výslovnost – český termín	vytvořeno z vietnamského slova	význam
fó(-čko)	phở	<i>masový vývar s rýžovými plochými nudlemi</i>
bunča	bún chả	<i>grilované maso s rýžovými nudlemi</i>
baňmí	bánh mì	<i>vietnamská bageta</i>
ném	nem	<i>závitky</i>
nón	nón	<i>vietnamský tradiční konický klobouk</i>

3.5.2 Vietnamské názvy českých reálií či věcí

Vietnamsky	Doslovný význam	Překlad do češtiny
Tép	zkratka – počáteční písmeno	<i>Teplice</i>
Ca	zkratka – počáteční písmeno	<i>Karlovy Vary</i>
Ra cô	zkratka – počáteční písmeno	<i>Rakovník</i>
Quảng trường Con ngựa	Náměstí u koně ⁴³	<i>Václavské náměstí v Praze</i>
Quảng trường Con gà	Náměstí u kohouta ⁴⁴	<i>Staroměstské náměstí v Praze</i>
Cầu Tình	Most lásky ⁴⁵	<i>Karlův most</i>
Chợ Bò	Trh u krávy ⁴⁶	<i>Holešovická tržnice</i>

3.5.3 Slovníček užitečných vietnamských slov v ČR

bán pốt – prodávat v potravinách

Často od rána do večera, bez jediného dne volna v týdnu.

kinh doanh – podnikat

Toto slovo používají studenti i při svém představování, což druhé osobě mnoho nenapoví. Většinou ho studenti používají, když mají živnostenský list, nebo jím nahrazují slovo „pracovat“, „vydělávat si“.

43 Podle sochy koně v horní části Václavského náměstí.

44 Podle kohouta na staroměstském orloji.

45 Podle fotografujících se manželských párů. Dříve se užíval termín Cầu Sác-Lơ.

46 Podle sochy krávy před vchodem směrem od Vltavy.

giờ cao xu – gumový čas

Souvisí s tradičním venkovským pojetím času. V podstatě to znamená, že lidé, kteří nejsou zvyklí na profese, při nichž je nutné společné a časté setkávání, ve stanovený termín návštěvy na schůzku nepřijdou a začnou chodit 15 až 45 minut po stanoveném termínu.

bảo hiểm – pojištění

có việc đột xuất – neočekávaná povinnost, činnost

Toto spojení lektor může často zaslechnout, když studenti omlouvají svou nepřítomnost v hodině.

người Tây – Západaňan, Západaňák

Slovo označující někoho, o kom si Vietnamci myslí, že pochází ze Západu. Často je rozhovor o Vietnamcích a jiných kulturách způsobem „my“ a „Západaňané“.

Tôi không có thời gian. – Nemám čas.

Často používaná věta, velmi často tam, kde se zavede řeč na jiné než pracovní aktivity. Ve své podstatě omluva pro jiné aktivity, poznávání okolí, hlídání dětí, učení se češtiny.

Việt xù – Vietnamci žijící v České republice

123 zo – připitek

tiếng Séc – čeština

Cộng hoà Séc – Česká republika

Việt Nam – Vietnam

3.6 Závěr

Třetí kapitola pojednávala o tom, s čím se může lektor při svých hodinách setkat, popisovala některé výrazněji odlišné prvky komunikačního stylu, některé přístupy cílových skupin k učení se, různé způsoby učení se češtiny v ČR, různé využívané materiály a pro zajímavost některá vybraná slovíčka. Na některé situace může být lektor připraven nebo se zpětně může dočíst, čím byla určitá situace či jednání studentů zapříčiněno.

Lektor má možnost více se zamyslet nad úpravou metodiky výuky, aby efektivněji překonával překážky, které mu některé stereotypy učení kladou, nebo naopak tyto stereotypy využít ve svůj prospěch.

Lektoři, kteří by se chtěli inspirovat více, mohou prostudovat nabízené materiály, rozhodnout se, zda je také zahrnou do své výuky nebo je použijí jako přípravu.

Z této kapitoly také vyplývá, že k výuce studentů není třeba jen znalost češtiny a metody výuky češtiny pro cizince, ale také lidské, pedagogické a interkulturní dovednosti, které by lektorovi umožnily poradit si efektivně s výukou dospělých z odlišných kultur.

4. Srovnání češtiny a vietnamštiny

Kocourek Jiří, Pechová Eva, Vasiljev Ivo, Huková Petra

Následující text popisuje vietnamštinu a její vlastnosti, které mohou ovlivnit osvojování češtiny vietnamskými mluvčími. Každé téma je popsáno ze tří úhlů pohledu: 1. základní informace o rozdílech vietnamštiny a češtiny z pohledu Čechů, 2. problémy, které z těchto rozdílů vyplývají, 3. náměty a tipy pro lepší pochopení a pro snadnější učení se češtině.

4.1 Vietnamská a česká latinka

4.1.1 Informace

Vietnamština je vedle turečtiny, indonéštiny a filipínštiny (tagalog) jedním z mála asijských jazyků, které používají latinku. Latinka se ve Vietnamu užívala v omezeném okruhu křesťanských obcí už od 17. století, ale všeobecně se rozšířila až na začátku 20. století za francouzské koloniální nadvlády. Vietnamské národní hnutí ji zakrátko přijalo jako účinný nástroj ke zvyšování všeobecné vzdělanosti.

Čínské znaky, které v písemné komunikaci ve Vietnamu hrály rozhodující úlohu po dobu dvou tisíc let, dnes už Vietnamci až na výjimky neumějí číst. Dříve se ve Vietnamu při správě země, v dílech odborné literatury a v básnictví užívala psaná klasická čínština, podobně jako se v Evropě dlouho užívala latina. Asi od 11. století začali vietnamští básníci tvořit i v národním jazyce. Tato tvorba se až do 19. století zapisovala velmi složitým systémem písma tvořeného čínskými znaky a takzvanými jižními znaky, které byly od čínských znaků odvozené a vypadaly podobně, ale Číňané jim nerozuměli.

Přestože současné písmo češtiny i vietnamštiny vychází z latinky, některá písmena souhlásek a samohlásek se čtou odlišně.

Ve vietnamštině jsou i některá písmena navíc (đ), jsou zde jiná diakritická znaménka (ă, â, ê, ô, ư, ơ) a naopak některá písmena a diakritická znaménka oproti češtině chybějí (č, d', ě, f, j, ň, ř, š, ť, ů, w, ž).

Ve vietnamštině se nad či pod samohláskou píše znaménko označující tón, ve kterém se slabika vysloví. Různá diakritická znaménka označují různý tón a ten mění význam slova. Např. písmeno „a“ může mít následující diakritiku: a, á, à, â, ã, ạ. Podobně jako v češtině existuje větná intonace, která rozlišuje druhy vět či nálady (Tričko. – Tričko! – Tričko?), ve vietnamštině tón slova mění jeho význam. Kromě znamének, která značí tón, existují další znaménka, rozlišující druh samohlásky (zaokrouhlenost, uzavřenost, místo tvorby hlásky při výslovnosti): o, ô, ơ. Některá znaménka v kombinaci s písmenem označují délku: a, ă / ơ, â. Protože nad každou slabikou je nějaký tón, často píšeme dvě znaménka nad jedním písmenkem, například: ấ, ẩ, ỗ. Diakritická znaménka tedy v některých případech rozlišují délku, někdy druh hlásky a někdy tón. Oproti češtině se tedy ve vietnamštině používají navíc circumflex (stříška – â), oblouček (ă) a tzv. „fous“ (ư, ơ) jako znaménka určující hlásku.

Stejně jako v češtině (ch) se i ve vietnamštině některé souhlásky zapisují dvěma a více písmeny (ch, gi, gh, kh, nh, ph, ng, ngh, th, tr).

Oba jazyky mají dvojhlásky, které jsou označeny dvěma písmeny samohlásek – čeština ou, au, eu, vietnamština ie, uô, ươ, ia, ua, ươ.

4.1.2 Jak rozdíly v abecedě a její výslovnosti mohou vstoupit do procesu výuky

Studenti při čtení českých písmen aplikují zkušenost z vietnamštiny. Pro kompletní představu a možnost odhadu tohoto typu chyby uvádíme níže všechna vietnamská písmena s jejich přibližnou výslovností.⁴⁷

vietnamské písmeno	české písmeno s odpovídající výslovností	Přibližný popis čtení
A	Á	
Ă	A	
Â	---	anglický neurčitý člen
B	B	
C	K	
CH	Ť	
D	Z	
Đ	D	
E	E	
Ê	E	moravské uzavřené „e“
G	G	úžinové nedovřené g
Gh	G	úžinové nedovřené g
Gi	Z	
H	H	
I	I	
K	K	
Kh	Ch	
L	L	
M	M	
N	N	
Ng		ng s úžinovým nedovřeným g
Ngh		ng s úžinovým nedovřeným g
Nh	Ň	
O	O	
Ô	O	uzavřené o
Ơ		anglický neurčitý člen – vysloven dlouze
P	P	
Ph	F	
R	R	nebo z
S	S	nebo někdy š
T	T	

⁴⁷ V tabulce níže je uveden pouze zjednodušující přehled, který může být „první pomocí“ při čtení vietnamštiny. V reálu je výslovnost písmen samozřejmě variabilnější. Zájemce o odbornější popis výslovnosti vietnamských písmen odkazujeme na článek Slówik, O., Tůmová, M. Percepce vietnamské češtiny. *Nová čeština doma a ve světě*, 2016, 2, FF UK, s. 15–30.

Th	Th	t s přídechem h
Tr	Č	
U	U	
U'		vysloveno jako „u“, přičemž spodní zuby mají být před horními
V	V	
X	S	
Y	I	nebo polosouhláska j

České čárky nad samohláskami mají studenti někdy tendenci považovat za značku pro vietnamský stoupavý tón. Místo dlouhé samohlásky tedy vysloví stoupavý tón, čímž mohou z věty oznamovací vytvořit otázku typu ano/ne.

Délka samohlásky se ve vietnamštině vyjadřuje jiným písmenem nebo jinou skladbou písmen i diakritickým znaménkem, nikoli však, jako v češtině, čárkou. Délka se rozlišuje například u písmene „a“ takto: a – dlouhé (před některými souhláskami krátké), ă – krátké, nebo ɑ – dlouhé (před některými souhláskami krátké), â – krátké. Z toho důvodu studenti mohou zpočátku obtížně rozlišovat krátké a dlouhé samohlásky.

Koncové souhlásky -k, -p, -t mohou vést, zvláště u jednoslabičných českých slov, k automatickému psaní čárky nad předchozí samohláskou (jak již bylo řečeno, tato čárka ve vietnamštině označuje stoupavý tón). Takže například slovo „park“ budou mít tendenci číst jako „Park?“.

Pro studenty je náročné rozeznat intonaci českých vět.

Česká písmena a hlásky, které se ve vietnamštině nevyskytují, vyslovují studenti s velkými obtížemi a s chybami. Studentům proto můžeme pomoci následující tabulkou:

české písmeno	název písmene – spelling	vietnamské písmeno s přibližně stejnou výslovností	skupina písmen, která se vysloví podobně jako jedno české	příklad českého slova obsahujícího danou hlásku	příklad vietnamského slova obsahujícího danou hlásku	doplnit český příklad slova, které znáte
A a	á	A		a hoj	ă n	
Á á	dlouhé á		aa	á čko	đ ang	
B b	bé	B		b abička	b à	
C c	cé		tx	c itron		
Č č	čé		tr (miền Trung)	č íslo	t rong	
D d	dé	Đ		d en	đ ồng	
Ď đ	δέ		đch	đ ábel		
E e	é	E		E vropa	e m	
É é	dlouhé é		ee	é ra	đ en	
Ě ě	é s háčkem		ie	ob ě d	Việt Nam	
F f	ef	Ph		f ilm	ph im	

G g	gé	G		g uma	g ầu	
H h	há	H		h ost	h ôm	
CH ch	chá	Kh		ch leba	kh ong	
I i	měkké í	I		i nformace	tìn tức	
Í í	měkké dlou- hé í		ii	l ístek	v ì	
J j	jé			j ablko	y êu	
K k	ká	K, C		k áva	c à phê	
L l	el	L		l es	l ầu	
M m	em	M		m ěsto	m ẹ	
N n	en	N		n e	n ói	
Ň ň	eň	NH		n ic	nh óm	
O o	ó	O		o kolo	t ôi	
Ó ó	dlouhé ó		oo	ó da	n ón	
P p	pé	P		p aprika	P in	
Q q	kvé	Q		a qua	q uần	
R r	er		r miền trung	r ýma	Phan R ang	
Ř ř	eř		rs miền trung	ř ízek		
S s	es	S, X		s obota	s áp	
Š š	eš			š kola		
T t	té	T		t ričko	t ói	
Ť ť	ťé		ch	ť ukat	Ch è	
U u	ú	U		u mět	s ụt	
Ú ú	dlouhé ú s čárkou		uu	ú nor	b ún	
Ů ů	dlouhé ú s kroužkem		uu	ů m	b ún	
V v	vé	V		v íno	v à	
X x	iks		cx	l uxovat		
Y y	krátké tvrdé y / krátké ypsilon			y psilon	v ịt	
Ý ý	dlouhé tvrdé y / dlouhé ypsilon		ii	d ýně	m ỳ tôm	
Z z	zet	D		z ítřa	d ép	
Ž ž	žet			ž ába		

Výběr písmen/hlásek, jejichž výslovnost působí studentům největší obtíže.

české písmeno	název písmene – spelling	vietnamské písmeno s přibližně stejnou výslovností	skupina písmen, které se vysloví zhruba podobně jako jedno české	příklad českého slova obsahujícího danou hlásku	příklad vietnamského slova obsahujícího danou hlásku	doplnit český příklad slova, které znáte
C c	cé		tx	citron		
Ď ě	dě		đch	ďábel		
J j	jé			jablko	yêu	
Ř ř	eř		rs miền trung	řízek		
Š š	eš			škola		
X x	iks		cx	luxovat		
Ž ž	žet			žába		

Způsob výslovnosti některých hlásek a písmen ve vietnamštině může ztěžovat rozlišovací schopnost při výslovnosti některých písmen v češtině. Například písmena N a L se v některých vietnamských nářečích vyslovují stejně jako L.

Studenti kvůli původní výslovnosti ve vietnamštině rozlišují v češtině obtížně písmena S a Š, S a C, Č a Ě, B a P. Studentům může dělat problémy také rozeznávání znělých a neznělých souhlásek.

4.1.3 Náměty pro výuku

- upozornit na rozdíly ve výslovnosti vietnamské a české latinky. Nabízí se například napsat na tabuli slovo „Honda“, což je v ČR značka vozidla, ale studenti ji přečtou s největší pravděpodobností jako „Honza“ – můžeme tak i pomocí obrázků ukázat, že je potřeba dávat si pozor na výslovnost;
- důsledně trvat na správné výslovnosti hlásek v češtině;
- zdůraznit roli intonace v českém jazyce, zejména rozdíl mezi intonací u věty oznamovací a věty tázací typu ano/ne;
- procvičovat výslovnost krátkých a dlouhých samohlásek;
- trénovat výslovnost těžko vyslovitelných hlásek či těžko rozeznatelných dvojic hlásek;
- upozornit na souhlásky „s háčkem“ a procvičit je.

Metoda – příklady a tipy k procvičování výslovnosti:

- náslechem a opakováním po učiteli;
- logopedickým popisem výslovnosti;
- představením skupiny hlásek, jejíž výslovností se přiblížíme k výslovnosti jiné hlásky (ts – c), (tr – ř) apod.;
- zápisem písmen v rodném jazyce studentů, jejichž přečtení vyvolá cílové hlásky v češtině, například při trénování výslovnosti slova „práce“ (která se ve výslovnosti vietnamských studentů velmi často stane slovem „prase“), můžeme napomoci zápisem přes vietnamskou výslovnost „praaatse“ apod.;
- rozlišování podobných, obtížných hlásek nácvikem poslechu/výslovnosti dvojic slov (b/p, n/l, s/š, c/s, đ/t, r/ř, č/ť).

Stejně tak výuku výslovnosti intonace věty oznamovací a tázací můžeme realizovat několika způsoby, například:

- náslechem a opakováním po učiteli;
- zdůrazněným vyzpíváním a opakováním po učiteli;
- ukázkou na notové osnově;
- situačně, kdy dramaticky spojujeme znění věty se situací – otázka, oznámení;
- použitím příkladu z vietnamštiny: Co se stane, když jednu slabiku použijeme se stoupavým/klesavým tónem? Ve vietnamštině se změní význam slova, v češtině druh věty. Například vietnamské slovo „bán“ – prodávat (odpovídá konci otázky v češtině) se změní ve slovo „bàn“ – stůl (odpovídá konci oznamovací věty v češtině). Oproti tomu v češtině: Budeš v sobotu v práci. – Budeš v sobotu v práci? / Je to tvoje? – Je to tvoje. / Přijela Linh. – Přijela Linh?

Příklad:

V případě, že lektor studentům vysvětluje nějaký gramatický jev či výslovnost a neumí vietnamsky, může mu pomoci několik postupů. Uvedeme si jeden příklad z fonetiky. Jak může lektor postupovat, aby ulehčil a zefektivnil nácvik výslovnosti u těžko vyslovitelného písmene „c“?

- Může využít postupy logopedie, představit názorně, jak mají vypadat mluvidla, když se dané písmeno čte.
- Může studenty nechat vyslovovat nějaké české slovo, kde výsledkem shluku souhlásek vlastně spontánně vzniká hláska c, i když se zde jako písmeno neobjevuje. Například rychle vyslovit slovo „prát se“.
- Může nalézt v materiálech, jak se daná česká hláska zapíše vietnamsky písmeny, aby se přečtením dosáhlo podobného výsledku. V případě vietnamštiny to může být například skupina písmen „tx“, kterou když studenti přečtou „po vietnamsku“, mohou se přiblížit výslovnosti písmene „c“.

4.2 Výslovnost, intonace a skladba slabik, slov a vět

4.2.1 Informace

A. Základní slovní zásoba vietnamštiny se skládá z jednoslabičných slov. Víceslabičných slov je dnes ve vietnamštině již také mnoho, ale každá slabika se v nich vyslovuje zvlášť.

B. Slabika je ve vietnamštině složena z iniciál, samohlásek a finál. Uvádí se, že počet iniciál je vyšší než počet finál, z toho vyplývá, že při výslovnosti finál se stírají některé rozdíly a specifika výslovnosti – redukuje se počet souhlásek, které na konci slova existují.

C. Další významotvornou jednotkou jsou ve vietnamštině tóny. V některých případech záleží na finále méně, tu je možné si někdy domyslet podle tónu. Některé finály vyžadují přímo konkrétní tón, např. -c, -p, -t (odtud např. vyslovování koncové slabiky ve jménu Liberec s prudce stoupavým tónem nad poslední slabikou Li-be-rek?).

D. Ve vietnamštině neexistují ve výslovnosti souhláskové shluky (prst, krk), za souhláskou na počátku či uprostřed slova vždy nalézáme samohlásku.

E. Větná intonace ve vietnamštině je více méně pevně dána tím, jaká slova ve větě použijeme, nikoli pragmatickou funkcí (druhem věty či náladou sdělení), jako je tomu v češtině.

4.2.2 Důsledky

A. Sklon k vypouštění jiných koncových souhlásek než těch, které existují ve vietnamštině (např. rada místo radar).

B. Souhláskové shluky se redukuje na minimum souhlásek: tekstil (místo textil), bitro (místo bistro), restoran (místo restaurant), jogut (místo jogurt). Těžko vyslovitelné koncové souhlásky se mění na zvukově podobné souhlásky, jež jsou vlastní vietnamštině: Mercedet (místo Mercedes).

C. Výslovnost víceslabičných slov je pro vietnamské studenty velmi náročná. Náročné je zapamatovat si slovo, rozeznat jeho strukturu, začátek a konec a vyslovit ho se správným přízvukem.

D. Pro studenty je velmi těžké zachytit začátek a konec výpovědi, vět v souvětí, jednotlivých významových celků a slov.

E. Souhláskové skupiny v češtině mají studenti tendenci rozdělovat do několika slabik: krk – ko ro ko.

F. Studenti nedokážou tónem rozlišit otázku a oznamovací větu.

4.2.3 Náměty pro výuku

K výuce doporučujeme mimo jiné následující:

- vytrvale a důsledně procvičovat výslovnost po celou dobu trvání kurzu;
- upozornit na dvojice slov s odlišnou iniciálou či finálou či jinou délkou stejné samohlásky, s jiným „i“ nebo „y“ apod. (bílý – byli, práva – pravá, bez – pes, být – byl);
- upozornit studenty na strukturu českého slova např. pomocí odvozování: základní určení místa: uprostřed – střed – středa – prostřední den v týdnu, neděle – ne dělej atd.;
- cvičit klesání hlasem po jednotlivých významových celcích, větách v souvětí, celých větách;
- zpočátku důsledně trvat na tom, aby studenti četli všechna písmena ve slově, a to i za cenu toho, že mění jejich znělost, takže například slovo „hlad“ přečtou jako „hlat“ nikoli jako neznělé „hlat“ (je to proto, aby si ústa navykla realizovat daný tvar), teprve poté se může výslovnost opět přirozeně zjednodušit na neznělé souhlásky;
- procvičovat přízvuk slov a vět;
- nejprve se snažit hovořit v určitých větných vzorcích, aby studenti mohli vnímat rytmus vět, aby se naučili určitou pravidelnost, která je v jejich jazyce vlastní, například relativně dlouho procvičovat vzorce otázek a odpovědí: Kdo je to?, Co je to?, Kde je to? Kde je auto? Co je nalevo?; vietnamština je jazyk, kde změna pořadí slova ve větě znamená změnu jeho slovního druhu a významu, proto je studentům pro snadnější orientaci vhodné říci, že tázací slova stojí na počátku věty a že odpovídat začínáme posledním slovem otázky – zpočátku tím snadněji dosáhneme toho, že studenti nebudou uplatňovat pořádek slov z vietnamštiny v češtině;
- zpočátku „přehánět“ výslovnost znělých/neznelých, koncových i všech dalších souhlásek ve slově;
- trvat na pomalé a zřetelné (až přehnané) výslovnosti každé slabiky a na odmlce po vyslovení každého slova.

4.3 Základní slovní zásoba vietnamštiny, rozeznávání slov ve větě, pozice slov ve větě

4.3.1 Informace

A. Ve Vietnamu byla dobře známa čínská literární tvorba. Staletý vliv čínské vysoké kultury a čínského jazyka slovní zásobu vietnamštiny nesmírně obohatil a vyčistil. Vietnamština patří k jazykům se širokou slovní zásobou, vyjadřující ve všech oblastech množství jemných významových rozdílů.

B. Pro cizince zní vietnamština při poslechu zcela odlišně od ostatních jazyků. Svou stavbou se vietnamština podobá čínštině asi tak jako čeština latině, ale pro čínské i jiné mluvčí dálněvýchodních jazyků je nesrozumitelná.

C. Ve vietnamštině je méně mezinárodních slov, a pokud tam taková slova jsou (například chemické názvosloví, technické termíny, termíny v gastronomii, mezinárodní latinská slova), jsou graficky i foneticky často pozměněna k nepoznání. I moderní termíny se totiž většinou buď přejímají z čínštiny, nebo se tvoří odvozováním nebo skládáním slov. Výjimkou jsou slova přejatá z francouzštiny, angličtiny, nepřímo i z češtiny (kem/krém, patě/paštika, róbót/robot aj.) a terminologie v oblasti informačních technologií. Např. výraz „e-mail“ je běžnější než vietnamský výraz „thư điện tử“ (elektronický dopis).

D. Jak již bylo zmíněno výše, tón použitých slov určuje větnou intonaci.

E. K fonetickým rozdílům přistupují rozdíly v rozsahu lexikálního významu některých slov. Například sloveso „đi“ v případě, že stojí ve větě za podmětem, znamená nejen „jít“ (jdu a všechny ostatní tvary sloves jít a chodit), ale také „jet“ (jedu a všechny ostatní tvary sloves jet a jezdit). Může být také rozkazovacím elementem, když stojí na konci věty, nebo signálem změny stavu, když stojí za slovesem. Význam slova je dán především jeho pozicí ve větě.

F. Některá tázací zájmena se ve vietnamštině používají na konci věty.

G. Jazyk Vietnamců v ČR a ve Vietnamu, i v jednotlivých částech Vietnamu, se může výrazně lišit používáním určitých slov s různými významy. Je to dáno existencí několika nářečí, zachovalou archaickou formou jazyka v některých oblastech a také tím, že do ČR přicházejí z Vietnamu i příslušníci některých národností, pro které vietnamština není rodný jazyk, takže mnoha výrazům rozumějí jinak než samotní Vietnamci.

4.3.2 Důsledky

A. Studenti těžko rozlišují slabiky v rámci jednoho slova. Mají tendenci slova zkracovat, přeskakovat výslovnost některých písmen či celých slov apod.

B. Studenti přenášejí pořádek slov z vietnamštiny do češtiny. Například ve vietnamštině na rozdíl od češtiny stojí přídavné jméno za podstatným, na základě toho studenti zkracují delší české názvy obcí na první slovo, protože mají za to, že jsou to podstatná jména. Z Českých Budějovic se tak stanou „české“ (mohou to být i Velenice, Brod, Třebová apod.). Studenti důsledně používají zájmeno před slovesem či tázací zájmeno na konci věty: „Ty jdeš kam?“

C. Při doslovném překladu konkrétních slov je velmi pravděpodobné, že si Vietnamec a Čech představí zcela jiné situace. Platí to například u slovíček: slušné chování, procházet se, jít na návštěvu, slavit, trávit volný čas, platit, ano, ne, zdravý apod. Zejména zpočátku může doslovný překlad způsobit mnoho nedorozumění.

D. Slova sice ve vietnamštině existují, ale nejsou velkou částí populace užívána, například slova týkající se bankovníctví, legislativy, jazykovědy. Když použijeme určité termíny a spoléháme se na to, že si je studenti najdou ve slovníku, vystavujeme se riziku, že jim obsahově stejně neporozumějí.

E. Velká část studentů také vůbec nezná odborné lingvistické termíny, jako jsou sloveso, infinitiv, koncovka, souhláska apod.

4.3.3 Náměty

A. Procvičovat nejprve důsledně výslovnost jednotlivých hlásek na jednoslabičných slovech češtiny. Při počátečním procvičování výslovnosti na jednoslabičných slovech (např. dům, kůl, pán) učít studenty nejprve hláskovat (d, ů, m – k, ů, l – p, á, n). Teprve později procvičovat výslovnost celých slov a po několika měsících vysvětlit, že se některá písmena čtou na jiných pozicích jinak.

B. Používat obrazovou a slovníkovou podporu ve vietnamštině, navzdory tomu, že slovníkové překlady stejně jako interkulturní rozdíly v chápání obrázků mohou být zavádějící.

C. Slovíčka vysvětlovat situačně, v konkrétním kontextu. Důsledně ověřovat, zda studenti používají dané slovo ve správné situaci.

D. Odborná slovíčka a relativně nové termíny vysvětlovat opisem (jinak než překladem), teprve poté použít překlad.

E. Vytleskávat a vyťukávat rytmy slov a vět, čímž se zároveň trénuje i schopnost studentů slova a věty si zapamatovat. Nechat studenty odhadovat počet písmen a slabik slyšených slov.

F. Procvičovat slovní zásobu psaním diktátů, přepisováním, hláskováním.

G. Vysvětlovat a zavádět lingvistické termíny, jako by se je studenti učili poprvé, aby chápali, co znamenají, a rozuměli i výkladu lektora, když je používá.

4.4 Morfologie a gramatické kategorie

4.4.1 Informace

A. Ve vietnamštině neexistuje ohýbání slov, předpony, přípony, kořen slova, změna kořene slova apod. Slovní druh daného slova je většinou určován přesnou pozicí daného slova ve větě.

Ve vietnamštině můžeme v zásadě rozlišovat následující slovní druhy:

- podstatná jména (podmět stojí vždy před slovesem, předmět za ním);
- klasifikátory – slova, která určují charakter podstatného jména a jeho počítatelnost;
- přídavná jména (pokud stojí za podstatným jménem), ale také příslovce (pokud stojí před přídavným jménem či za slovesem);
- zájmena, která jsou však spíše tvořena podstatnými jmény, ze kterých se zájmena stala. Na rozdíl od češtiny se zájmena musejí důsledně používat a nesmějí se vynechávat (studenti proto mají tendenci používat zájmena v češtině k vyjádření subjektu a opomíjet časování sloves);
- číslovky;
- slovesa;
- gramatické elementy (určují konkrétním způsobem vztah, identitu a mnoho dalších gramatických kategorií, jako je rod, číslo apod.);
- částice – slova doplňující či vyjadřující atmosféru věty apod.;
- citoslovce.

B. Mluvnický rod ve vietnamštině neexistuje.

C. Kategorie jako číslo, osoba, čas, dokonavost a vid vietnamština vyjadřuje někdy slovosledem, někdy speciálními elementy, nikoli ohýbáním slov. Vietnamština se řídí principem – co už je vyjádřeno nějakým slovem, se žádným tvarem neopakuje. Například, proč je třeba užít tvar množného čísla u slova „kočka“, když je zřejmé, že pokud se mluví o dvou kočkách, nejde o jednu jedinou kočku. A je-li použito slovo „včera“, je vyjádřeno, že se jedná o minulost. Ostatně i česky se dá říci: Včera jdu naší ulicí a ...

D. Slova ve vietnamštině se neskloňují, nečasují a ani jinak neproměňují. Jejich tvar je stále stejný, a podle tvaru slova tedy není možné poznat, zda jde o podstatné jméno, přídavné jméno, nebo sloveso. Gramatické významy se vyjadřují ve větě buď jako v angličtině poměrně pevným slovosledem (podmět – přísudek – přímý předmět), nebo užitím pomocných slov či částic – zvláštních slabik bez významu, ale s gramatickou funkcí. Tak sloveso „cho“ („dát“, ale podle větného kontextu i „dávám, dáváš, dává, dáváme, dáváte, dávají, dával jsem ... dávali, dal jsem ... dali, dám, dal bych, dej, dejte...“) se ve spojení s jiným slovesem používá k vyjádření významu dativu (3. pádu). Například spojení slov poslat – dát – on přeložíme jako poslat jemu (nebo podle kontextu poslal jsem mu, pošle mu apod.).

4.4.2 Důsledky

A. Studenti neznají žádné české gramatické kategorie. Nechápu jejich funkci a nevědí, jak převádět jednotlivé jevy z vietnamštiny do češtiny. Určitý způsob snadného přechodu od českých k vietnamským kategoriím uvádíme v další kapitole.

B. Studenti zpočátku překládají doslovně a dodržují pořádek slov ve vietnamštině, takže můžeme při hodině zaslechnout například věty: Ty zdravý? (Jak se máte?), Teď ty kde? (Kde teď jsi?).

C. Studenti se zpočátku občas snaží vytvořit nějaké pravidlo, proč se některé předměty označují jako „ženy“ a některé jako „muži“.

4.4.3 Náměty

A. Morfologie je pro studenty skutečně velmi náročná. Když tedy při výuce začínáme s prvním morfologickým jevem, je důležité dobře si stanovit výchozí situaci. Studenti se možná naučí koncovky nazpaměť, ale pokud nebudou rozumět jejich funkci, bude jejich možnost používat gramatický jev samostatně omezená. Velmi snadná cesta je začít s vysvětlením daného jevu ve vietnamštině, např. jak se vyskytuje rod ve vietnamštině, a pak přejít k češtině. Nebo lektor ukáže gramatický jev na nějakém funkčním kontextu. Jestliže studenti pochopí základní principy morfologie u jednoho jevu, je to pro ně základ pro další práci s českým jazykem.

Z praxe se jeví jako velmi důležité dát si záležet minimálně na vysvětlení následujících jevů:

- základní otázky a vzory reakcí na ně;
- základní modelové otázky a vzory odpovědí;
- základní osobní zájmena v češtině;
- hláskování a jeho smysl;
- časování slovesa „být“;
- tykání a vykání;
- časování jedné ze tří slovesných skupin (-at, -ovat, -et/it/ět);
- některá pravidla syntaxe (tázací zájmeno na počátku otázky, slabika „se“ a „si“ na druhé pozici ve větě, první sloveso ve větě časovat a druhé ponechat v infinitivu);
- tři různé koncovky podstatných jmen ve spojení s číslovkami (1, 2–4, 5 a více);
- časování skupiny sloves se změnou od infinitivu k první osobě;
- první a jeden jiný pád;
- používání slov „už, ještě ne, už ne, ještě“ a otázky „Už?“;
- budoucí čas pohybových sloves „jít“ a „jet“;
- budoucí čas nedokonavých sloves;
- dokonavost a nedokonavost;
- budoucí čas dokonavých sloves;
- předpony ni- a ně-;
- minulý čas.

B. Je dobré prakticky poukazovat na funkci jednotlivých morfémů. Můžeme postupovat od konkrétní situace – lokativ je ve spojení s předložkami „v“ a „na“, když mluvíme o pozici, genitiv vyjadřuje příslušnost či vlastnictví apod. Pád si studenti mohou zapamatovat například podle toho, s jakou situací je spojen (pozice, příslušnost), nebo podle předložky, podle pádové otázky nebo podle toho, jaké spojení ve vietnamštině do daného pádu v češtině převádíme.

C. Pád, číslo, čas, způsob, stupeň jsou ve vietnamštině vyjadřovány zcela jinak než v češtině, a to pomocí elementů, zvláštních slabik či pořadím slova ve větě. Proto je u pádů vždy dobré uvádět, jak se v češtině pád pozná, v jaké situaci je užíván a co z vietnamštiny se do daného pádu překládá.

4.5 Oslovování, jméno a příjmení

4.5.1 Informace

A. Ve vietnamštině existují osobní zájmena stejně jako v češtině: *tôi* – „já“, *anh/chị* – „ty“, *anh ấy* – „on“, *chúng ta* – „my“, *các anh, các chị* – „vy“, *họ* – „oni“. Tato zájmena se však používají například v takové situaci, kdy společně hovoří lidé, kteří si nejsou blízcí, když probíhá formální rozhovor nebo když se komunikační partneri nemají příliš rádi.

B. Studenti velmi často neznají tykání a vykání. Doporučujeme nezjednodušovat popis vykání a tykání na výklad, že vykání je slušné. Tykání je totiž také velmi slušné, použijeme-li ho ve vhodnou chvíli. Doporučujeme dát přednost výkladu: tykání – familiarita, vykání – formálnost.

C. Ve vietnamštině existuje mnoho způsobů, jak vyjádřit „já“ – podle toho, v jaké situaci a s kým hovoříme, zda se svým dědečkem, šéfem, přítelem či manželkou aj. Čeština vyjadřuje úctu, věk a vztah k lidem jinými prostředky než používáním zájmen (například modálními slovesy, slovní zásobou, intonací).

Pojmenování příbuzenských pozic (starší bratr, teta, vnuk) se používají také jako osobní zájmena. Konkrétní pojmenování se volí podle toho, v jakém postavení jsou zúčastnění vůči sobě z hlediska věku, pohlaví, vztahu, pozice apod. Když ve vietnamštině člověk řekne větu: „Jdu do kina.“, musí použít zájmeno „já“, které se ovšem mění podle toho, komu právě danou větu řekne. Jednou se tedy mluvčí označí například jako „em“, pokud bude hovořit s někým starším, jednou zase jako „anh“, bude-li hovořit se svým mladším bratrem. Bude-li naopak student hovořit s mluvčím, použije slovo „ty“, které ve vietnamštině bude znít zcela stejně jako slovo „já“. V jedné komunikační situaci (pokud se spolu nebaví zcela neznámí lidé nebo ve zcela formálním vztahu) je tedy sebeoznačení mluvčího „já“ stejné, jako když student označuje zpětně mluvčího „ty“. Mluvčí (v češtině „já“) a student (v češtině „ty“) se vyjádří jedním a týmž slovem. Jedno slovo ve vietnamštině tedy může znamenat současně „já“ i „ty“.

Zájmena označují míru blízkosti komunikačních partnerů a společenskou hierarchii.

Totéž slovo může ve vietnamštině označovat první, druhou nebo třetí osobu. Tato slova se užívají ve všech pozicích ve větě, kde by bylo v češtině užito osobní zájmeno. Na rozdíl od češtiny jsou tato slova užívána také při oslovení. Například slovo *anh* „starší bratr“ může znamenat „já“, je-li užito mluvčím o sobě samém. Užije-li je o osobě, s níž právě mluví, bude překlad do češtiny podle okolností a zvyklostí „ty“ nebo „vy“. Protože vietnamská společnost klade velký důraz na společenské postavení, které se

odvozuje od věku, generační příslušnosti, vztahu k hlavě rodiny, pozice ve společnosti a intenzity vztahu, existuje ve vietnamštině daleko větší počet slov označujících příbuzenské vztahy než v češtině.

D. Vedle „staršího bratra“ (anh) a „starší sestry“ (chi) sem patří slovo označující jak „mladšího bratra“, tak „mladší sestru“ (em), dále slova pro „otce“ (cha nebo bó), „matku“ (mẹ nebo má), „dědečka“ (ông), „babičku“ (bà) a konečně „staršího bratra otce nebo matky“ (bác), „mladšího bratra otce“ (chú), „mladšího bratra matky“ (cậu), „starší nebo mladší sestry otce“ (cô), „starší nebo mladší sestry matky“ (di, vyslov zi) – což jsou v češtině prostě strýcové a tety. Mohli bychom jmenovat mnoho dalších zájmen.

Pokud jde o komunikaci žáků, studentů kurzů ve třídě s učitelem, nejčastěji se používá slovo „em“ pro studenty a slovo „thầy“ – „mistr“ pro učitele. Velký rozdíl mezi vietnamskou a českou mluvou (a tedy vietnamskou a českou společností) spočívá v tom, že většina těchto slov, označujících příbuzenské vztahy, se přeneseně používá i u ostatních, tedy nepřibuzných lidí, kteří odpovídají dané kategorii. Lidé kolem se tak ve Vietnamu dělí na samé „strýčky“ a „tety“ (při výběru správného oslovení „strýčka“ nebo „tety“ je přitom třeba dávat pozor na jejich věk – je porovnáván s věkem vlastních rodičů), „starší bratry“ a „starší sestry“ apod. To vše patří ke zdvořilé konverzaci mimo formální, úřední styk. Zdvořilost se také vyjadřuje tak, že se zájmena musejí používat důsledně v každé větě, nemají se vynechávat.

Když se tedy studenti zeptají někoho (lektora) na věk, neměli bychom to zpočátku vnímat jako neslušné, studenti se pouze snaží nalézt správnou volbu zájmena, aby nás mohl oslovit podle pravidel slušného chování.

D. V úředním styku se používají slova „dědeček“ a „babička“ ve významu „pan (Novák)“ nebo „paní (Nováková)“, a to někdy i pro mladé dospělé. Původní význam těchto slov se při takovém užití nepociťuje.

Vzhledem k tomu, že se tato slova užívají nejen při oslovení, ale i v podmětu, v přímém a nepřímém předmětu, při přivlastňování a v přívlastku, vyskytují se v hovorové řeči prakticky v každé větě.

Jestliže vám to vše připadá komplikované, možná vám bude zadostiučiněním, že komplikované je to leckdy i pro rodilé vietnamské mluvčí, kteří se nejednou musejí pečlivě rozhodovat, jak se vzájemně přijatelným způsobem oslovit.

E. K vietnamské zdvořilosti patří také to, že společenské a věkové postavení partnera se v rozhovoru povyšuje a vlastní „já“ se понižuje.

F. Vietnamské jméno se v současnosti skládá většinou ze dvou až čtyř slabik. Vyjděme z častého tříslabičného modelu. V tomto modelu je slovo na první pozici příjmení (họ). Ve Vietnamu se nejčastěji vyskytují následující příjmení: Nguyen, Tran, Le, Vu, Ngo, Do, Hoang, Dao, Dang, Duong, Dinh, Phu, Nhu, Hua, Cung, Hoa, Kim, Manh (např. první tři z nich jsou příjmení, která dříve patřila dynastiím panujícím ve Vietnamu). Na druhé pozici ve jméně je slovo (chữ lót, chữ đệm), podle kterého lze někdy určit pohlaví osoby. Pro označení ženy se používá především slabika Thị a u mužů Văn. Jiná slova na druhém místě nemusejí určovat pohlaví osoby vždy jednoznačně. Na posledním třetím (nebo třetím a čtvrtém) místě stojí vlastní jméno (tên riêng), které se opět často liší podle pohlaví. Ženy bývají pojmenovávány názvy květin či něčeho krásného (Cúc [chryzantéma], Loan [fénix], Lieu [vrba], Suong [rosa], Hoa [květina], Lan [orchidej], Tuyet [bělost, sníh], Nguyet [luna], Anh [paprsek], Xuan [jaro] atp.). Muži se často nazývají podle různých lidských ctností a hrdinských vlastností (Duc [ctnost, čest], Khiem [skromný], Thu [podzim], Tot [dobrý], Tuan [člověk se zvláštními schopnostmi, hrdina], Hung [hrdina], Dung [statečný], Cuong [silný], Minh [jasný, bystrý],

Tue [prozřetelnost] atp.). Člověk je osloven tímto posledním slovem nebo dvěma posledními, pokud se předposlední slabika významem či foneticky pojí k poslední slabice.

G. Pokud se ve jméně vyskytuje čtvrtá slabika, stojí na předposlední pozici. Lidé, kteří ještě znají význam svého jména, se rádi možná pochlubí tím, že se jmenují „orchidej“, „luna“ a podobně. Příklady celých jmen: Tran Van Quy, Do Giang Huong, Nguyen Thi Hanh Nguyen. Mnoho vlastních jmen patří do sinovietnamské slovní zásoby, takže ani znalost vietnamštiny nezaručuje porozumění všem významům vietnamských jmen. (Např. jak Giang z již zmíněného jména, tak Song z běžné slovní zásoby znamenají „řeka“.) Vzhledem k tomu, že sinovietnamština se užívala spíše mezi vyššími společenskými a vzdělanějšími vrstvami, obyčejní lidé či dnešní mládež již nemusejí významy svých jmen vůbec znát (stejně jako mnoho Čechů nezná význam svého křestního jména).

H. Vietnamské děti u nás někdy dostávají kromě úředního jména česká jména, často na základě fonetické podobnosti se jménem vietnamským. Chlapec Anh je tak třeba pojmenován Adam, Hung zase Honza apod. Vietnamští rodiče někdy dávají svým dětem česká jména proto, že mají dojem, že čeští kamarádi jejich dětí se vietnamské jméno nikdy nenaučí pořádně vyslovovat, nebo aby děti více zapadly do sociální skupiny nebo se jim prostě dané jméno líbí nebo ho děti dostaly od českých „chův“. Často jsou však pro Čechy vietnamská jména snadno vyslovitelná, navíc i složitější výslovnost si můžeme osvojit. Platí zde tedy obecné pravidlo, že je dobré se na způsobu oslovení v hodině společně dohodnout.

I. V prostředí rodinného soukromí mnohdy rodiče oslovují své děti také „dětským“ jménem, které je pozůstatkem vietnamských tradic. Student Cao Dinh Duc se tak může v České republice nazývat česky Dan a rodiče mu doma mohou říkat třeba Bi nebo Meo apod. Formálně ho budeme oslovovat pane Duc.

J. Dále se často používá odkaz na osobu podle jejího manžela či manželky. Například paní Lan od pana Hoa by se oslovila Lan Hoa – druhé pořadí podstatného jména může vyjadřovat přivlastňovací vztah.

J. Navíc se ještě používají přezdívky dětí i dospělých: Tlust'och, Medvěd apod.

K. Pokud mluvčí použije nějaké zájmeno, vyplácí se vždy si vysvětlit, o koho se jedná, protože například slovo „anh“ může dále znamenat bratrance, jakéhokoli dalšího muže, švagra, manžela, anglický apod. Mluvčí s nedostatečnou znalostí češtiny ho ale přeloží například vždy jako „bratr“. Potom ale obě dvě strany nevědí, o kom hovoří.

L. V praxi se může stát, že student – například při registraci – uvede své jiné jméno a příjmení. Tato skutečnost může být dána také tím, že člověk do rodného listu nahlásil jinou skladbu příjmení a jména a od té doby ho rodina již pojmenovala jinak. Někdo tedy může uvádět, že se jmenuje Nguyen Thi Thuy Thanh a za týden uvede jen Nguyen Thuy Thanh nebo Nguyen Thi Thanh apod. Když tedy chceme znát oficiální jméno, je nejlepší podívat se do pasu. Tam také snadno díky mezinárodnímu kódu vyčteme, jaké slovo je považováno za příjmení – od jména je odděleno dvěma nerovničky.

4.5.2 Důsledky

- A. Studenti zpočátku špatně používají česká zájmena (a na základě toho i gramatické osoby, které neznají).
- B. Nevědí, jak Čechy oslovit, a učitel neví, jak oslovit studenty.
- C. Neumějí vykat a tykat a nevědí, v jakých situacích se používá vykání a tykání.
- D. Často neumějí vysvětlit, jak je druzí mají oslovovat.

4.5.3 Náměty

A. Je velmi důležité vysvětlit na konkrétních situacích, kdy se v češtině používá „ty“ a kdy „vy“ pro oslovení osoby podle toho, s kým hovoříme: ty – rodina, blízký vztah, někdo o hodně mladší, vy – formální styk a vyjádření úcty.

B. Upozornit na to, že slyší-li studenti v češtině osobní jméno, většinou to znamená, že se mluví o někom, kdo není účastníkem rozhovoru, například: „Petr šel do kina.“, „Hanka a Michal jeli autem.“ Nemožnou tedy použít tvar slovesa v první a druhé osobě, ale osobu třetí.

C. Vysvětlit studentům, jak by je měli Češi správně slušně oslovovat – tedy oslovení pan a paní, slečna apod. + poslední slabika (dvě) ze jména, a to i u vážených osob ve vyšších pozicích. Příjmení (první slabika) nemá takovou rozlišovací schopnost, neboť je jich pouze omezený počet.

D. Vysvětlit, kde u Čechů hledat jméno a kde příjmení.

E. Poukázat na to, jak se efektivně představit na úřadě, aby z toho nevznikaly potíže. Říci celé jméno a příjmení, ukázat pas a kód v pasu, říci, co je jméno a co příjmení, použít zápis příjmení velkým písmem a jména malým.

F. Oslovovat při výuce studenty a učit studenty oslovovat učitele.

G. Zabývat se tím, jaké jméno má jaký význam, a to i v češtině. Můžeme například vysvětlit původ jmen a příjmení v češtině a jejich významy atd.

4.6 Myšlení a konverzační vzorce

4.6.1 Informace

A. Slovní zásoba a gramatika představují způsob uvažování v jazyce. Málokdy si uvědomujeme, že z důvodů odlišnosti dvou kulturních prostředí mohou vznikat velké problémy i při překladu zdánlivě jednoduchých, základních slov, jako např. jídlo, bratr, škola, matka, zaměstnání, manželka. V každé kultuře znají slovo matka, ale každý si pod tímto pojmem ze své subjektivní zkušenosti představí zcela jinou roli matky, zcela jiné zkušenosti, přístup k výchově atd. Proto je termín „matka“ snadno přeložitelný podle slovníku, ale těžko přeložitelný s ohledem na kulturní zkušenost lidí. Manželka v jiném jazyce může znamenat „manželka na oddacím listu“ nebo „žena, se kterou dotyčný žije bez oddacího listu“.

B. Vietnamci používají v určitých situacích zcela jiné věty než Češi a tyto věty nelze překládat doslovně. A to nejen proto, že doslovný překlad znamená zcela něco jiného, ale také proto, že daný obsah může být proti pravidlům či na hranici zdvořilosti. Například v situaci, když se dva lidé setkají a zdraví se, mohou zaznít věty:

„Dobrý den, jste zdravý?“

„Kolik je vám let?“

„Máte už manžela?“

„Kolik měsíčně berete?“

Jsou to jen doslova přeložené věty z běžné vietnamské konverzace při seznamování. Uvedené fráze tak mohou mít na českého mluvčího dost negativní účinek, tedy i na celý komunikační vztah.

C. Jako se liší způsob chápání pojmů a situací, liší se i pojetí hodnot, které vychází z určitého zázemí. Co to znamená „dělat něco dobře“? Někdo by řekl: „profesionálně“, někdo ale zase „tak, aby si hodně vydělal“. Co znamená „být slušný“? Zeptat se na věk při prvním setkání, nebo se zeptat, zda je něco nového? Co znamená „být úspěšný ve studiu“? Složit zkoušku A1, nebo se naučit mluvit česky? Proto je vždy v komunikaci důležité aktivně studentům naslouchat, snažit se citlivě identifikovat možná nedorozumění a neustále si ověřovat, zda a jak studenti lektorovi rozumějí.

4.6.2 Důsledky

A. Může se stát, že učitel lidí odlišné kultury vůbec neví, co si studenti myslí, jestli mu rozumějí.

B. I přes velkou snahu může docházet k nedorozumění.

C. Učitel si často může myslet, že se chová, jak jen nejlépe může, ale jeho upřímná snaha kvůli odlišnosti chápání situace nemusí být příslušníky jiných kultur oceněna.

4.6.3 Náměty pro výuku

K výuce doporučujeme mimo jiné následující:

- připravit se na základě interkulturních poznatků na danou skupinu a jazyk;
- co nejvíce ověřovat způsob a výsledky učení studentů, jejich znalosti a dovednosti, motivaci;
- obrazněji a situačně vysvětlovat významy slov, názorně je nechat studenty zažívat při hodině;
- vysvětlovat kulturní kontexty, proč se používá toto či jiné slovo, věta v té které situaci;
- otevřeně pracovat s tématem hodnot, verbalizovat ho, neočekávat příliš vřelé přijetí hodnot, o kterých nevíme, zda je daná kultura nebo člověk také uznává, či nikoli;
- v některých situacích využít konzultace s odborníkem nebo jeho asistenci, intervenci.

4.7 Užitečná slova a fráze pro výuku

<i>Dobrý den.</i>	<i>Xin chào.</i>
<i>Na shledanou.</i>	<i>Tạm biệt.</i>
<i>Prosím.</i>	<i>Mời, làm ơn.</i>
<i>Děkuji.</i>	<i>Cảm ơn.</i>
<i>Promiňte.</i>	<i>Xin lỗi.</i>
<i>To nic.</i>	<i>Không sao.</i>
<i>Pomoc!</i>	<i>Giúp đỡ, cứu!</i>
<i>Lékař, doktor.</i>	<i>Bác sĩ</i>
<i>Vodu!</i>	<i>Cho tôi nước!</i>

<i>Opakujte, prosím.</i>	<i>Xin hãy nhắc lại.</i>
<i>Čtěte.</i>	<i>Xin hãy đọc.</i>
<i>Pište.</i>	<i>Xin hãy viết.</i>
<i>Poslouchejte.</i>	<i>Xin hãy nghe.</i>
<i>Přeložte.</i>	<i>Xin hãy dịch.</i>
<i>Nevím.</i>	<i>Tôi không biết.</i>
<i>Promiňte, nerozumím.</i>	<i>Xin lỗi, tôi không hiểu.</i>

<i>Můžete to, prosím, opakovat pomalu?</i>	<i>Làm ơn, bạn có thể nói lại và chậm hơn được không ạ?</i>
<i>Mám otázku.</i>	<i>Tôi có câu hỏi.</i>
<i>Mluvte pomalu, prosím.</i>	<i>Xin hãy nói chậm.</i>
<i>Mluvte nahlas, prosím.</i>	<i>Xin hãy nói to.</i>
<i>Co to znamená?</i>	<i>Cái này nghĩa là gì?</i>
<i>Co znamená ...?</i>	<i>... nghĩa là gì?</i>

Strana 4 cvičení 11 *Trang 4 bài tập 11*

<i>Čeština / český jazyk</i>	<i>Tiếng Séc</i>
<i>Mluvíte vietnamsky?</i>	<i>Anh/chị nói bằng tiếng Việt không?</i>
<i>Mluvím česky.</i>	<i>Tôi nói bằng tiếng Séc.</i>
<i>Nemluvím česky dobře.</i>	<i>Tôi không nói được tiếng Séc tốt.</i>
<i>Učím se česky.</i>	<i>Tôi đang học tiếng Séc.</i>
<i>Chodím na kurz češtiny.</i>	<i>Tôi đi học lớp tiếng Séc.</i>

4.8 Závěr

V této kapitole popisujeme, jak se důsledky odlišnosti jazyka mohou projevit ve výuce, jaké techniky mohou výuku zefektivnit. Ze zkušenosti můžeme potvrdit, že doba potřebná k tomu, aby se student naučil na zkoušku A1, se může pohybovat od měsíce a půl až do dvou let v závislosti na talentu studenta, míře souhry lektora a studenta a době vyučování. Konkrétní doporučení byla uvedena výše.

Souhrnem snad můžeme doporučit věnovat se důsledně a dlouho všem stránkám fonetiky, strukturálním chybám způsobeným převodem vietnamštiny do češtiny, ověřování významů a vzájemného porozumění při hodině a důkladnému porozumění pojmů, které lektor používá, situací, které lektor nastolí.

5. Zkouška z českého jazyka pro trvalý pobyt cizinců na úrovni A1 a migranti z Vietnamu

Kocourek Jiří, Huková Petra

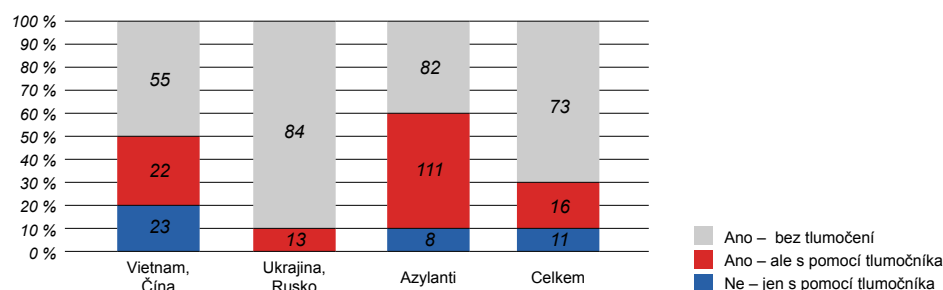
5.1 Potenciál úspěšnosti při konání zkoušky před jejím uzákoněním

Dlouhodobě se úspěšnost vietnamských uchazečů u zkoušky pro trvalý pobyt podle metodiky výpočtu úřadů pohybuje mezi 30% a 40% úspěšností⁴⁸, což je úředními místy interpretováno s určitým znepokojením.

V oblasti jazykového vzdělávání cizinců bylo realizováno několik výzkumů. Jedním z důležitých se stal výzkum realizovaný konsorciem organizací Ivan Gabal analysis and consulting a Mgr. Jiří Kocourek – aplikovaná sociologie od prosince 2006 do června 2007. Ve výzkumu byla situace znalosti češtiny popsána takto: „Převážná většina respondentů – cizinců⁴⁹ – uvedla, že v práci používá češtinu – jde o 86 % mužů a 75 % žen. ... Úroveň a rychlost zvládnutí češtiny závisí jednak na intenzitě a délce, po kterou se cizinci učení věnují, jednak i na míře odlišnosti mateřského jazyka od češtiny.“ To znamená, že lidé s odlišnějšími jazyky se budou pravděpodobně učit češtinu obtížněji než lidé hovořící podobnějšími jazyky. Toto tvrzení podporovala i data: „Jazyk jako vážnou překážku v zaměstnání či podnikání označilo 17 % příchodců z Ukrajiny a Ruska, kde se mluví blízkými slovanskými jazyky, mezi oslovenými Vietnamci a Číňany, jejichž jazyky jsou češtině velmi vzdálené, více než jednou tolik – 32 % (28 % mužů a 36 % žen). Podobně respondenty diferencovalo ohodnocení jejich jazykové úrovně tazatelem, který mluvil jak česky, tak v řadě případů i rodnou řeč respondentů. Zatímco mezi Ukrajinci, Rusy i azylanty bylo bez pomoci schopno s tazatelem hovořit více než 80 % respondentů, mezi cizinci z Vietnamu či Číny to bylo jen o málo více než polovina – 55 % (62 % mužů a 46 % žen). Téměř čtvrtina Vietnamců a Číňanů pak byla schopna se s tazatelem dorozumět pouze svým mateřským jazykem.“ (GAC, 2007, s. 52) Ze vzniklé studie pochází i následující graf, kdy tazatelé sami hodnotili u jednotlivých respondentů úroveň jejich znalosti češtiny.

Graf 1

Podíl respondentů, kteří jsou schopni dorozumět se v češtině – ohodnocení tazatelem (údaje v procentech)

48 Jedná se o aritmetický průměr úspěšnosti realizovaných testů vietnamskými uchazeči v letech 2014 až 2017. (V případě osoby, která vykonala test neúspěšně v daném roce několikrát, započítává se každý její pokus.)

49 Jednalo se o dvě skupiny cizinců. V jedné skupině byli dotazováni Číňané a Vietnamci a ve druhé Ukrajinci a Rusové.

Vidíme tedy, že ze sledovaných skupin (Rusové, Ukrajinci, Číňané, Vietnamci a azylanti) měli s dorozuměním v češtině největší potíže Číňané a Vietnamci, a to z důvodu velké odlišnosti jazyka: „Úroveň znalosti češtiny nesouvisí s délkou pobytu v ČR – schopnost komunikovat se podle výsledků našeho šetření nezlepšuje s délkou pobytu. [...] V případě příchozích z Vietnamu a Číny je schopnost dorozumění zhruba stejná u třetiny respondentů, kteří zde žijí nejkratší dobu, i u třetiny respondentů, kteří zde žijí nejdéle. V rámci komunity tedy existuje skupina Vietnamců a Číňanů, kteří mohou žít v Česku po dlouhou dobu, aniž by se naučili česky. Lepší znalost češtiny mají vietnamští a čínští muži, bez tlumočnicka zvládlo dotazník 62 procent z nich, mezi ženami byl podíl těch, které se obešly bez překladu, o třetinu nižší.“

V rámci výzkumu si zástupci neziskových organizací dost stěžovali na velmi malou návštěvnost jazykových kurzů poskytovaných zdarma a s tím související nízkou motivaci (například v případě Vietnamců): „Většina Vietnamců sice po svém příchodu do ČR navštěvuje tříměsíční jazykové kurzy organizované krajany, kurzy však nevyučují kvalitní lektoři a ani nejsou k dispozici vhodné učební materiály, takže absolventi nejsou schopni jazyk aktivně užívat. Přesto se Vietnamci jen zcela výjimečně účastní kurzů organizovaných neziskovými organizacemi. Ve městech, kde jsme realizovali náš výzkum, bylo v minulosti ukončeno také několik kurzů organizovaných zástupci vietnamské komunity – důvod byl jediný, nikdo se do nich nepřihlásil. Respondenti vidí vysvětlení především ve velké časové vytíženosti živnostníků, kteří v podstatě nemají čas na kurzy chodit. V případě aktivit českých neziskových organizací pak svoji roli hraje také nedůvěra ze strany vietnamských imigrantů. Imigranti z jihovýchodní Asie navíc podle oslovené expertky často nepociťují potřebu učit se jazyk v místě nového pobytu, protože žijí a pracují v uzavřených komunitách, takže ve většině situací vystačí s mateřským jazykem a v případě nutnosti si najmou tlumočnicka. Přílišná pracovní zaneprázdněnost je jedním z důvodů nízké účasti také v případě příslušníků nejpočetnější skupiny imigrantů – Ukrajinců. Nalézt vhodný čas pro výuku není podle zástupců neziskových organizací snadné. Mnozí informátoři se shodovali, že motivaci k učení češtiny by mělo zvýšit chystané podmínění povolení k trvalému pobytu složením zkoušky z českého jazyka.⁵⁰ Všichni informátoři toto opatření považovali za krok dobrým směrem. Upozorňovali však, že je třeba, aby stát zajistil dostatek příležitostí k výuce cizinců českému jazyku. Opatření se navíc nedotklo cizinců, kteří již povolení k trvalému pobytu získali. Právě v této skupině je přítom mnoho těch, kteří česky vůbec nehovoří, ač zde žijí déle než pět let (často se jedná o vietnamské živnostníky).“ (GAC, 2007, s. 56)

Samotné zavedení povinnosti konání zkoušky A1 samozřejmě nemohlo vyřešit veškeré výše uvedené problémy. V závěrečných doporučeních výzkumu se uvádí (GAC, 2007, s. 118): „Ukazuje se, že je třeba podpořit zájem imigrantů o zvládnutí češtiny: motivovat je ke zlepšování češtiny, a to jak pozitivně, formou vhodné a pro cizince atraktivní nabídky, tak i podmíněním získání některých oprávnění prokázáním určité úrovně jazykové kompetence. [...] Jazykové kurzy by měly být provázány se seznámením imigrantů a imigrantek s kulturními specifiky českého prostředí a základními informacemi o sociálních a legislativních podmínkách pobytu a práce v ČR. Jazykové kurzy češtiny pro dospělé imigranty a imigrantky by mohly probíhat například v základních školách, které navštěvují jejich potomci. Upevnil by se tak vztah mezi školou a rodiči, zároveň je zde prostor i pro svépomocné hlídání dětí během kurzu. [...] Při organizaci jazykových kurzů je proto třeba zohledňovat jazykové zázemí imigrantů a imigrantek. Například rusky či ukrajinsky mluvící studentky a studenti (vzhledem k příslušnosti ke slovanské jazykové skupině) si český jazyk osvojují rychleji než například studentky a studenti hovořící východoasijskými jazyky. [...] Výuka českého jazyka by měla být propojena s interkulturní výchovou – seznamováním se zvyky čes-

50 Z tohoto výzkumu vzešel velmi důležitý impuls k zavedení ověřovací jazykové zkoušky.

ké společnosti a životem v ní a jejich propojením s tradicemi země původu. Taková výuka pomůže jak dětem, tak dospělým pohybovat se v obou prostředích a zvládat tak problémy spojené s jejich konfliktní sociální a kulturní zakotveností. [...] Jazykovou výuku lze v případě dospělých kurzistů zaměřit tematicky a u pokročilejších zároveň s jazykem předávat specifické informace typu práva a povinnosti zaměstnanců, základní informace o právním systému ČR, bezpečnosti práce apod. [...] Výuka českého jazyka pro cizince není řešena systémově, školy postrádají metodiky.“

V návaznosti na tato výzkumná zjištění a v návaznosti na vlastní získané zkušenosti zahájila v letech 2006 až 2009 organizace Klub Hanoi realizaci prvních veřejně přístupných jazykových kurzů kombinovaných s integračními přednáškami, které byly určeny pro jazykovou skupinu vietnamsky mluvících. O kurzy byl velký zájem, počet zájemců čtyřikrát přesahoval plánovaný počet 15 osob ve třech skupinách.

Důležitost jazykové přípravy v ČR začala postupně narůstat. V rámci aktualizované Koncepce integrace cizinců jsou od roku 2006 definovány následující priority integrace cizinců z třetích zemí. „Cílená specifická opatření, která mají sloužit jako klíčové předpoklady úspěšné integrace cizinců v ČR, jsou: znalost českého jazyka, ekonomická soběstačnost, orientace ve společnosti, vzájemné vztahy cizinců s majoritou.“⁵¹ Od roku 2016 pak byla oficiálně přidána již dříve naplňovaná další priorita: postupné nabývání vyšších pobytových práv s vyšším pobytovým statutem. Všechny tyto priority jsou vzájemně podmíněné, působí společně a navzájem se také podporují, čehož lze při výuce českého jazyka dobře využít.

Z uvedeného vyplývá, že zavedení povinné zkoušky na úrovni A1 pro žadatele o trvalý pobyt bylo přirozeným důsledkem dlouhodobého procesu, kdy se ukazovalo, že neznalost češtiny je jednou z výrazných překážek integrace cizinců. Rovněž z toho ale vyplývá, že bylo možné již dopředu očekávat nižší úspěšnost vietnamských mluvčích při konání zkoušky oproti srovnávaným Ukrajincům a Rusům.

Od září 2008 bylo možné přihlásit se ke zkoušce z češtiny, která se pro uchazeče o trvalý pobyt stala (až na výjimky) povinnou. Zkouškou se cizinci museli prokazovat od ledna 2009. Nyní máme k dispozici výsledky uchazečů o zkoušku z předchozích let. Dovolujeme si uvést jejich stručnou interpretaci.

5.2 Zkouška A1 – bilance

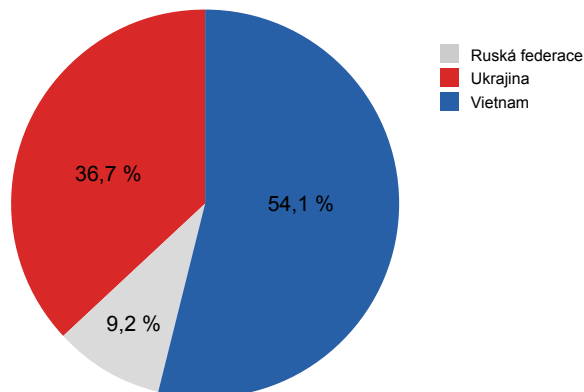
Následující pasáže vycházejí z analýzy zdrojových dat ke zkoušce z češtiny pro trvalý pobyt v ČR Národního ústavu pro vzdělávání.

V roce 2017 bylo vykonáno celkem 4694 zkoušek na 31 školách v České republice. Výsledky vycházejí z dat dodaných z těchto škol. Mezi uchazeči bylo 61 % mužů a 39 % žen. Následující graf ukazuje skladbu uchazečů z hlediska státní příslušnosti.

51 <http://www.mvcr.cz/clanek/integrace.aspx>

Graf 2

Zkoušky v roce 2017 podle státní příslušnosti uchazeče

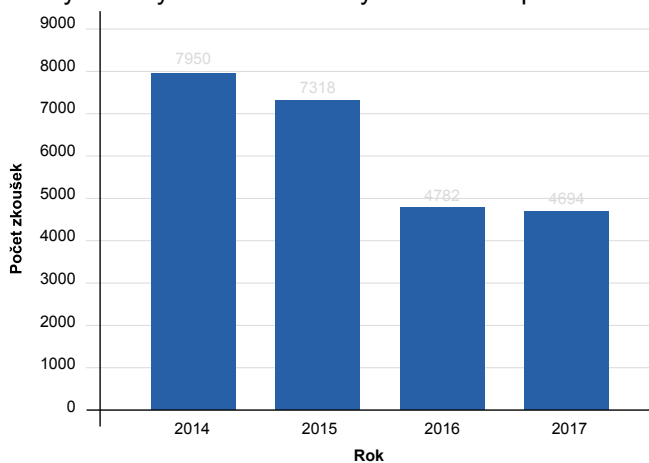

Průměrný věk vietnamsky mluvících uchazečů, kteří se zkoušky účastnili, 38 let, byl nepatrně nižší než věk ukrajinsky hovořících (40 let) a ruský hovořících (39 let).

V jednotlivých letech se testu A1 účastnil různý počet uchazečů. Zvláště výrazný je propad v počtu zkoušek mezi roky 2015 a 2016, kdy v roce 2016 bylo vykonáno o cca 2500 zkoušek méně než v roce 2015.

Graf 3

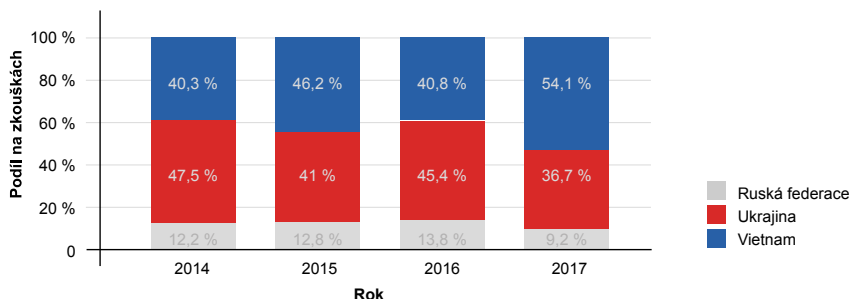
Počty konaných zkoušek za vybrané státní příslušnosti v letech 2014 až 2017

Podíváme-li se v grafu 4 na zastoupení uchazečů o zkoušku z hlediska státní příslušnosti (tři nejčetnějších skupin uchazečů), zjistíme, že se v jednotlivých letech proporcionalně příliš neliší. Pouze v roce 2017 je nárůst vietnamských uchazečů o 10 až 15 %.

Graf 4

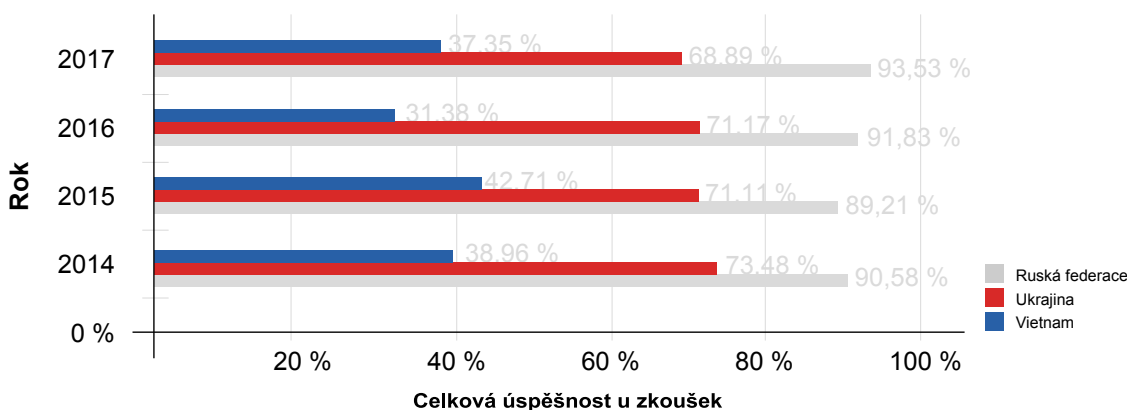
Podíly uchazečů vybraných státních příslušností na zkouškách v letech 2014–2017

Spočítáme-li úspěšnost podle vybraných státních příslušností a podle toho, pokolikáté byl již daný test psán, nezjistíme příliš velké výkyvy. Úspěšnost se při druhém a dalších pokusech mírně zvyšuje a poté zase klesá. Jedná se pravděpodobně o ty případy, kdy již dané osoby nemají potenciál zkoušku složit, byť ji skládají poněkolkrát. Rozdíl ale pozorujeme v tom, že ruská komunita skládá zkoušky v podstatě jen do 4 pokusů, zatímco vietnamská zaznamenává až 8 pokusů a ve výjimečných případech i 17 pokusů.

Graf 5

Úspěšnost podle státní příslušnosti v letech 2014 až 2017 (v procentech)

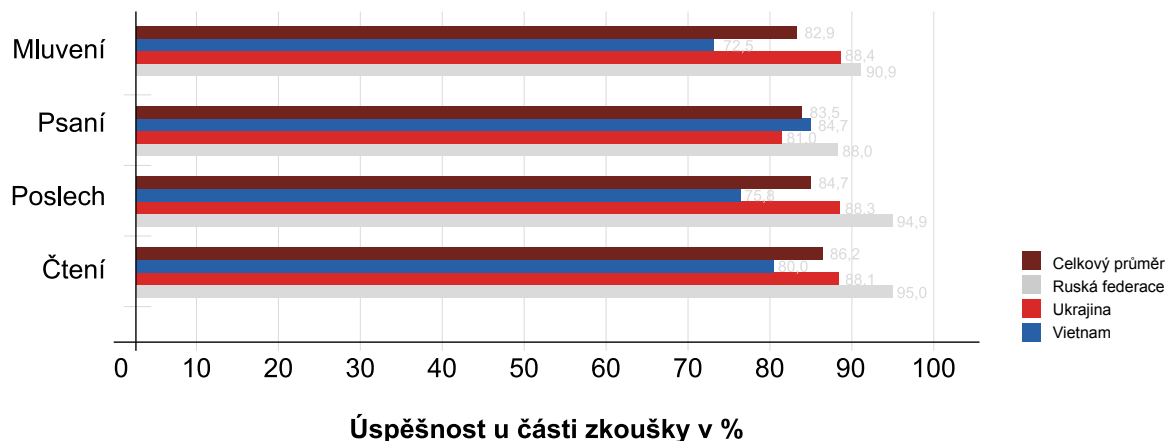
Pokud jde o uchazeče z Vietnamu, jejich úspěšnost v roce 2016 poklesla, ale v roce 2017 se opět mírně zvýšila. Čím jsou tyto pohyby dány, je však otázkou. Může to být způsobeno tím, že počet příchozích vietnamských migrantů na naše území klesá, vlnami migrantů, kteří zrovna dosáhli povinnosti skládat zkoušku, otevřením a naopak uzavřením vydávání víz apod. Tento jev zatím není podrobněji analyzován.

Prezentované údaje o úspěšnosti vycházejí z počtu skutečně konaných zkoušek. Nejedná se tedy o počty cizinců (fyzických osob) konajících zkoušku. To znamená, že se úspěšnost počítá jako podíl úspěšně složených testů z celkového počtu absolvovaných testů v daném roce. Tedy v případě, že jeden člověk šestkrát u zkoušky neuspěje, je tento člověk započítán jako neúspěšný šestkrát. Vzhledem k tomu, že je možné pozorovat významný rozdíl mezi počtem opakovaných zkoušek u uchazečů z různých jazykových skupin (viz výše), může tento fakt ovlivňovat i statistiku úspěšnosti až o 30 procent, jak bylo spočítáno. Pro výpočet úspěšnosti osob (počet úspěšně absolvovaných zkoušek na počet osob) nejsou v tuto chvíli dostupná potřebná data.

Podívejme se nyní, jak byly úspěšné testy podle jednotlivých částí (subtestů) zkoušky.

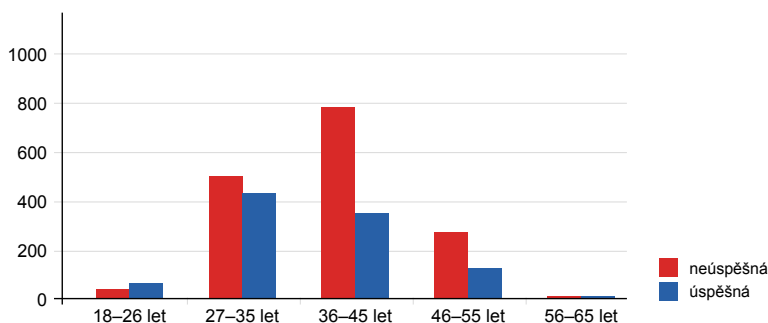
Graf 6

Úspěšnost v jednotlivých částech zkoušky podle státní příslušnosti v roce 2017

Z grafu 6 vyplývá, že pro vietnamskou komunitu je jasně nejnáročnější část mluvení a poslech. Vietnamští uchazeči zde dosahují podstatně horších výsledků než ostatní dvě srovnávané komunity. Naopak v části psaní dosahují vietnamští uchazeči mírně nadprůměrného výsledku ve srovnání s dalšími dvěma skupinami. To může být dáno mnoha faktory, zmiňme alespoň to, že je vietnamština na rozdíl od azbuky psána latinkou, zaměření vietnamských mluvčích na memorování a vizuálně čtecí paměťové učení.

Graf 7

Úspěšnost vietnamských uchazečů u zkoušek v roce 2017 podle věkových kategorií

Z grafu 7 je patrné (méně očividný rozdíl než u dalších dvou srovnávaných skupin), že mladší generace skládá testy A1 výrazně lépe než starší. To lze pravděpodobně vysvětlit vyšším potenciálem mladých (mají lepší přístup ke vzdělávání, nejsou zatíženi odpovědností za rodinu, znají některé další světové jazyky, jsou mezi nimi i tací, kteří nezískali trvalý pobyt dříve, ale navštěvovali i naše školy, nebo byli vychovávaní českými chůvami apod.).

Jak vidíme, výsledky zkoušek v jednotlivých letech naprosto odpovídají zjištěním a očekáváním vyplývajícím z výzkumu z roku 2006. Vietnamci jsou celkově méně úspěšní v porovnání s dalšími dvěma skupinami, na druhé straně jsou ale například v části psaní úspěšnější než Ukrajinci. U tak příbuzného jazyka, jako je ukrajinština, není ani 70% úspěšnost nijak extrémně vysoká.

Pro efektivní stanovení metodiky přípravy na zkoušku je velmi podstatné diskutovat o tom, jaké jsou hlavní možné příčiny popisovaných výsledků. Domníváme se, že výsledky mohou být ovlivněny následujícími faktory:

1. odlišné společenské, kulturní a edukační zázemí;
2. specifická situace migrantů v ČR – sociální status, uzavřená komunita;
3. odlišné hodnoty a způsob učení se;
4. velká rozdílnost obou jazyků – obtížný přechod od jednoho k druhému;
5. v současnosti aplikovaná metoda výuky jazyka pro cizince v ČR – dostatečně neodráží jejich specifika a potřeby učení;
6. přístup migrantů ke zkoušce jako takové – je vnímána jako formální povinnost, která pro vydělávání peněz není potřebná.

5.3 Doporučení k pojetí přípravy migrantů na zkoušku A1

5.3.1 Příprava na zkoušku

Každý ze studentů má samozřejmě možnost připravit se na zkoušku individuálně. V takovém případě však existuje velmi málo srozumitelných a pro studenty použitelných materiálů. Realita je taková, že jen velmi malá část vietnamských studentů dokáže používat česko-české či česko-anglické učebnice. Některé česko-vietnamské materiály jsme již uvedli výše v textu, bez lektora je však jejich využitelnost stále omezená.

V současné době již existuje nabídka přípravných kurzů pro vietnamské studenty, a to jak zdarma, tak za poplatek. Studenti však mají často tendenci požadovat záruku toho, že zkoušku udělají na základě účasti v kurzu. Někteří mohou být překvapeni, jak náročná čeština je, a to i studenti z řad absolventů vysokých škol. Náročné jsou pro ně především kurzy, které navštěvují studenti z různých zemí.

Při přípravě na zkoušku hraje významnou roli také zmíněná pragmatičnost Vietnamců. Zkouška může být vnímána jako překážka pro dosažení pobytu, nikoli jako nástroj lepšího možného soužití s většinovou společností, možnost něco se naučit, získat nové zkušenosti a rozšířit své kompetence. Proto si část studentů, ačkoli dochází do kurzu, pořizuje materiály vytvořené zprostředkovateli, kde jsou seznamy všech otázek, které byly kladeny u zkoušky, atd. Protože nemají dostatek informací, domnívají se, že pokud se tento seznam naučí nazpaměť, zkoušku udělají. Tento přístup pak odvádí jejich pozornost od skutečného studia, které by jim umožnilo nejen úspěšné složení zkoušky, ale i užívání jazyka v praktickém životě / v každodenním životě. Celkově se ale zájem o jazyk a komunikaci jako takovou podle našeho názoru výrazně zvyšuje.

Zprostředkovatelé sehrávají ve vztahu vietnamské komunity stále svou roli. Při přípravě studentů na danou zkoušku ovšem někdy volí zkratkovitá a neprofesionální řešení. Strategie některých zprostředkovatelů je taková, že nechávají studenty zkoušku několikrát opakovat, aby si na ni zvykli a nakonec ji složili. Oficiální pokusy berou tedy spíše jako trénink. Někteří studenti realizují zkoušku za úplaty zprostředkovateli, komunikují pouze se zprostředkovatelem a nejsou schopni rozpoznat pravost či nepravost provedení dané zkoušky. Tak se jim může stát, že zkoušku absolvují nestandardním způsobem (aniž by o tom věděli), a mohou se domnívat, že zkoušku složili, i když tomu tak není. Někteří zprostředkovatelé

také doprovázejí studenty jak na „nestandardně skládanou“ zkoušku, tak na případné výsledky z důvodů podezření na absolvování zkoušky za nestandardních podmínek.

Migranti pocházejí ze zcela jiného prostředí a často ani nepřemýšlejí nad tím, že by se měli nový jazyk učit. Když už se učit chtějí, často jim jejich životní podmínky výuku ztěžují. Zaměstnavatelé studentů rovněž nejsou vždy ochotni umožnit zaměstnancům docházení na kurzy češtiny. Studenti si musejí také navykat na zcela nový způsob učení, navíc mnohdy ve třídách, kde lektorům nerozumějí. Nemají často základní jazykové vzdělání a jejich jazyk bývá od češtiny výrazně odlišný, stejně jako jejich způsob uvažování.

Z těchto všech důvodů se domníváme, že z hlediska porovnání potenciálu a výsledků studentů prezentované výsledky neukazují na nějak závažný stav. Zejména vezmeme-li v potaz přepočtení úspěšnosti na jednotlivce, nikoli na testy. Z hlediska systému si ale dokážeme představit, že tak velký počet opakování testů systém výrazně zatěžuje ekonomicky i organizačně. V současné době se podle našeho názoru situace může začít měnit, protože v porovnání se situací, kdy se na zkoušku připravovaly první vlny migrantů, přichází výrazně více lidí studovat češtinu nejen kvůli zkoušce, kurzy češtiny jsou dostupnější a vzrostl počet organizací, které tyto kurzy nabízejí. Navíc existuje řada kampaní, které studentům v přípravě na zkoušku pomáhají.

Studenty je dobré seznamovat nejen s jazykem, ale i s průběhem zkoušky. Jednotlivé situace, například způsob registrace nebo způsob zkoušení, mohou studenty překvapit tak, že poté nejsou – ve spojení s trémou – schopni zkoušku vykonat.

Chceme-li dosáhnout toho, aby studenti nezapomněli učivo 14 dnů po konání zkoušky, je třeba při výuce posílit takové dovednosti, které by jim umožnily nejen se naučit na zkoušku na úrovni A1, ale i pokračovat v dalším studiu s pevným základem z počátečního kurzu.

Z informací uvedených v ostatních kapitolách by mělo být rovněž zřejmé, že komunikace lektora češtiny, který své studenty příliš dobře nezná a navíc ani nepoužívá jejich jazyk, je z hlediska efektivity problematická. Pokud studenta vzděláváme s výhledem dalšího intenzivního používání češtiny v jeho životě a v práci, je nutné, aby získal základ gramatiky, aby ji byl schopen používat, aby dokázal reagovat v různorodých situacích. Proto se nám zdá velmi efektivní spojovat podle potřeby různé přístupy, a to zejména na začátku studia, nevolit tedy pouze komunikativní přístup. Do hodiny lze například občas pozvat překladatele či vietnamsky hovořícího lektora, aby získané znalosti a dovednosti korigoval. Z mnoha hodin, ve kterých byla prováděna jazyková supervize, bylo zjištěno, že studenti nemohou přesně vnímat některé piktogramy, přesné významy či nuance významů slov (jít/jet). Přítomnost mateřského jazyka významně urychluje celý proces učení se v daných podmínkách studentů. Kromě češtiny se totiž studenti většinou musejí naučit základní jazykové, sociální a kulturní kategorie. Druhou možností je například střídat česky hovořícího a vietnamsky hovořícího lektora. Třetí možností je vyučovat přes vietnamštinu, při tom samozřejmě musejí být zachovány i komunikativní prvky.

Je také možné posilovat dovednost překladů na základní úrovni. Díky tomu, že student překládá, si procvičuje schopnost, která je na počátku osvojování si jazyka velmi důležitá. Každý, kdo ještě příliš cizí jazyk neumí, přemýšlí stále ještě v intencích svého rodného jazyka. Proto si rychle musí umět věty přeložit, aby mohl myšlenku vyjádřit slovy cizího jazyka. Překlady mohou velmi pozitivně posílit schopnost samostatně reagovat, nikoli jen opakovat fráze ve vybraných situacích. Studenti, kteří dovedou překládat, vnímají daleko efektivněji obsah čteného i mluveného textu.

Pro udržení získaných dovedností je velmi důležité, aby byli studenti k učení motivováni jinak než jen zákonnou povinností. Je vhodné u nich rozšiřovat přehled o jejich vlastní kultuře, aby byli následně schopni daleko citlivěji vnímat českou kulturu. Je důležité představovat jim jazyk nejen jako systém slov, ale jako způsob myšlení.

Studenti by měli chápat funkci jednotlivých existujících doprovodných materiálů. Jestliže si například pořídí publikaci se vzorovými úlohami a dvěma testy, měli by také vědět, že uvedené úlohy jsou pouze příklady a u zkoušky budou jiné úlohy. Studenti by měli být informováni, co mohou a co nesmějí u zkoušky dělat. Považujeme za velmi vhodné, že vznikají instruktážní videa, ale ta očividně nestačí, je potřeba také lektor, který by vše podpořil svým vysvětlením a výkladem.

Součástí přípravy na zkoušku by měla být také čeština pokynů u zkoušky, aby studenti věděli, co se po nich u zkoušky vyžaduje. V některých školách jsou již k dispozici například slovníčky rozkazovacích tvarů sloves a dalších slov, která jsou součástí zadání zkoušky. Dost často v praxi lektori učí daný obsah učiva, ale nikoli pokyny, kterým však uchazeč také musí u zkoušky rozumět (vyplňte, vyberte, zaškrtněte atd.).

Důležitý je praktický nácvik, aby byli studenti schopni se ke zkoušce přihlásit sami. V rámci výuky je možné například procvičovat telefonování do školy za účelem zjištění informací o zkoušce, registraci ke zkoušce, ověřování informací a ujistění se (ohledně času, místa apod.).

5.3.2 Jednotlivé části zkoušky

5.3.2.1 Čtení

Jak vyplývá z analýzy dat, pro studenty není čtení nejtěžší částí. Zejména úlohy, ve kterých se dá informace nalézt v textu, jsou pro studenty relativně snadné. U tří úloh ze čtyř se dá odpověď také často odhadnout. Nejtěžší jsou pro studenty úlohy, kde je potřeba doplnit do kontextu chybějící slovo.

Často se setkáváme se strategií řešení daných úloh, která je spíše intuitivní. Studenti se většinou nesnaží analyzovat obsah sdělení. Na základě zkušeností s lidmi, kteří se nepřihlásili na kurz češtiny základní úrovně, ale přihlásili se přímo do šestidenního kurzu zaměřeného na strukturu a průběh zkoušky, se ukazuje, že u těch, kteří jdou na zkoušku bez přípravy, převládá paměťové učení nad koncepčním.

U úloh, kde je třeba vybrat konkrétní vhodné slovo na základě kontextu, se ukazuje, že studenti mají velmi málo informací z běžného života, že jim chybějí zkušenosti „s českou realitou“. Velmi těžko tedy odhadují, co a jak se říká. Doplnovací úlohy jsou pro studenty složité i v tom smyslu, že často nejsou schopni porozumět celému textu úlohy, nejsou schopni řešit úlohu pomocí analýzy významu, znalosti gramatických pravidel. Zde se objevuje jeden problém, který se týká metodiky výuky češtiny pro cizince. V rámci materiálů o češtině se často klade důraz na základní slovníkový obsah učebních materiálů. Pokyny učitele ale studenti chápou intuitivně a ve výsledku na konci kurzu nerozumějí přesnému zadání úloh. Často se pak stává, že studenti řeší úlohy se špatným předpokladem, co se po nich při řešení úkolu žádá. Proto je důležité, aby se při výuce lektori zaměřili také na různá zadání úloh.

Je užitečné studenty nejen učit jazyk, ale upozorňovat je i na strategie řešení úloh, na způsob uvažování při jejich řešení. Je dobré jim zdůraznit, že si nejprve mají přečíst zadání, poté celý text vizitky či tabulky, snažit se porozumět smyslu/kontextu. Pokud rozumějí, vybírají významově vhodnou odpověď, jejíž správnost si následně mohou zkontrolovat na základě gramatické správnosti. Pokud jim není smysl celé-

ho „textu“ srozumitelný, mohou nejprve hledat pro dané věty gramaticky přípustné tvary (např. odpovídající slovní druh / sloveso ve správném čase či osobě) a teprve poté vybírat konkrétní slova.

5.3.2.2 Poslech

Poslech je pro vietnamské uchazeče jednou z náročných částí, neboť jsou málokdy vystaveni autentickému jazyku v reálných situacích. Většinou poslech trénují pouze ve třídě s lektorem (případně poslechem CD), což není dostačující a je dobré na to studenty výslovně upozornit. Někteří očekávají, že se jazyk naučí pouze docházkou do třídy dvakrát týdně bez praxe a domácí přípravy.

Poslouchat doma například zprávy studenti příliš nechtějí, říkají, že tomu nerozumějí a že je to zbytečné. Proto je vhodné studentům opakovaně zdůrazňovat, že i v poslechu jde opravdu o trénink, který musejí absolvovat nesčetněkrát, aby dosáhli nějakého úspěchu.

Dále je vhodné studentům vysvětlit následující:

- Cílem učení se češtiny není jen vykonání zkoušky, ale také získání reálných komunikačních dovedností.
- Předpokladem vzájemné komunikace je to, že studenti rozumějí tomu, co druhý říká.
- Jak již bylo řečeno výše, poslech je také naučená dovednost a bez tréninku se studentovi může stát, že ani známá slova nebo fráze nedokáže v dialogu rozpoznat.
- Bez samostatného individuálního tréninku nemůže dojít k pokroku.

Lektor by měl studenty podněcovat ke konverzaci s jinými Čechy, zadávat jim různé úkoly – zjišťování informací od jiných lidí atd.

5.3.2.3 Psaní

Psaní je část testu, ve které vietnamští mluvčí dosahují lepších výsledků než ukrajinští uchazeči. To je pravděpodobně ovlivněno dvěma faktory. Jedním z nich je typ písma – Vietnamci se nemusejí latinku učit. Druhým faktorem může být to, že se v písemné části příliš nemění typy úloh a studenti si dokážou některé krátké útvary dobře zapamatovat. I tak je ovšem nutné tuto část a dovednost se studenty trénovat.

Důležitou součástí přípravy je naučit studenty abecedu, a to jak tištěnou, tak psanou, malá a velká písmena, protože mnoho studentů má potíže i s psaním velkých písmen ve vietnamštině. Studenty je dobré upozornit na pravidla psaní velkých písmen a pravidla interpunkce.

Je vhodné jim vysvětlit, že někomu adresovaná zpráva musí mít na začátku oslovení a na konci pozdrav. Do výuky by měly patřit také způsoby pozdravu a rozloučení (formální × neformální).

Pro studenty je také velmi náročné o něco česky požádat. Často místo žádosti napíšou spíše konstatování či rozkaz. Proto je nutné věnovat pozornost i psaní žádosti.

I v části psaní je důležité upozornit na nutnost důkladného čtení zadání a neopomenutí žádné jeho části – například podmínky o minimálním počtu slov. Nezbytné je praktické procvičování porozumění zadání a jeho smyslu. Skutečnost, že studenti nerozumějí zadání, je významným faktorem neúspěšnosti při řešení úloh z psaní.

5.3.2.4 Mluvení

Část mluvení je pro studenty z výše uvedených důvodů tou nejtěžší. I když, jak jsme uvedli, při tak výrazné odlišnosti kultur lze cca 60procentní úspěšnost považovat za velmi dobrý výsledek. Důvodem malé praxe v dovednosti mluvení je to, že se často studenti bojí dělat chyby, ostýchají se navazovat kontakty, ukazovat neznalost. Zároveň je dobré říci, že k tomu při svém způsobu života nemají ani příliš mnoho příležitostí. Proto je velmi užitečné zaměřovat hodiny prakticky a kromě práce s učebními texty také řešit konkrétní úkoly ve třídě, aby se co nejvíce dostali do reálného způsobu práce s jazykem při vzájemné konverzaci s učitelem apod. Důležitou součástí výuky mluvení je také procvičování komunikačních funkcí – omluvy, žádosti, nabídky, pozvání atd.

5.3.3 Výuka pomocí dvou jazyků, dvou kultur

Nabízí se kombinace komunikativní metody (bez využití zprostředkovacího jazyka) s metodou komparace obou kulturních prostředí. V praxi to znamená kombinaci hodin probíhajících pouze v češtině, zaměřených především na nácvik a procvičování, a lekcí vedených lektorem se znalostí vietnamštiny, která je využívána především pro vysvětlování a kontrolu porozumění. Je možné uvažovat také o tom, že by výuku vedl učitel, který zná oba dva jazyky. Český hovořící učitel je výhodný v tom, že studenti nemohou používat vietnamštinu, vietnamsky hovořící zase v tom, že může mnoho věcí lépe a rychleji vysvětlit. Někteří lektori výhodně doplňují výuku přítomností tlumočnicka/asistenta.

Přestože konečným cílem učení není překlad, domníváme se, že je dobré se studenty jednoduché věty překládat. Pokud bychom měli přijmout skutečnost, že studenti rozumí mluvenému textu v realitě jen intuitivně, museli bychom do určité míry rezignovat na požadavek přesného porozumění, které je však v běžném pracovním i osobním životě třeba. Lektor by tedy měl znát alespoň některé informace o vietnamské kultuře a jazyku.

Velmi důležitou složkou strategie práce s cílovou skupinou je zvyšování motivace studentů k výuce (navázání na osobní zkušenosti a záliby studentů, rozšiřování povědomí o ČR, role učitele), ale také rozšiřování povědomí o vlastní kultuře a společnosti studentů, bez toho totiž mohou studenti jen velmi těžko chápat cizí kulturu. Proto je pro interkulturní komunikaci a předávání informací o České republice rovněž důležité, aby lektor neznal českou kulturu pouze povrchně, ale vyznal se v ní na vyšší úrovni (zejména pokud jde o tradice, historii, politiku, zákony týkající se cizinců apod.). Mohl by tak lépe reagovat konkrétním kontextem v případě, že studenti potřebují některý problém řešit a zeptají se na něj.

5.3.4 Práce s klientelou

Dalším tématem jsou instituce, které český jazyk vyučují, neboť právě ony si často dosud nezáskaly důvěru cílové skupiny. Získávání důvěry je otázkou nejen ochoty obou stran, ale také efektivní dlouhodobé práce s danou cílovou skupinou. Je to otázka dlouhodobé komunikace a interakce. Důvěra k instituci a ke konkrétnímu lektorovi je základní podmínka, aby vietnamští migranti do školy přišli.

Mezi základní předpoklady práce s danou cílovou skupinou je dlouhotrvající spolehlivý osobní kontakt, který by měl probíhat v atmosféře vzájemné komunikace a oboustranného zájmu. Vztah by měl být doplněn o určitý sociální servis, který by zároveň odbourával některé vnější bariéry učení se česky. Obsahem sociálního doplňku mohou být velmi spolehlivě osvětové přednášky v oblasti zdraví, zdraví dětí, psychologie, vzdělávání, stejně jako přednášky či semináře o kultuře a historii, samozřejmě také setkání s úředními osobami a seznamování se s administrativou a zákony ČR, exkurze, společná neformální setkání.

V rámci kurzu je vhodné (nárazově nebo pravidelně) vyhradit čas, ve kterém se studenti můžou ptát na všechno, co právě v životě ohledně češtiny potřebují – porozumění nápisům v obchodě, vyplnění formulářů, práce s dokumenty, které dostanou (upozorňování na lhůty, vysvětlení účelu) atd. Stejně tak je užitečné věnovat čas představování kulturního, sociálního a právního prostředí ČR (vysvětlování svátků, zákonů, určitého jednání).

5.3.5 Příběhy těch, kteří složili zkoušku na úrovni A1

Jednou se do neziskové organizace N přihlásila paní T. Pracovala dlouho v pohraničí, kde potřebovala ke své činnosti daleko více němčinu než češtinu. Potřebovala však podat žádost o trvalý pobyt, tak měla zájem začít se učit česky. Protože celou dobu úspěšně podnikala, říkala si, že to bude hračka, že vlastně k životu (k prodeji) moc věcí nepotřebuje a že to zvládne. První dvě hodiny, kde jí lektor představoval češtinu a kde se naučila základní fráze nazpaměť, proběhly dobře. Jakmile ale na třetí hodině došlo na hláskování a další základní otázky, začínalo být patrné, že to s rychlostí učení nebude ideální. Postupně lektor přišel na to, že je daleko výše postavena sebedůvěra paní než její reálné dovednosti. Časování slovesa „být“ trénovali celých osm hodin. Paní na kurzy dojížděla 75 kilometrů dvakrát týdně po dobu 9 měsíců. Když získala určité základy, začala trénovat na zkoušku A1 – plné formy otázek, úloh atd. Lektor jí dokonce doporučil individuální doučování. Skutečnost, že by někdo potřeboval individuální doučování, není zase tak častá. Nakonec vyšlo najevo, že paní T již dříve dělala zkoušku A1 na tři pokusy a nikdy se jí nepodařilo zkoušku složit. Komunikativním učením nebyla schopna se naučit vůbec nic, pouze slepě opakovala věty nazpaměť, ale se špatnou výslovností. Po roce a půl se jí nakonec podařilo zkoušku složit, když češtině věnovala upřímné úsilí.

Paní B se učila velmi dobře. Po ukončení kurzu začala být velice nervózní z toho, jak se na zkoušku přihlásit, stále se ptala lektora, jak to má udělat, stále ho žádala, aby se přihlásil za ni. Lektor však odmítl, setkal se s paní na třech sezeních, kde si spolu vyzkoušeli nanečisto, co má paní říkat, jak se přihlásit. Paní zkoušku složila napoprvé. Když se poté s lektorem setkala, plakala dojetím a děkovala, říkala, že nevěřila, že by se česky mohla v pokročilém věku vůbec naučit. Opakovala lektorovi po třech měsících věty, které si připravila, aby se dorozuměla u registrace ke zkoušce.

Paní L přišla do neziskové organizace s tím, že se v rodném městě češtinu již učí u česky hovořící lektorky, ale že mnoha věcem stále nerozumí. V ČR dlouhodobě podniká, stará se zde o celou rodinu, a proto chce moc umět česky. Nakonec dojížděla půl roku na kurzy češtiny 35 kilometrů. Její zájem byl takový, že nakonec nalákala i další známé z dalších měst. Lektorovi jí bylo líto, a tak zařídil, aby se kurzy mohly konat i v jejím městě. Celá skupina nakonec chodila dva roky na češtinu. Paní L si byla schopna napsat i plnou moc, zdokonalila češtinu ve svém obchodě, pomáhala s vyřizováním záležitostí celé rodině. Zkoušku A1 složila hravě na první pokus.

Paní M čeština vůbec nebavila. Nechápala vůbec gramatiku, nechtěla ani příliš hovořit. Byla z prostředí, kde vlastně češtinu vůbec nepotřebovala. Lektorku přestala výuka paní M bavit. Paní se stále dotazovala na věci, které s výukou nesouvisely, a rušila tím celou skupinu. Dávala najevo, že češtinu nepotřebuje. Lektorka se nakonec rozzlobila, dala jí najevo, že pokud se chce češtinu naučit, nestačí jí k tomu docházka do třídy, musí si na češtině najít něco zajímavého. Nakonec se lektorovi podařilo najít dvě témata, která paní M alespoň trochu bavila. Po mírném konfliktu se paní M začala aktivně učit a naučila se dokonce časovat slovesa. Začala být velmi aktivní. Složila nakonec zkoušku A1 napoprvé, ale protože potom češtinu vůbec nepoužívala, znovu češtinu pomalu zapomíná.

5.3.6 Úroveň výuky A0 – interkulturní přesah

Ani v případě, že přijde na otevření první třídy češtiny mnoho zájemců, nemusí být ještě vyhráno. Studenti mohou po čtrnácti dnech zase odejít. Kvůli existenci mnoha bariér, které jsou způsobeny nedůvěrou v cizí systém, beznadějným pohledem do budoucna, nízkým ohodnocením vlastních schopností, složitostí obou jazyků a kulturním nedorozuměním mezi studentem, institucí a učitelem, se může stát, že zájem o studium opadne. Na základě zkušeností, které získáváme s hromadnou výukou češtiny pro danou cílovou skupinu již od roku 2006, doporučujeme realizovat výuku češtiny u osob s tak odlišnou kulturou pomocí monolingvně zaměřených kurzů ve formě „A0“. Tato forma má napomoci nejen seznámení se základy češtiny, ale zejména překonání základní bariéry v přístupu k sebedůvěře, k sebeučení, ke studiu češtiny, k české společnosti i ke zkoušce jako takové. Výuka v takovém kurzu je podmíněna určitou znalostí jazykového a kulturního zázemí studentů.

Při výuce kurzů A0 metodicky doporučujeme zejména následující postupy:

A. Je vhodné postupovat velmi pomalu (pomaleji než v běžných kurzech) a vycházet z toho, které jazykové jevy v češtině znají studenti ze svého jazyka a které ne. Každý neznámý jev by měl být vysvětlen z hlediska smyslu a funkce daných jazyků.

Uvádíme příklad jednotlivých kroků a znalosti/dovednosti učitele, které mohou studentům výrazně napomoci k pochopení dané látky.

1. Co si představíte, když řeknu termín „sloveso“? (reflexe základních pojmů) Je to slovo popisující nějakou aktivitu, děj.
2. (znalost vietnamštiny) Ve vietnamštině, užije-li se nějaké sloveso samostatně (např. „làm“ – dělat), víte, kdo danou činnost vykonává? Nikdo to ještě neví.
3. (výuka nového pojmu) Takovému tvaru se říká „infinitiv“.
4. (srovnání vietnamštiny a češtiny) V češtině také existují „infinitivy“, ve slovníku je často poznáme tak, že končí na -T (záměrná redukce).
5. Jaké infinitivy například ještě znáte? (vyvolání zkušenosti mluvčích, sledování jejich jazykového zázemí)
6. Pokud chceme ve vietnamštině určit, kdo danou činnost dělá, co musíme říci? Použít zájmeno dané osoby. Například „tôi làm“ znamená „dělám“. (srovnání jazyků)
7. V češtině také potřebujeme určit podmět výpovědi, neděláme to ale tak, že bychom volili zájmeno (záměrná redukce), ale měníme koncovku, která vyjadřuje význam zájmena. Koncovka -ám tedy významově znamená „já“. (musíme už odkázat na znalost základních českých osobních zájmen, je dobré důsledně vědět, co jsme již studenti učili a co nikoli)
8. Znáte nějaké další infinitivy, které končí na koncovku -AT? Když je chceme časovat – určovat podmět ...
9. Když chceme vyjádřit daný podmět, v češtině postupujeme v několika krocích: Odtrhneme poslední dvě písmena (-AT), přidáme koncovku odpovídající danému zájmenu ...
10. Teprve nyní přistoupíme k vyjmenování všech koncovek ...
11. (srovnávací pomůcka) Znamená to tedy, že jedno české sloveso musíme do vietnamštiny přeložit jako dvě slova (záměrná redukce): zájmeno a sloveso.

Výklad možná obsahuje mnoho kroků, které se na první pohled zdají být složité, na druhé straně ale realizovaný „kulturní most“ mezi vietnamštinou a češtinou umožní chápat časování sloves – tedy jev,

který ve vietnamštině neexistuje – během jediné hodiny. Takže více metodických kroků v tomto případě velmi zkrátí proces celé výuky. Ve svém důsledku takovéto „zkratky oklikou“ umožní průměrným studentům složit zkoušku A1 za tři měsíce výuky (s hodinovou dotací 2× 90 minut/týden) – i když podle našeho názoru se pro některé studenty jeví být ideální doba přípravy až dvojnásobná.

B. Je dobré se velmi dlouho a systematicky věnovat výslovnosti, nikoli jako samostatnému tématu, ale stále, při každé příležitosti, po dobu celého kurzu. Odlišnosti ve výslovnosti mohou být pro studenty skutečně velice složité. Nenechme se odradit ani dobou, po kterou student nedosahuje optimálního výsledku, ani studem studentů, kteří nechtějí dělat chyby a raději nemluví.

C. Od začátku je vhodné do výuky zařazovat i reálné životní situace, aby studenti, kteří obvykle mají velmi málo šancí mluvit, mohli co nejdříve pocíťovat, že něco z toho, co se naučili, již mohou použít i mimo třídu. Lze k tomu využívat i domácí úkoly, student musí něco poslat, někam zavolat atd. V prvních dnech výuky se vyplácí navázat na výhody systému vzdělávání ve Vietnamu – dobrá paměť, autorita učitele – a naučit studenty několik frází, které mohou používat. Pokud student nemůže dané fráze zkusit v reálných situacích s Čechy, může alespoň komunikovat s učitelem ve třídě. Proto základní fráze – „Odkud jste?“, „Jak se máte?“ – doplňujeme frázemi „Promiňte, nerozumím.“ „Prosím, mluvte pomalu.“ „Můžete to prosím opakovat?“ atd. Teprve v dalších dnech doporučujeme začínat s velmi jednoduchou gramatikou.

D. Velmi vhodné je zařadit hned do výkladu jazyka a výuky také rodný jazyk studenta. Jeho použití pomáhá předcházet nedorozuměním. Neměl by ovšem být využíván ve chvíli, kdy se požaduje samostatná práce a tvorba studenta.

E. Velmi důležité je klást metodický důraz na to, aby studenti prožívali reálné situace (příklady z materiálů, exkurze, návštěvy divadelních představení, restaurací, řešení úkolu na poště, simulovaných úkolů se studenty, na úřadě apod.) a aby učitel ve třídě vytvářel situace, kde se studenti dostanou do přímé komunikace s učitelem, ne jako s odborníkem, ale jako s člověkem. Je například možné využít zkušenosti/zážitky, kdo se jak učil, jak to pro něj bylo těžké, jak co kdo prožívá, zda někdo rozumí, či ne, apod. Role učitele by měla být minimálně takto dvojí.

5.3.7 Poznámky ke studijnímu plánu A0

5.3.7.1 Úvod

Na úvod je možné studenty velmi zvolna začít seznamovat s charakterem českého jazyka, a to zejména z toho důvodu, aby dokázali porozumět, s jakým jazykem pracují, v čem zejména se jazyk odlišuje od vietnamštiny, ba dokonce, že se vůbec odlišuje. Vzhledem k pragmatičnosti vnímání studentů je dobré vůbec začít nějakou reálnou situací z jejich života. V některých hodinách je možné se zeptat, když se dva lidé potkají, na co se navzájem ptají, jak se představují. Studenti tak sami vytvoří obsah první hodiny. Lektor pak může celou hodinu pracovat s tím, co studenti nabídli. Může navázat na dobré dovednosti memorování – naučit pár základních frází, může představit základní rozdíly češtiny a vietnamštiny, trénovat dobře poslech, odbourávat některé kulturní bariéry, seznamovat studenty s tak odlišným jazykem. Naopak je dobré vyzdvihnout některé podobnosti, aby se učivo studentům lépe chápalo již na základě toho, co znají o svém vlastním jazyku.

Rozdíly, které je vhodné zmínit hned na začátku, jsou následující: čeština a vietnamština se píšou po-

dobně, některá písmena se však čtou jinak, čeština a vietnamština mají společné diakritické znaménko, čárku (s odlišnými funkcemi), a podobná znaménka, háček a stříšku (obrácený háček) atd. Čárka nad samohláskou ve vietnamštině znamená stoupavý tón, v češtině délku samohlásky. Stříška (obrácený háček) ve vietnamštině zkracuje samohlásku A, v češtině změkčuje výslovnost.

V češtině i ve vietnamštině existuje intonace. Ve vietnamštině je u každého slova a mění jeho význam, oproti tomu v češtině se intonace vztahuje k celé větě, kde se mění podle významu, atmosféry a vztahu a zejména odlišuje typ věty (tázací věta ano/ne – rostoucí tón na konci věty, oznamovací věta – klesající tón na konci věty).

Čeština má víceslabičná slova, je nutné je číst dohromady, číst každé písmeno, nevynechávat, jinak se může změnit význam. Je dobré uvést několik příkladů. Čeština má kořen slova, předpony a přípony, ty mohou pozměňovat nebo zcela měnit význam.

Čeština má s vietnamštinou mnoho podobných slov. Můžeme si ukázat, že i když neumíte česky, můžeme si rozumět. Lektor tak může předložit slova jako: anténa, krém, čaj, robot, auto, čau – nechá studenty přeložit. Vietnamsky se pak slova píšou: antên, kem, trà, rô bôt, ô tô, chàu. Studenti si sami taková slova neuvědomí. Když zjistí, kolik slov může být podobných, často to bývá dobrým motivačním prvkem.

Se studenty si také můžeme všimnout prvního pravidla pořadí slov ve větě: otázky začínají tázacím zájmenem.

5.3.7.2 Abeceda a spelling

Od začátku je dobré procvičovat výslovnost. K tomu může velmi dobře napomoci výše uvedená tabulka. Je velmi důležité, aby si studenti uvědomili rozdíl mezi písmenem a hláskou. Zároveň je velmi vhodné propojit znalost abecedy s konkrétní dovedností, jako je hláskování jména pro úředníka či ulice v telefonu apod. Bývá dobré procvičovat typy konverzací: Jak se jmenujete? – Jsem Nguyen Thi Ha. – Promiňte, nerozumím, jak se to píše? – eN Gé U Ypsilon E eN mezera Té Há měkké I mezera Há A konec. / Odkud jste? – Jsem z Vietnamu, z města Vinh. – Promiňte, jak se to píše? – Vé měkké I eN Há, hotovo.

5.3.7.3 Slovní zásoba a pořádek slov ve větě

Slovní zásobu je vhodné představovat zpočátku velmi pozvolna. Někteří ze studentů totiž nemusejí mít potřebné návyky. Nové slovní zásobě kvůli značné odlišnosti od vietnamštiny obvykle nepomůže ani praxe v memorování. Pokud se lektor rozhodne pro věty: Kdo je to? Co je to?, je vhodné rovnou trénovat vzorce odpovědí, které umožní studentům rychleji zareagovat. Náповědou pro studenty při odpovědi může být to, že odpovídat začínáme často posledním slovem otázky. Protože v jejich rodném jazyce je velmi odlišný pořádek slov, bývá pro ně velmi těžké zahájit konstrukci jakékoli věty.

5.3.7.4 Kulturní identita a motivace

Doporučujeme do hodin zařazovat tzv. „kulturní okénka“ a „praktické vyučování“. Kulturní okénka by měla plnit následující funkce:

- zamyslet se nad tím, co je jazyk, co jazyk vyjadřuje, jaká je má identita;
- motivovat k poznávání české kultury;
- upozorňovat na určité hodnoty.

S kulturním okénkem je možné začít velmi brzy, například vysvětlit význam koncovek mužských a ženských příjmení, význam českých jmen – například jméno Květa je velmi podobné významu vietnamského jména Hoa (květina), upozornit na to, že ženy při sňatku často přejímají příjmení muže atd.

Lze upozornit na potisk bankovek – jaké obrázky obsahují a proč. Upozorňuje se tak rovněž na to, že peníze nemají jen ekonomickou, ale také kulturní hodnotu.

Při představování české vlajky a znaku je dobré nechat studenty představit jejich vlastní symboly. Lektor i studenti mohou představit česky významné osobnosti svých zemí. Představení českých osobností je součástí mnoha učebnic češtiny, ale záleží jen na lektorovi, zda podnítí studenty také tím, že si uvědomí roli těchto osobností, jejich působení na společnost apod. Zároveň v nich mohou vidět vzory studia. Například na jedné hodině studenti velmi dlouho přemýšleli, kdo je vlastně jejich cestovatel. Učení se češtině může být pro studenty velmi potřebným poznáváním vlastní identity, protože samotný vstup na území ČR jim tuto zkušenost mnohdy bohužel nepřinesl. Studenti si také mohou vybrat určitá místa v Praze nebo v ČR, která by chtěli představit, totéž mohou udělat s mapou VSR.

Praktická výuka může obsahovat vyplňování formulářů, různých žádostí, podacího lístku, složenek apod. Je sice pravda, že některá úřední slova z formulářů do slovníku A1 teoreticky nepatří, rozhodně ale patří do základních dovedností studentů pro život v ČR, a to zejména v prvních měsících jejich pobytu zde. Schopnost jednání s úřady je pro studenta nutná podmínka udržení si pobytu v ČR po dobu minimálně dvou let. Velmi úspěšně jsou zařazovány exkurze, prohlídky města, návštěvy restaurací, poznávání pokrmů, ale také účast při nácviu divadla apod. To jsou další metody, kterými lze studenty více zapojit do jiného než pracovního života. Osvědčuje se také vyhledání osob například z řad důchodců, kteří by rádi využili svůj čas tím, že by s někým česky konverzovali, představovali mu naši kulturu.

5.3.7.4 Práce s materiály a obsah hodin

Obsah hodin je užitečné zasazovat nejprve do konkrétního životního prostředí studentů. K tomu je velmi dobré znát zázemí vietnamské komunity v ČR. Většina studentů nebude pracovat jako zaměstnanci, budou zaměstnávat, obchodovat, podnikat. Mnoho lektorů, kteří jsou zaměstnanci, si nedovede hned představit, že jejich studenti jsou podnikatelé. Tomu lze přizpůsobit i konverzační situace při hodině, výběr nové slovní zásoby apod. Jedno z témat může tedy být například prodej zboží, objednání zboží, vietnamský Nový rok.

5.3.7.5 Gramatika

Při uvádění nových gramatických jevů (časování sloves, skloňování podstatných jmen apod.) je vždy vhodné odvodit daný jev z vietnamštiny, aby jej byli studenti schopni dobře pochopit (příklad s časováním uvedený výše). Doporučujeme se zaměřit zejména na následující body:

- v otevřené otázce je tázací zájmeno na začátku věty;
- časování slovesa „být“;
- časování jedné ze slovesných skupin (protože na rozdíl od slovesa „být“ se mění jen koncovky), doporučujeme nezačínat skupinou, u které se mění kořen (s koncovkami -u, -eš, -e, -eme, -ete, -ou);
- první a jiný pád (čtvrtý, lépe šestý pád);
- časování skupiny nepravidelných sloves;
- budoucí čas;
- minulý čas.

Při časování je vhodné ukázat kromě jiného i to, že koncovka slovesa má vlastně význam osobního zájmena. Pro další výuku je dobré, aby si studenti zvykli na to, že zájmeno v češtině není nutné používat. Pokud totiž studenty učíme časovat i se zájmenem (já dělám, ty děláš ...), je pro ně mnohdy nepochopitelné, proč je v daném spojení zájmeno vlastně dvakrát – já a koncovka -ám).

Při skloňování je dobré vysvětlovat pád z několika úhlů pohledu:

- pád vyjadřuje určitou komunikační situaci (představování – nominativ, ukazování pozice – lokál) apod.;
- předložky se pojí s určitými pády;
- určitá slovesa se pojí s jistými pády (př. nakupovat / mít CO – akuzativ);
- když se ve vietnamštině řekne ... „cũa“ (element přivlastnění), překládáme to do češtiny často jako 2. pád ... Tento způsob je velmi efektivní proto, aby si studenti dokázali představit, kdy daný pád použijí, aniž by ještě do slovníku psali slovesné vazby.

5.3.8 Zkouška na úrovni A1: teorie a realita

Zkušenosti s využíváním osvojených dovedností z českého jazyka vietnamskými migranty nás vedly k zamyšlení ještě nad jedním aspektem výuky. Tím je aplikovatelnost nabytých znalostí a dovedností. Při zkoušce A1 se dnes například vyžaduje odpověď na otázku: „Jak se jmenujete?“. U zkoušky jsou za správné odpovědi považovány například: „Jsem Pavel Novák.“ nebo „Jmenuji se Pavel Novák.“ Tato konverzace je běžná mezi Čechy, avšak pro cizince může být naprosto nedostatečná, v životní praxi jen těžko využitelná, protože pro Čechy je nerozpoznatelné, co z vyřčeného jména patří do kolonky příjmení a co do kolonky jméno. Cizinec by tedy kromě hláskování měl být schopen česky specifikovat, co je příjmení a co je jméno, a měl by být schopen ověřit si, že jeho celé jméno dotyčný Čech pochopil správně. Zvláště důležité je to při jednání na úřadě, protože i když úředník zapíše jméno a příjmení do kolonky správně, software ho poté může vytisknout obráceně, jak je u českých jmen přípustné (Petr Novák nebo Novák Petr). U jmen cizinců se však takto opět ztrácí informace o tom, co je jméno a co příjmení. Výsledkem neznalosti dostatečných prostředků češtiny tak mohou být problémy s dvojnásobnou registrací, ztrátou dat apod.

Vhodná konverzace migranta z Vietnamu na úřadě by proto mohla probíhat například takto:

úředník: Dobrý den.

klient: Dobrý den.

úředník: Jak se jmenujete?

klient: Celým jménem jsem Nguyen Van Duc. Nguyen je příjmení a Van Duc je jméno. Říkejte mi, prosím, pane Duc. (Jistě by sem patřilo i hláskování jména a příjmení.)

Smyslem výuky češtiny by tedy měla být dovednost klienta efektivně reagovat na životní situace. Otázka „Jak se jmenujete?“ a odpověď „Jsem Pavel.“ je pro reálnou životní situaci nedostatečná.

Dalším příkladem může být základní slovní zásoba týkající se adresy. Bez znalostí slov, jako je „odesílatel“, „adresát“, „dobírka“, nebude student schopen vyplnit (správně) formulář na poště, protože slova v něm uvedená často převyšují požadavky na zkoušku A1. Proto je velmi vhodné výuku doplnit o to,

k čemu se daný formulář (žádost o pobyt, o změnu, podací lístek) používá a proč, co a jak ve formuláři vyplnit. Rozhodně je dobré si vyplnění formuláře při hodině vyzkoušet.

Také základní otázka „Odkud jste?“ není pro migranty v reálném životě snadno zodpověditelná. Student se často naučí odpověď: „Jsem z Vietnamu.“ To sice potřebuje znát úředník, ale v běžné komunikaci se toho studentův známý příliš mnoho nedozví. To, že je student z Vietnamu, pravděpodobně už ví. Proto bývá vhodné doplnit do základů slovní zásoby slova „z obce“, „obec“, „z města“, „město“, „z provincie“, „provincie“, „z obvodu“, „obvod“. Je to proto, že když v reálné situaci cizinec zmíní jméno svého rodiště, Čech většinou není schopen identifikovat, o co se vůbec jedná, zda o řeku, jméno, či obec. Dále je dobré doplnit otázku „Odkud jste z Vietnamu?“, to pro případ, že by studenti odpověděli jen obecně „Jsem z Vietnamu“ a mluvčí by potřeboval znát konkrétní místo, odkud jsou.

Proto se domníváme, že je při výuce důležité modelovat komunikační situace tak, aby co nejvěrněji odpovídaly potřebám konkrétních studentů, a nespokojit se pouze s univerzálními dialogy z učebnic.

5.3.9 Interkulturalita

Předmětem interkulturního vzdělávání jsou procesy, které probíhají, pokud se setkají příslušníci s rozdílným kulturním zázemím, důsledky vyplývající z těchto setkání (např. možnosti konfliktů nebo výhody) a způsoby, jak s kulturními rozdíly při vzájemném kontaktu zacházet.

Využití interkulturního vzdělávání při výuce češtiny pro cizince má významnou motivační funkci v tom, že se snaží propojit cestu z kulturního zázemí studenta ke kultuře vyučujícího. Sem patří zejména vysvětlování kulturních jevů české kultury na základě porovnávání s kulturou vietnamskou.

V takových případech je vhodné:

- zmiňovat podobnosti a poté rozdíly (nikoli jen rozdíly);
- hledat příčiny pozorovaných jevů, upozorňovat na to, co se za kulturními jevy skrývá;
- poukazovat na to, že se individuální prožitek každého jednotlivce může lišit od vnímání skupiny;
- poukazovat na to, že teoretické modely osobnosti či kultury jsou vždy určitým zjednodušením, které může mít v praxi velmi rozličné podoby.

Lektor touto metodou může snadněji vysvětlit některé kulturně zdánlivě nesrozumitelné skutečnosti.

Příklad: Reakce jednoho ze studentů. „Proč se v ČR maluje na vajíčka? To opravdu nechápu.“ Lektor v takovém případě může nalézt důvody takového chování Čechů a porovnat pak tyto důvody s tím, co se ze stejných či podobných důvodů praktikuje ve VSR. „Slavíte ve Vietnamu příchod jara? Je to nový rok Tet.“ Existují květinové trhy, kupuje se nové oblečení, dělá se jarní úklid apod. Vajíčka jsou symbolem plodnosti, nové síly, jara. Zvířata plodí na jaře mladé. Proto se vajíčka malují, dávají se jako dárek blízkým osobám.

Motivovat studenta k vytvoření pozitivního vztahu k novému okolí a k učení lze mnoha způsoby. Interkulturní přístup může zahrnovat:

- představování základních kulturních a sociálních informací o ČR (Jak se jmenují ulice, kde studenti bydlí, a proč. Co znamenají sochy kolem nás. Co v regionu, kde se nacházíme, můžeme nalézt. Které osobnosti jsou na českých bankovkách.);
- hledání takových témat, u kterých najdeme možnost srovnání, které jsme výše popisovali (Je nutné být alespoň částečně seznámen s kulturou studentů.);
- získávání společných zajímavých zkušeností (různé společné výlety, prohlídky, exkurze apod.).

Lektor může také vycházet z informací, které má o studentech, o jejich zájmech, a na to tematicky navazovat. Pokud lektor do výuky zahrne tento přístup, může dosáhnout zvýšení motivace studentů i v případě, že v každodenním režimu nemají mnoho příležitostí se s češtinou setkávat.

Tak můžeme postupovat například v případě výuky nových slov. Studentům význam můžeme ukázat na obrázku, navést je na něj v různých situacích nebo si ho prostě najít ve slovníku. Další možností je požádat o spolupráci odborníka na daný jazyk. Měli bychom udělat vše pro to, abychom si mohli být jisti, co si z obrázku lidé zapamatovali a co budou považovat za daný význam slova.

Jak byste naučili studenta pomocí obrázku slovo „sníh“? Jedna paní učitelka ukázala fotografii zasněžených hor, ale tam mohou studenti vidět třeba také „hory“, „kopec“, „bílou barvu“. Zejména u kultur, kde sníh neznají, to může být problém.

Zrovna tak chtěla jedna paní učitelka naučit ostatní význam slova „socha“ pomocí obrázku sochy Svobody. Je zřejmé, že někteří studenti si mohou význam slova zkonkrétnit na samotnou sochu Svobody, nikoli jen na sochu, nebo naopak nebudou vůbec vědět, že se o sochu jedná, protože sochu Svobody neznají.

5.3.10 Příprava na vlastní zkoušku

V testovací vědě je známým faktem, že výsledky zkoušky (psaného testu) může velmi zásadně ovlivnit prostý fakt, zda je student se způsobem testování seznámen, či nikoli. Vzhledem ke vzdělávacímu systému ve Vietnamu a podmínkám, ze kterých k nám studenti přijíždějí, je zřejmé, že mnoho studentů se s testem a formátem zkoušky A1 setkají poprvé v životě. Tento samotný fakt je z testu může vyřadit i v případě, že jejich znalosti češtiny nejsou zanedbatelné.

Velmi podstatnou součástí výuky českého jazyka je tedy seznámení se zkouškou A1, s jejím smyslem, jejími částmi, způsobem testování, logikou zadávání úkolů apod. K danému tématu již existuje značná řada materiálů, ale podle našeho mínění je nezbytné věnovat se tomuto tématu i praktickému procvičování v rámci výuky. Je vhodné vymezit pro tuto část 2 až 6 vyučovacích hodin zaměřených pouze na přípravu na zkoušku A1. V rámci těchto hodin si studenti nejprve vyzkoušejí vždy jednu část zkoušky zvlášť, dostanou od lektora zpětnou vazbu, nejen pokud jde o správnost odpovědí, ale i z hlediska postupu a logiky odpovídání. Následně si studenti vyzkoušejí celý test. Na závěr je možné pustit instruktážní video, jak se na zkoušku přihlásit, a celý proces registrace ke zkoušce procvičit.

5.4 Zkouška A2 a B1

Zejména s ohledem na to, že se v současné době u zkoušky potřebné pro získání povolení k trvalému pobytu uvažuje o zvýšení požadované úrovně na úroveň A2, ale také pokud na samotnou zkoušku pohlížíme nejen jako na cíl, ale především jako na nástroj k lepšímu soužití minority s většinovou společností, je dobré již od začátku jazykového vzdělávání cizinců myslet na to, aby studenti získali v prvním kurzu od A0 k A1 nejen pevné základy jazyka, ale i učební strategie, které můžou při svém dalším studiu využít.

Ačkoli by absolvování zkoušky na úrovni A1 mohlo být (a u vietnamsky mluvících studentů často je) dostatečně zvládnutelné strategií memorování, na vyšší úrovni je tento přístup sám o sobě nedostačující. Studenti potřebují porozumět vnitřní struktuře jazyka, musejí alespoň základním způsobem pochopit pravidla, která jsou v jazyce aplikována.

Z naší reálné zkušenosti z přípravných kurzů na zkoušky A1 a A2 však víme, že rozdíl mezi nároky na přípravu na zkoušku A1 a A2 je tak velký, že jen menšině zájemců vydrží motivace k dosažení úrovně A2. To se ale může změnit v důsledku přijaté zákonné povinnosti. Podle zkušeností je k dosažení úrovně A2 (z úrovně A1) za daných podmínek třeba zhruba 6 měsíců až rok a půl.

Zkouška na úrovni B1 je samozřejmě určena pro zcela jinou cílovou skupinu. Z našich zkušeností vyplývá, že při frekvenci 2× 90 minut/týden trvá studentům jeden až dva roky (a déle) přípravy dostat se na tuto úroveň. Dosahují jí většinou jen velmi vzácně motivovaní jedinci, pokud hovoříme o naší cílové skupině (nikoli o mladých Vietnamcích, kteří absolvovali české školy nebo výchovu českých chův).

Na závěr lze ovšem snad říci, že celková motivace vietnamských mluvčích i míra překonávání jazykových bariér se u příslušníků první generace migrantů postupně zvyšuje. Přejeme všem zúčastněným, aby je proces učení bavil a aby to byl proces učení vzájemného a přínosného.

6. Zdroje a literatura

6.1 Zdroje autorských a pracovních textů

Část publikace se skládá z autorských textů vzniklých na základě dlouholeté a intenzivní zkušenosti s vietnamským prostředím a kulturou, jazykem a z osobních zkušeností při výuce češtiny. V některých aspektech redukuje, navazuje či doplňuje dřívější texty publikace stejných autorů s vietnamskými dětmi na českých školách, která vyšla v roce 2006, a text Metodické poznámky k výuce češtiny pro Vietnamce, který autoři – lektoři češtiny – průběžně doplňují pro potřeby lektorů, zájemců o výuku češtiny pro Vietnamce. Tyto texty jsou doplněny o další autorské části.

6.2 Použitá literatura

ARIUNDZUL, B., ŠÍMA, J. (eds.) *Metodické poznámky k výuce češtiny pro Mongoly* [online]. Květen, 2011 [cit. 2017-12-10]. Dostupné z: <http://www.inkluzivniskola.cz>

BROUČEK, S. Aktuální problémy adaptace vietnamského etnika v ČR, 1. část. In *Integrace cizinců na území České republiky (Výzkumné zprávy a studie vytvořené na pracovištích Akademie věd České republiky na základě usnesení vlády České republiky č. 1266/2000 a 1260/2001)*. Praha: AV ČR, 2003, s. 7–184.

BUI MINH HIEN. *Lich su Giao duc Viet Nam*. SP Thanh Binh, 2014. 226 s.

ČADA, K. a kol. *Přístup imigrantek a imigrantů ke vzdělávání a na trhu práce v ČR*. Praha: GAC, s.r.o., 2007.

ČERNÝ, J. *Úvod do studia jazyka*. Olomouc: Rubico, 1998. 248 s.

DRBOHLAV, D. (ed.) *Nelegální ekonomické aktivity migrantů (Česko v evropském kontextu)*. Praha: Karolinum, 2008. 331 s.

GENZOR, J., KRUPA, V. *Jazyky sveta v priestore a case*. Bratislava: Veda, 1996.

HUKOVÁ, P., KOCOUREK, J., NGUY, G. L. *Učební materiály k výuce češtiny pro cizince pro vietnamské studenty* [online]. 2010 [cit. 2017-12-10]. Dostupné z: www.sea-l.cz

KLEIN, Z. *Atlas sémantických gest*. Praha: HZ, 1998. 201 s.

KOCOUREK, J. *Historie příchodu a působení příslušníků vietnamské národnosti na území ČSR (resp. ČSSR) v letech 1950 až 1975*. Diplomová práce. Praha: FF UK, 2001. 116 s.

KOCOUREK, J. *Stručné představení vietnamsko-české komunikace*. In *Interkulturní komunikace ve škole / Interculture communication in schools*. Praha: FF UK, 2010, s. 61–73.

KOCOUREK, J. *Základy komunikace v českém jazyce II*. Praha, 2017. 231 s.

- KOCOUREK, J., ŘÍHOVÁ, M., ŠIMEČEK, P. *Materiály o interkulturní problematice pro česko-vietnamské interkulturní asistenty*. Praha: Klub Hanoi, 2014. 79 s.
- KOCOUREK J., TRAN, V. S. *Základy komunikace v českém jazyce I*. Praha: Mgr. Jiří Kocourek, 2015. 204 s.
- KOCOURKOVÁ, J. *Jiný kraj, jiný mrav*. Praha: Olympia, 2003. 164 s.
- KREBS, M. *Analýza agenturního zaměstnávání Vietnamců a Vietnamek v ČR* [online]. La Strada, 2009 [cit. 2017-12-10]. Dostupné z: <http://www.strada.cz/>
- KREBS, M., PECHOVÁ, E. *Vietnamští dělníci a dělnice v českých továrnách* [online]. La Strada, 2008 [cit. 2017-12-10]. Dostupné z: <http://www.strada.cz/>
- MARTÍNKOVÁ, Š. *Vietnamské etnikum, jeho sociabilita a sociální sítě v prostředí Prahy*. Praha: Etnologický ústav, 2007.
- NGUYEN, D. H. *Vietnamese*. Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins Publishing comp., 1997. 289 s.
- NGUYEN, A. Q. *Ngữ pháp tiếng Việt. Hà Nội: NXB Giáo dục*, 1996. 187 s. (Gramatika vietnamštiny)
- NGUYEN, K. T. *Nghiên cứu ngữ pháp tiếng Việt. Hà Nội: NXB Giáo dục*, 1997. 637 s. (Zkoumání vietnamské gramatiky)
- NGUYEN, T. C. *Ngữ pháp tiếng Việt. Hà Nội: NXB Đại học và Trung học chuyên nghiệp*, 1975. 397 s. (Gramatika vietnamštiny)
- PECHOVÁ, E. (ed.) *S vietnamskými dětmi na českých školách*. Praha: H&H, 2006.
- PHAN CANH. *Základy vietnamského jazyka*. Praha: SPN, 1984. 420 s.
- PRŮCHA, J. *Interkulturní psychologie*. Praha: Portál, 2004. 199 s.
- SLÓWIK, O., TŮMOVÁ, M. *Percepce vietnamské češtiny. Nová čeština doma a ve světě*. 2016, 2, FF UK, s. 15–30.
- THOMPSON, L. C. *A Vietnamese Grammar*. Seattle: University of Washington Press, 1965. 386 s.
- VASILJEV, I. *K problému adaptace vietnamských pracujících v naší společnosti – normy zdvořilého chování*. Zpravodaj KSVIEF, 1988, 9, s. 50–71.

6.3 Doporučená literatura k další inspiraci

BROUČEK, S. *The Visible and Invisible Vietnamese in the Czech Republic. The problems of Adaptation of the modern-Day Ethnic Group in the Environment of the Czech Majority*. Praha: Etnologický ústav AV ČR, 2016.

BÙI MINH HIỀN. *Lịch sử Giáo dục Việt Nam*. Hà nội: NXB Đại học Sư phạm, 2014. 226 s.

Dračí král – Vietnamské pohádky. Přel. P. Müllerová. Praha-Podlesí: Dauphin v edici Ethnos, 2001.

FREIDINGEROVÁ, T. *Vietnamci v Česku a ve světě: migrační a adaptační tendence*. Praha: SLON, 2014.

FREY, M. *Dějiny vietnamské války – Tragédie v Asii a konec amerického snu*. Praha: Paseka, 2003.

HLAVATÁ, L., IČO, J., KARLOVÁ, P., STRAŠÁKOVÁ, M. *Dějiny Vietnamu*. Praha: Lidové noviny, 2008.

HLAVATÁ, L., IČO, J., STRAŠÁKOVÁ, M. *Slovník vietnamské literatury*. Praha: Libri, 2011.

HLAVATÁ, L., SLAVICKÁ, N. T. B. *Praktická vietnamština / Tiếng Việt thực hành*. Praha: Fortuna, 2003.

HO XUAN HUONG. *O jeskyních, vějřích a jiných věcech tohoto světa*. Přel. P. Komers. DharmaGaia, 2007

HOLÁ, L., BOŘILOVÁ, P. *Česká gramatika v kostce – vietnamská verze*. Materiál pro výuku češtiny pro Vietnamce – překlad a interkulturní úprava Jiří Kocourek, Nguyen Bao Ngoc. Praha: Akropolis, 2010.

IČO, J. *Náboženství Vietnamu*. Praha: Muzeum hlavního města Prahy, 2010.

KOCOUREK, J. *Vietnamská kuchyně*. Praha: Muzeum hlavního města Prahy, 2010.

Krejčovský závod Saigon. *Moderní povídky z Vietnamu*. Ed. P. Komers. Praha: Gutenberg, 2008.

KUŠNIRÁKOVÁ, T., HO, T. H. *Češi a Vietnamci – kde se míváme a kde se potkáváme*. In SÝKORA, L. a kol. Případová studie rezidenční segregace v Praze – Libuši. Výzkumná zpráva. Praha: PĚF UK, 2012, s. 65–80.

KUŠNIRÁKOVÁ, T., PLAČKOVÁ, A., TRAN VU, V. A. *Vnitřní diferenciaci Vietnamců – pro potřeby analýzy segregace cizinců z třetích zemí*. Výzkumná zpráva – rozšířená verze. Praha: Ministerstvo pro místní rozvoj, 2013. 74 s.

MARTÍNKOVÁ, Š. *Vietnamská komunita v Praze*. Praha: Muzeum hlavního města Prahy, 2010.

NGUYEN B. *Tisíc oken*. Přel. P. Komers. Praha: Mladá fronta, 2001.

PECHOVÁ, E. *Vietnamský lunární nový rok*. Praha: Muzeum hlavního města Prahy, 2010.

ROZEHNAL, M. *Nad Rudou řekou*. Praha: Orbis, 1962.

SHERMAN, T., HOMOLÁČ, J. *Management summaries and the follow-up interview in language biography research*. Slovo a slovesnost, 2014, 75, s. 294–324.

SHERMAN, T., HOMOLÁČ, J. „The older I got, it wasn't a problem for me anymore“: Language brokering as a managed activity and a narrated experience among young Vietnamese immigrants in the Czech Republic. *Multilingua*, 2017, 36 (1), s. 1–29.

STRAŠÁKOVÁ, M. *Historie vietnamské keramiky*. Praha: Muzeum hlavního města Prahy, 2010.

ŠKODOVÁ, S., CVEJNOVÁ, J. a kol. *Připravte se s námi na zkoušku z českého jazyka pro trvalý pobyt v ČR*. Nový formát testu A1. Praha: NÚV, 2016.

VASILJEV, I. *Za dědictvím starých Vietů*. Praha: Etnologický ústav AV ČR, 1999.

VASILJEV, I. Český učitel a vietnamský student v utkání s češtinou. In ŠTINDLOVÁ, B., ČEMUSOVÁ, J. (eds.) *Sborník Asociace učitelů češtiny jako cizího jazyka (AUČČJ) 2005–2006*. Praha: Filip Tomáš – Akropolis, 2006, s. 145–152.

VASILJEV, I. *Vietnamština – jazyk na protipólu*. Praha: Muzeum hlavního města Prahy, 2010.

VASILJEV, I. Jazyková situace vietnamské komunity v České republice. In Barešová, I. (ed.) *Současná problematika východoasijských menšin v České republice*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2010, s. 20–29.

VASILJEV, I. Čeština a Vietnamci v České republice. In ULIČNÝ, O. (ed.) *Preliminária k moderní mluvnici češtiny*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2015, s. 175–184.

Vietnamské pohádky. Přel. I. Zbořilová, O. Klindera. Praha: Odeon, 1974.

Vietnamské povídky. Přel. I. Klinderová. Praha: Československý spisovatel, 1972.

VOHRADNÍKOVÁ, K. *Řemeslo a umění laku ve Vietnamu*. Praha: Muzeum hlavního města Prahy, 2010.

VOHRADNÍKOVÁ, K. *Vietnamské divadlo*. Praha: Muzeum hlavního města Prahy, 2010.

WELSH, S. *Úplná historie vietnamské války*. Praha: Cesty, 1995.

6.4 Cizojazyčná pedagogická literatura

Anglicky psaná literatura

TRAN, L., MARGINSON, S., DO, H., LE, T., NGUYEN, N. T., VU, T., PHAM, T. *Higher Education in Vietnam: Flexibility, Mobility and Practicality in the Global Knowledge Economy*. New York: Palgrave Macmillan, 2014.

World Bank: Education in Vietnam [online]. s. d. [cit. 2017-12-10]. Dostupné z: https://siteresources.worldbank.org/EDUCATION/Resources/278200-1121703274255/1439264-1153425508901/Education_Vietnam_Development.pdf

Články

The Comprehensive Poverty Reduction and Growth Strategy 2002.

KIRKPATRICK, A., LIDDICOAT, A. J. Language education policy and practice in East and Southeast Asia. *Language Teaching*, 2017, 50 (2), s. 155–188.

LIN, M. S.-H. Limits of the EU language education policy for migrants: a comparative study of the Vietnamese migrant community in the Czech Republic and the new immigrants in Taiwan. *Sustainable Multilingualism / Darnioji daugiakalbystė*, 2016, 9, s. 78–101.

NGUYEN, C. D. Connections between learning and teaching: EFL teachers' reflective practice. *Pedagogies*, 2017, 12 (3), s. 237–255.

NGUYEN, H. T. M., BUI, T. Teachers' agency and the enactment of educational reform in Vietnam. *Current Issues in Language Planning*, 2016, 17 (1), s. 88–105.

NGUYEN, L. Integrating culture and language in a Vietnamese setting: From language education policy to classroom teaching practice. *International Journal of Pedagogies and Learning*, 2014, 9 (2), s. 171–182.

TRUONG, L. B., TRAN, L. T. Students' intercultural development through language learning in Vietnamese tertiary education: a case study on the use of film as an innovative approach. *Language and Intercultural Communication*, 2014, 14 (2), s. 207–225.

VU, H. H. „Only When I Am Not Ashamed of Myself Can I Teach Others“: Preservice English-Language Teachers in Vietnam and Code-Switching Practices. *Journal of Language, Identity & Education*, 2017, 16 (5), s. 285–298.

Technical and Vocational Education and Training (TVET) in Vietnam. A Brief Overview Internal Working Material of „Promotion of TVET in Vietnam“. 2008 (tvet%20in%20vietnam_brief%20overview_080908) Version: August 2008 Vietnam's development goals, 2011–2020.

Vietnamsky psaná literatura dostupná v ČR

Bernd, M., Nguyễn Văn Cường. *Lí luận dạy học hiện đại*. Hà nội: NXB Đại học Sư phạm, 2016. 230 s.

Bùi Minh Hiền. *Lịch sử Giáo dục Việt Nam*. Hà nội: NXB Đại học Sư phạm, 2014. 226 s.

Phan Thanh Long, Trần Quang Cán, Nguyễn Văn diện. *Lí luận giáo dục*. Hà nội: NXB Đại học Sư phạm, 2013. 262 s.

Thái Duy Tuyên. *Những vấn đề chung của giáo dục học*. Hà nội: NXB Đại học Sư phạm, 2012. 160 s.

Trần Kiểm. *Những vấn đề cơ bản của khoa học quản lý giáo dục*. Hà nội: NXB Đại học Sư phạm, 2016. 353 s.

Vietnamští mluvčí a zkouška z českého jazyka pro trvalý pobyt

Interkulturní a metodická inspirace pro lektory

Kocourek Jiří a kolektiv autorů

Huková Petra, Pechová Eva, Nováková Kateřina, Phung Thi Phuong Hien,
Martínková Šimečková Šárka, Vasiljev Ivo (†)

Odpovědný redaktor: Kamila Sladkovská

Jazyková korektura: Jan Klufa

ISBN: 978-80-7481-236-1

Vydal Národní ústav pro vzdělávání, školské poradenské zařízení a zařízení pro další
vzdělávání pedagogických pracovníků, Praha 10 – Hostivař, PSČ 102 00, Weilova 1271/6.

Rok vydání: 2018

První vydání

www.nuv.cz

www.trvaly-pobyt.cestina-pro-cizince.cz

